

SERGEY VLADİMİROVİÇ MİXALKOV

**SEÇİLMİŞ
ƏSƏRLƏRİ**

**‘ŞƏRQ-QƏRB’
BAKI
2007**

Rus dilindən tərcümə edən:

Zahid Sarıtorpaq

ISBN 978-9952-34-131-7

891.7/33-dc22

Rus ədəbiyyatı – XX əsr

Sergey Vladimiroviç Mixalkov. Seçilmiş əsərləri.

Bakı, “Şərq-Qərb”, 2007, 152 səh.

Kitaba, uşaqlar üçün maraqlı əsərləri ilə tanınan, rus yazıçısı Sergey Mixalkovun nəcib mənəvi-əxlaqi keyfiyyətlər aşılana, gənc nəslin tərbiyəsindən bəhs edən hekayələri, təmsilləri, mənzum nağılları və “Sombbrero” adlı pycsi daxil edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İLHAM ƏLİYEVİN
**“Azərbaycan dilində latın qrafikası
ilə kütləvi nəşrlərin həyata
keçirilməsi haqqında”**

12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı
ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına
hədiyyə edilir

TƏRCÜMEYİ-HALIM (ixtisarla)

...Mən 12 mart 1913-cü ildə Moskvada doğulmuşam. Atam Vladimir kübar nəslin nümayəndəsi idi. Sovet quruluşunu sözsüz qəbul etmişdi. Mütəxəssis kimi ölkədə quşçuluq sənayesinin əsasını qoyanlardan sayılırdı. Bu sahədə bir neçə kitabın müəllifidir. O, 1933-cü ildə əlli yaşına çatmamış vərdəmdən öldü. Anam 1943-cü ildə dünyasını dəyişdi.

Şeir yazmağa erkən başlamışam. Oğru uşaqlar, tüfeylilər mənzilimizə girərək mənə sandıqçamı – “xəzinəmi” oğurlayanda on yaşım təzəcə tamam olmuşdu. Onlar qatlama cib bıçağını, sapandımı və ilk şeirlərimi köçürüb saxladığım ümumi dəftərimi oğurlamışdılar.

1945-ci ildə Qorki şəhər filarmoniyasındakı çıxışımdan sonra salona nə vaxtsa bizim ailəni yaxşı tanıyan A.N.Rumyantseva daxil oldu, mənə səkkiz şeirim qorunub saxlandığı və altında 1924-1925-ci illər yazılmış bir dəftər verdi. Onların arasında “Mədəniyyət” adlı ilk təmsilim də vardı.

Biz il uzunluğunda yaşayırdıq. Bağ evi Yakovlev soyadlı bir nəfərə məxsus idi. Ev böyük və unudulmuş, baxımsız bir parkın ortasında yerləşirdi. Məktəb uzaqda yerləşdiyindən ibtidai təhsilimi ailəmədə alırdım.

Tanıqlarımızdan biri uşaqların tərbiyəsilə məşğul olmaq üçün Baltikyanı ölkələrin birindən olan işsiz bir alman qadını qəbul etməyi valideynlərimə tövsiyə etdi. Emma İvanovna Rozenberq adlı bu qadın ailəmizə girdiyi gündən özünəməxsus alman vasvasılığı ilə uşaqların tərbiyəsinə girişdi.

Mən onu könül xoşluğu və hərəkətlə xatırlayıram. Bu arıq, qurnaz, yaşlı keçmiş ev qızı mənə xarakterimin özülünə özünəizamlama və intizamlılıq kimi keyfiyyətlər qoydu. Mənə alman dilini elə öyrətdi ki, uşaq çağlarımdan Şilləri və Geteni ilkin mənbədən çətinlik çəkmədən oxuyurdum. Macərə əsərləri yazan alman romançısı Karl Mayın yaradıcılığı da uşaqkən mənə yan ötməmişdi. Mən uşaqlara ayrılmış yatmaq vaxtında belə onun macərələrini yorğanı başıma çəkərək cib fanarımın işığında oxuyurdum.

Ailəmiz Moskvaya köçdükdən sonra mən adı məktəbin dördüncü sinfinə getdim...

Atam mənə Mayakovskinin, Yesenin, Demyan Bedninin şeirlərilə tanış etmişdi. Bu şairlərin güclü təsiri mənə uşaqlıq yaradıcılığında öz izlərini qoydu. Amma mən daha çox Puşkinin nağıllarını, Krilovun təmsillərini, Lermontovun və Nekrasovun şeirlərini sevirdim.

Atam şeirlərimi, razılığım olmasa da, rəy almaq üçün məşhur bir Moskva şairinə göndərmişdi: “Uşağın qabiliyyəti var. Amma ondan şair olacaq, ya

olmayacaq – demək çətindir. Məsləhət verə bilərəm: qoy çoxlu mütaliə etsin və şeir yazmağa davam etsin”.

Nəşriyyatlara, jurnallara, qəzetlərə göndərdiyim yazıları mənə ki çap edilmirdi. Nəhayət, 1928-ci ildə Rostov-Don şəhərində çıxan “Yüksəklikdə” toplusunda “Yol” şeirim çap olundu. Biz Pyatıqorsk şəhərinə köçdük. Məhz həmin jurnalın müəllif nömrəsini mənə – on beş yaşlı gənc şairə – Pyatıqorska yollamışdılar. Redaksiya katibinin belə bir məktubu da vardı: “Çox qürurlanma. İşləməyi öyrən. Bizə öz şeirlərini göndər”.

1930-cu ildə məktəbi bitirdikdən sonra sərbəst həyat sürmək qərarına gəldim. Artıq on yeddi yaşım var idi.

Atam bacısı M.A.Qlebovaya məktub yazıb, mənə ona tapşırırdı. Mənə Moskvaya yola salanda dedi:

– Hər şeydən çox şeir yazmağı sevirsen. Öz gücünü sına. Öyrənməkdə davam et. Çalış dilindəki problemi – kələməyi müalicə et. Öz üzərində işlə. Bəlkə də, sənə yavaş-yavaş nəşə alınar. Amma başlıcası odur ki, adam olasan!

Bir neçə il müxtəlif peşələrdə çalışsam da, ədəbi yaradıcılıq arzularım tükənmirdi.

1933-cü ildən ara-sıra paytaxt mətbuatında çap olunmağa başladım. Şeirlərim “Oqonyok”, “Projektor” kimi jurnalların səhifələrində, “İzvestiya”, “Komsomolskaya pravda”, “Veçernaya Moskva” və digər qəzetlərin ədəbi guşələrində görünməyə başladı.

Az sonra “İzvestiya” qəzetinin məktublar şöbəsinə ştatdankənar müxbir vəzifəsinə işə düzəldim. Bu illərdə xeyli dostlar tapdım. “Oqonyok” jurnalı yanında yaradılmış ədəbi dərəcəyə toplaşanlar arasında A.Nedoqonov, E.Dolmatovski, L.Oşanın və başqaları vardı. M.Qorki adına Ədəbiyyat İnstitutundan K.Simonov, M.Aliqer, S.Vasilyev də bu sırada idi. Bizi müasir həyat, baş verənlərə münasibətdə operativlik birləşdirirdi. Mən həyata daha iti müdaxilə etməyə çalışırdım. Çelyusinqilər, papaninçilər barədə, sərhədçilər haqqında şeirlər yazırdım. Hələ bərkiməmiş poetik səsimi faşizm əleyhinə ucaldırdım. “Mişa Korolkov” adlı poemam bir neçə dəfə nəşr olundu.

İlk toplumun ardınca “Oqonyok”un kitabxanası seriyasından kitablarım çıxdı. Bu kitablarda əsas yeri uşaqlar tuturdu.

Uşaq ədəbiyyatıyla məşğul olduğuma görə mənə 1937-ci ildə Sovet Yazıçıları İttifaqına üzv qəbul etdilər.

Əlli illik yaradıcılıq yolumun uşaqlara həsr olunmuş bütün məqamları rəngarəngdir. Şeirlərlə yanaşı nəsr, təmsillər, pyeslər, komediyalar da bu yolun bəzəyidir. Məsələn, ədəbi bioqrafiyamda təmsillər xüsusi bir yer tutur. Təmsillər vasitəsilə yaşlı oxuculara da xitab edə bilirdim. Mən eyni zamanda siyasi satirayla məşğul olurdum. “İzvestiya” qəzetində Boris Yefimovun çəkdiyi karikaturalara şeirlər yazırdım. Onun fantaziyası mənə məftun edirdi. O, əsl qəzetçi və siyasi snayper idi. Mark Abramovun “Pravda” qəzetində beynəlxalq

xalq mövzuda çəkdiyi karikaturaların sözlərini də mən nəzmə çəkirdim. Sonralar bizim birgə işlərimiz neçə-neçə albom-kitaba çevrildi.

Uşaq şeirləri yazsam da, elə bir nağıl-povest yazmaq istəyirdim ki, bütün dünya uşaqlarının diqqətini cəlb etsin. O uşaqların ki, bəşəriyyətin ən saf bəndələridir və onları sevməmək olmaz. Ən qərribə və fantastik macəralardan bəhs edən bir nağıl yazmaq həvəsindəydim...

Amma əsəri düzüb-qoşmaq olmaz – o doğulsun görək...

Karlovi Varıda dincələndə birdən-birə "İtaətsizlik Bayramı" əsərimin adı yarandı. Mən Karlovi Varı şəhərindən bolqar yazıçılarının yaradıcılıq evinə köçdüm və burada olduğum iki ay ərzində həmin nağılın ilkin variantını yazıb tamamladım. Əsər uşaqların tərbiyəsinə xidmət edirdi. Təbii ki, didaktikadan uzaq.

Almaniyanın "Arena" nəşriyyatı "İtaətsizlik Bayramı" nağılını "Ura, valideynlər qiyam qaldırır!" başlığı altında nəşr etdi. Bu nağıl artıq bir neçə Avropa dilinə tərcümə edilib. Gizlətmirəm, Uşaq Kitabları Beynəlxalq təşkilatının prezidenti Niilo Visepanın bu əsərə yüksək qiymət verməsi çox xoş idi. O, mənim bu nağıl-povestimdə dahi Hans Kristian Andersen ənənələrinin yaşadığını qeyd etmişdi.

Yaradıcılığımın böyük bir hissəsi teatrla bağlıdır. İlk pycimi 1938-ci ildə Mark Tvenin "Şahzadə və dilənçi" povesti əsasında yazmışam. O, "Tom Kenti" adlanırdı. Pyc Mərkəzi Dövlət Gənc Tamaşaçılar teatrında səhnələşdirildi. Onun ardınca bir neçə dram əsərim yarandı: "Konki" (1938), "Xüsusi tapşırıq" (1945), "Göz yaşları və gülüş" (1945), "Qırmızı qalstuk" (1946), "Evə getmək istəyirəm" (1949), "Özgə rol" (1953), "Sombrcro" (1957), "Unudulmuş blindaj" (1962), "İlk üçlük və ya 2001-ci il" (1970), "Əziz oğlan" (1973) və sair...

1978-ci ilin aprel ayının 2-də "Sombrcro" əsərim Mərkəzi Uşaq Teatrının səhnəsində 1000-ci dəfə oynanıldı. Həmin gün bu əsər mənim ədəbi və ictimai fəaliyyətimin əlli illiyi münasibətilə səhnəyə çıxarılmışdı.

Artıq geriye – yarıməsirlik yaradıcılıq yoluma cüzi də olsa nəzər saldıq, odur ki, özümə sual verirəm: "Nəyin xatirinə yaşayıram?", "Mənim varlığımda hər şeydən vacib olan nədir?" Cavab verirəm: "Həyatı duymaqdır. İnsanlara görə olduğumu dərk etməkdir". Buna görə də həmişə çalışıram ki, əsərlərim xalqa daha yaxın və anlaşılıq olsun...

Sergey Mixalkov

1978

SAKİT DƏNİZ HAVASI

Sahildən yosun, qatran və balıq qoxusu gəlirdi.

Sanya və Mityay ağzı üstə çevrilmiş balıqçı qayıqlarının və qurudulmaq üçün sərilmiş torların arasında dayanmışdılar. Batan günəşin solğun şəfəqləri onlardan birinin gözlərində, digərinin isə kürəyində titrəyirdi.

– Hə, nədi? Başlayaq? – deyə Sanya təkrar etdi. – Hə?

– Yaxşısı budur, mən sahillə piyada gedim, – deyə Mityay cavab verdi.

– Özün bil... Qayıqla yaxşıdır, axı...

– Uzaqdır...

– “Uzaqdır”... sən də söz tapmısan! Ötən dəfə qardaşım ilə birlikdə saat yarımın ərzində Rıbaçıyə çatmışdıq. Al, bu da sənənin “uzaq”!

– Piyada bir saata da yetmək olar, – deyə Mityay bir qədər inamsız cavab verdi.

Sanya qayığı döndərdi, avarları onun içinə atdı və suya sarı itələməyə başladı.

– Qayığa görə, qardaşın payını verəcək! – deyə Mityay bir qədər kənarda dayanaraq dilləndi.

– Mənmi payımı alacam? Sən də söz dedin! – deyə Sanya gülümsündü. – O, necə payımı verə bilər? Axı, o, sürücülük sənədlərini düzəltmək üçün üçgünlüyə şəhərə gedib. Nə durmusan? Kömək elə!

Onlar yalın ayaqları ilə qumları eşə-eşə qayığı suya sarı itələməyə, sonra da sürükləməyə başladılar.

– Hə, bir də! Hə, getdik!

– Sən heç bu qayığın öhdəsindən suda da gələ bilməyəcəksən. Gör bir necə ağırdır!

– Ağırdır? Nə danışırısan! Çətini suya girincədi – özü gedəcək! Hə, Mityay, köməkli bir də itələyək...

Qaçan dalğalar qayığı asanlıqla sahildən qopardı. O, böyrünü ləpədyənə çevirərək yüngülcə yırğalandı. Sanya artıq qayığın içində əyləşərək avarları yerinə bərkitdi. Bu vaxt sahildə dayanmış Mityay birdən öz çantasını xatırladı.

– Çantamı! Mənim çantamı versənə! – deyə o qışqırdı və topuğacan suyun içinə yüyüdü.

Sanya heç nə başa düşmədi və soruşdu:

– Hansı çantanı?

Sanya qayığı sahilə çevirdi. Mityay qayığın bortundan yapışaraq özünə sarı çəkməkdən ötrü dizlərinə qədər suya girdi. Amma qayıq dalğalar qoynunda yırğalanaraq sanki, ona acıq verirdi. Nəhayət, Mityay özünü tarazlayaraq irəli atıldı, qarnı üstə bortun üstündən aşaraq yumalandı və dostunun yanına düşdü. Elə qayıqdaca hər ikisi sahil boyunca gedən bir qız gördülər. O, əlində ipdən toxunmuş tor zənbil aparırdı. Zənbilin içində kitablar vardı. Onun örpəyinin altından xurmayı rəngli hörükləri görünürdü.

– Hara gedirsən? – deyə hələ də qayığı sahilə saxlayan Sanya qızı hayladı.

– Bəs siz hara gedirsiniz? – deyə qayığın bərabərində olan qız soruşdu.

– Sizin yerlərə – Rıbaçıyə! Haydı gedək bizimlə!

– Yalan demirsiz ki?

– Mın, mın, Tatyana! Apararıq!

– Apararıq, özü də necə lazımdı! – deyə içi dolu təsərrüfat çantasını qayığın dal tərəfində, oturacağıın altında gizlətməklə olan Mityay onun sözünü təsdiqlədi.

Qız, oğlanların onu dilə tutmasına çox da imkan vermədi. Ətəklərini yığıb cəsərlə suya girdi və asanlıqla qayığa mindi. Artıq Sanya qaydasınca avar çəkirdi, sahil yavaş-yavaş uzaqlarda qalırdı.

– Mən Rıbaçıyə Petya dayını yoluxmağa gedirəm, bilmək istəyirəm görüm necədi? – deyə Sanya qıza müraciət etdi. – Mityay isə evə gedir.

O, başı ilə qayığın arxa tərəfində oturaraq sükandan yapışmış dostunu göstərdi.

– Mən isə sizin kitabxanaya yazılmağa gəlmişdim. Bizim məktəb kitabxanasında nə varsa hamısını oxumuşam, – deyə qız dilləndi. Sonra da söhbəti dəyişərək, – sən mənim bütün kitablarımı isladacaqsan! – deyə əlavə etdi. – Suyu niyə belə şappıldadırsan? Bunsansa evə piyada getsəydim, yaxşı olardı...

O, başından örpəyini açaraq kitabları bükdü və həmin bağlamaı yenidən tor zənbilə qoydu.

– “Piyada getsəydim...” – deyə artıq bir qədər səliqəylə avar çəkməyə başlayan Sanya ağız-burnunu öyərək mızıldadı. – Nahaq yerə ayaqlarını niyə yorursan? Yaxşısı budur qayıqda öyləş, səni aparacaq.

Qayıq bir qədər sahilə ayrılaraq uzaqlaşdı. Lakin aldığı istiqamət elə idi ki, baxanda həmişə sahil görünürdü. Uşaqlar bir xeyli susmuş halda üzdülər.

– Anam məni kibrit dalınca yollayıb, – deyə Mityay gözlənilmədən sükanı pozdu. Bir də yuyucu tozu almalıyam. Bizim mağazada yenə yoxlamadır. Üçgünlüyə bağlayıblar.

– Bəlkə, oğurluq ediblər? – deyə Sanya soruşdu.

– Kim bilir, – deyə Mityay cavab verdi.

Aşağıdan, lap qayığın üstündən bir qağayı səssizcə uçub keçdi.

– Su əməlli-başlı istidir! – Tanya söylədi. O, bortdan kənara əyilərək əlini suyun içinə salmışdı.

– Gözlə, yıxılmayasan! Sonra səni xilas etmək zülm olar ha! – deyə Sanya ciddi xəbərdarlıq etdi.

– Xilas edə bilməzsiz? – deyə qız gülümsədi.

– Sən üzə bilirsən? – deyə, Mityay soruşdu.

– Zərrə qədər də! – deyə gözləri bic-bic gülən və daha da əyilərək əllərini suya salan qız cavab verdi.

– Bəsdir şıltaqlıq etdin! – deyə Sanya bir az kobud şəkildə ona acıqlandı.

– Qışqırma görüm! – deyə qız qaş-qabağını tökdü, əlini sudan çıxartdı və suyu Sanyanın üzünə sıçratdı.

O isə üzünü köynəyinin qolu ilə sildi, amma heç nə deməyərək susdu.

– Farağat otur! Axı o, çətinliklə avar çəkir! – deyə Mityay söylədi.

Üfüqə sarı yönələn günəş tutqunlaşdı, bütün qürub boyunca uzanan boz buludların arxasına keçdi. Sükanı Mityay pozdu:

– Kim deyər, adamlar niyə oğurluq edirlər? – deyə o, düşüncəli bir şəkildə soruşdu.

– Hansı adamlar? Oğrularmı? – deyəsən, Tatyana sualı başa düşmədi.

– Mən oğrular haqda soruşmuram. Mən o adamlar haqda söz açıram ki, işləyirlər, maaş alırlar, amma bununla belə, yenə də oğurluq edirlər. Digərləri isə bütün bunları görür və susurlar. Onlardan qorxurlarmı, nədir?

Cavab bir az ləng oldu.

– Böyük qardaşım deyir ki, tezliklə belələrinin sonu çatacaqdır. O, bu barədə radiodan eşidibdir, – deyə nəhayət, Sanya dilləndi və dərhal da əlavə etdi: – Mityay, sən gəl, bir otur yanımda, görüm. Qollarım qırılır. Tatyana, sən sükanı idarə eləyə bilərsən?

– Bacararam, – deyə qız həvəslə cavab verdi və qayığın arxa tərəfinə keçdi.

Mityay dostunun yanında oturdu və avarın birindən yapışdı. Oğlanlar xeyli vaxt eyni anda avar çəkməyə çalışdılar. Buna dərhal nail ola bilmədilər. Sonra işlər qaydasına düşdü, qayıq sürətlə üz-məyə başladı.

Beləcə, onlar avar çəkdikcə çəkirdilər; bütün bədənlerini eyni vaxtda irəliyə, sonra da geriyyə öyrək, irəliyə belə baxmadan, hərəsi özlüyündə özünə qapılıraq çəkirdilər. Birdən onlar Tatyananın təəcüb dolu səsinə eşitdilər:

– Bəs, sahil hanı?

Avarçəkənlər avarları sudan ayıraraq yerlərindəcə donub qaldılar: biz az bundan əvvəl lap yanlarında olan sahildən əsər-ələmət yox idi. Elə bil heç sahil olmamışdı. Su, duman və toranlıq. Eləcə də onlar; qayıqdakı üç nəfər və sonsuz dəniz...

– Bəs, necə oldu ki, yoxa çıxdı? – deyə Sanya sanki özgə bir səslə soruşdu.

– Gəlin, geriyyə dönək! – deyə Mityay təklif etdi.

– Hara geriyyə? Bu da söz tapdı? – deyə Sanya bir qədər kəskin bildirdi – İrəli getmək lazımdır!

– İrəli, yəni hara?

– Bəs, mən neyləyim? – deyə Tanya sakitcə soruşdu.

– Otur! Otur! Sükanı hərləmə! İstiqlaməti düz saxla! – deyə Sanya əmr etdi və avar çəkməyə başladı.

– Hara avar çəkirsən? Qayıq yerindəcə fırlanır, axı! Belə getsə, özümüzü tamamilə əldən salarıq! – deyə Mityay inciməmiş kəldə dilləndi.

– Məni öyrədənə bir bax! Sahilin harada olduğunu unutmuşsanmı? O ki qayığın sağ bortu tərəfindəydi! Anladınmı?

– Bəs mənə hansı tərəfindəydi? Məgər sağ tərəfim də deyildimi? Axı biz sənənlə yanaşı oturmuşduq!

– Bəri bax, gəl mənə yorma! – deyə Sanya əminliklə söylədi. – Yaxşısı budur, sən avarını çəkəsən!

– Etiraz eləmirəm! Buyur! – deyə Mityay avarı dartdı. – Di başla!

Qayıq yenidən irəliyə doğru hərəkət etdi. Onlar beləcə beş dəqiqə, sonrasa on dəqiqə üzdülər. Sonra yenə beş, yenə on dəqiqə... O vaxta qədər üzdülər ki, hər tərəfə tam qaranlıq çökdü, hər tərəfi naməlum istiqamətdən gələn qalın duman bürüdü.

– Əgər kompasımız olsaydı... – deyə yenə birinci olaraq sükutu pozan Mityay arzulanmış kimi dilləndi.

– Hələ bir mühərrik də istə! – deyə Sanya onun sözünü kəsdi. Elə həmin andaca başqa bir səslə, – Tanyacan! – dedi, – Sən qorxma! Dəniz sakitdir! Dəniz havası susqundur! Belə duman olanda dəniz heç vaxt çalxalanmır.

– Mən heç də qorxmuram. Sadəcə olaraq fikirləşirəm, yaxşı olardı ki, mən piyada gedəydim.

– Belə oturmaqdansa oxuduqlarından nə isə söyləseydin, yaxşı olardı. Ya da bir mahnı oxusaydın, pis olmazdı, – deyə Sanya təklif etdi.

– Oxusaydın, pis olmazdı! – deyə Mityay da dostunun dediklərinə dəstək verdi.

– Fikirləşirsiniz ki, oxusam kimsə eşidər?

Heç kim ona cavab vermədi. Belə olduqda qız oxumağa başladı. Onun zərif səsi sular üzərində titrəyərək qarşılarını divar kimi kəsmiş dumanı yarmaqdan ötrü çırpındı, sanki:

Göy üzündə ay işığı titrəyir,
Tənha bir qayıqdı səssiz dənizdə.
Qayığın içində bir qız oxuyur,
Bir kazak isinir bu qərrib səsdən...

– Hanı sənənlə kibritin, Mityay?!

– Çantada. Neynirsən? Siqaret çəkmək istəyirsən?

– “Siqaret çəkmək istəyirsən?” Söz tapdı... Mən çəkən deyiləm! Fanarı yandırmaq istəyirəm. Tanyacan! Oturduğun yerə bir bax. Fanar ordadırımı?

– Burdadır.

– Ötür bura!

– Tut görüm!

– Mityay! Kibriti ver!

– Al görüm!

Sanya kibrit dənəsinin birini çəkdi, ikisini çəkdi, yanmadı. Sakitcə, dodağaltı bir söyüş söydü...

– Bunlar islamıdır, nədir?

Yalnız beşinci kibrit dənəsindən sonra, Sanya nə vaxtsa yanib ərimiş şamın piltəsini alışırdı və fanarı qayığın burun hissəsinə bərkitdi.

– Sanırsan ki, belə fanar gözə çarpa bilər? – deyə Tatyana soruşdu.

– Mən heç nə sanmıram. Sadəcə belə etmək lazımdı. Qaydaya görə. Yoxsa belə bir dumanda bizim qayıq kimsə qayığımıza toxuna bilər, – deyə Sanya heç nə olmayıbmiş kimi cavab verdi və öz

yerində öyləşdi. – Elə deyilmi, Mityay? Sürətlə gedib çırpılandan sonra neyləyəcəksən?

– Bizim heç bir sürətimiz yoxdur, – deyə Mityay qaşqabaqla cavab verdi.

– Bizim yoxdu, başqalarınınkısa var!

– Yaxşı olardı... – deyə Mityanın səsində bir ümid doğdu.

Yenə də avarların bərkidildiyi yer xırhaxır salmağa başladı.

– Bir anlığa əl saxlayın! Avar çəkməyin! Sakit! – deyə Mityay söylədi və Tatyana ilə Sanyanın əlindən yapışdı.

Dostlar əl saxlayıb avarları sərbəst buraxdılar. Onların qulağına, doğrudan da, mühərrik səsi gəlirdi.

– Balıqçılar gəlir! – deyə Sanya cəld təyin etdi. Sonra yerindən sıçrayaraq fanara sarı atıldı.

Qayığın burun tərəfində durub fanarı başı üzərinə qaldırdı və yelləyərək işarə vermək istədi. Birdən əriyib getmiş şam bir-iki dəfə “göz vuraraq” söndü.

– E-he-y-y! – deyə Sanya var gücüylə bağırdı.

– E-he-y-y! – deyə Mityay və Tanya da qışqırdı.

Mühərrik səsi asta-asta, dumanlar içində əriyib yox oldu.

– Bu bərnidəki nədir?

– Hansı bərnidəki?

– Burda, mənim ayaqlarım altındakı.

– Sən bir qoxula. Qoxuladınmı?

– Deyəsən, qatrandır.

– Qatran? Mityay, tez ol kibriti gətir. Bilirsən qatran necə yanır?!

– Daha kibritimiz yoxdur, – deyə Mityay cavab verdi.

– Oy! Mənim bütün kitablarım suyun içindədir! Sizin qayığınıza su sızır! – deyə qayığın arxa tərəfindən Tanyanın səsi eşidildi.

– Buna su sızmaq deyirsən? Sən hələ su sızan qayıqlar görməmişən! – deyə Sanya sakitcə cavab verdi. – Suqabı hanı? O, bayaq burdaydı axı!

– Buradadır! Budur!

– Sən avarları götür və tərsinə çək! Mən suyu yığıb atım!

– Avarlar hanı bəs?

– Sənə nə olub? Ağlını itirmişən?

– Özün ağlını itirmişən! Biri burdadır. Bəs ikincisi hanı? Hə, deyəsən, hər şey qaydasındadır.

– Hə, nə oldu?

– Heç nə...

– Nə heç nə?

– Heç nə! Yəni, heç nə!

Hər ikisi dərinləndən köks ötürərək susdular. Çökmüş sükutda təkce suyun necə atılması eşidilirdi. Bir qədər sonra Sanya dedi:

– Onsuz da harasa üzüb çıxacağıq. Bura Qara dəniz deyildir! Orada axın adamı Türkiyəyə aparıb çıxara bilər. Bizim dənizinsə dörd tərəfi öz sahillərimizdir. Budur, qayığın dibini qurutdum. Bir azdan, Mityay, sən başlayarsan suyu yığmağa. Gecəni birtəhər dözmək gərəkdir, sübh açılınca hər şey bilinəcək. Tanya, sən orada neyləyirsən? Qayığın arxa tərəfindən hıçqırtı eşidildi.

– Tanyacan, sən ağlayırsan?

– Sizə nə deyim! Mən bu kitabları indi necə təhvil verəcəyəm?

– Quruyacaqlar, qorxma! – deyə Sanya inamla bildirdi. – Elə deyilmi, Mityay? Quruyacaqlar, düzdürmü? Günəş doğan kimi quruyacaqlar... Eşidirsiniz, başımız üstündən reaktiv təyyarə keçir.

Qaranlıq göylərin dərinliyindən, dənizin üstüylə bir təyyarə uçub keçirdi. Dumana bürünmüş dəniz isə yuxulu-yuxulu nəfəs alır, tən-bəl dalğalar tənha balıqçı qayığını ağır-ağır yırğalayır. Məlum deyildi ki, bu qayıq harasa üzüb gedir, yoxsa yerində dayanmışdır...

Tatyana köhnə, deşilmiş brezent parçasına bürünərək, yalın, islaq ayaqlarını altına yığaraq oturmuşdu. Yamanca titrəyirdi. Mityay suqabıyla qayığın dibini taqqıldada-taqqıldada yorğun-yorğun suyu atırdı.

Sanya boğazına dolmuş qəhəri uddu.

– Əsgərləri deyirəm; onlar dəhşətli fırtına vaxtı, öz barjalarında, qurudan minlərlə mil aralı, okeanın ortasında, yalnızca naməlum, məchul istiqamətə üzüb gedirdilər. Dalğalar onları belədən-beləyə çırpırdı, – deyə Sanyanın səsi əsdi. Amma o, həyəcanını üstələdi. – Onların yeməyə də heç nələri yox idi. Onlar öz qarmonlarını söküb yemişdilər. Sonra nə baş vermişdi siz yaxşı bilirsiniz...

– Onları amerikalılar xilas etmişdi, nədir?

– Amerikanın hərbi dənizçiləri. Mən bu haqda oxumuşam, – deyə Tatyana sakitcə söylədi.

– Qəribə işdir. Bir qisim amerikalı insanları xilas edir, digərləri isə tamamilə əksinə... – deyə Mityay söhbəti uzatdı və bərkdən əsnədi.

– Bizdə isə bir oğlan bir ingilis qızıyla məktublaşır, – deyə Tanya yuxulu səslə dilləndi. – O qız da müharibənin əleyhinədir.

– Uşaqlar, yatmayın! – deyə Sanya amiranə söylədi. Özü isə çətinliklə əsnəməyini kəsdi. – Gələn bir-birimizə suallar verək. Tatyana, başla! Mityay, onu silkələ, qoyma mürgüləyə! Yoxsa, gözü-

müzü yuxu tutar, bəs suyu qayıqdan kim boşaldar? Yoxsa küçük kimi burada batıb boğularıq, Tanya!

– Sənə nə lazımdı? – deyə bir qədər gec də olsa Tanya dilləndi.

– Sən məni eşidirsən?

– Eşidirəm.

– Sualın varsa, de gəlsin!

Tatyana yerində qurcalandı, asqırdı və gözlənilmədən, şən bir səslə soruşdu:

– Ulduzları göy üzündə saxlayan nədir?

Sual verilmişdi. Amma cavabını heç kim bilmirdi...

– Mənim də bir sualım var, – Mityay dedi. – İnsanlar meymundan əmələ gəlib, yoxsa yox?

– Hə... – deyə Sanya razılaşdı.

– Belədirsə, – deyə Mityay davam etdi, – bəs onda niyə bəzi meymunlar insan olmaq istəməmişlər? Hə?..

– Mən artıq yuxu görürəm... – deyə Tatyana güclə pıçıldadı.

Qaranlıq və səssizlik idi. Hərdən suyun səsi ləpədən ötdüyü kimi eşidilirdi. Bu Sanya idi, avarlardan birini suya salmışdı.

* * *

Dan üzünə yaxın dəniz özü qayığı birbaşa balıqçıların yanına – qumlu sahilə çıxarmışdı. Uşaqlar möhkəm yatmışdılar; qızıcığaz bir bağlama islaq kitabı qucaqlamışdı. Bəyaz telli oğlan isə əlində suqabı uyumuşdu...

UZUNQANAD YUVASI

Pansionat dağlarda yerləşirdi. Eyvandan baxanda dərələrin mənzərəsi göz oxşayırdı. Yamaclarında yaşıl meşələri olan dağlar və bu dağların zirvələrinə toxunaraq bütün günü tənbel-tənbel mürgüləyən buludlar bu mənzərəni tamamlayırdı. Aşağılarda dəg çayı gurlayır, ucalarda isə, – aydın səmada onlarla uzunqanad dövrə vururdu. Onlar mığmığaların ardınca elə süzürdülər ki, sanki kiçik qırıcı təyyarələr hava döyüşünə çıxmışdı.

Eyvandan küncündə, tavanın altında bir uzunqanad yuvası vardı. Mənim qonşuluğum bu qanadlı sakinləri zərrə qədər də narahat eləməirdi və mən, vaxtımın çoxunu eyvanda işlə məşğul ola-ola, bu uzunqanad ailəsində baş verənlərin hamısından xəbər tuturdum.

Ata və ana uzunqanad əvvəlcə növbəylə, bəzən də birlikdə yuvaya dönür, tələsik bir cüt ətcəbalanın ağzına nəşə ötürərək sürətlə geri qayıdır və gözdən itirdilər.

Balaların bacı-qardaş olmasını ayırd eləmək... Erkək bala böyük idi, döyüşə meyilli idi. O, tez-tez yuvadan boylanır, dimdiyini geniş açaraq ata-anasını qarşılayır və bilərəkdən bacısını yana itələyir, onun da boylanaraq hava udmaq istəyinə mane olur.

Bir dəfə adətım üzrə eyvana çıxaraq başımı qaldırdım və erkək balanı yuvada deyil, onun kənarında gördüm. Bəlkə də, o, yuvadan yıxılmamışdı, sadəcə olaraq ömründə ilk dəfə onu tərkləmişdi. Əsən yüngül meh onun tükələrini qabardır, qarışdırır, o isə inamsızcasına qonduğu məftilin üstündə titrəyərək divara qısılmışdı. Bacısı isə boynunu uzadaraq onu seyr edir, hərdən cəvələyərək sanki qardaşının hərəkətini anlamadığını bildirirdi.

Qərara aldım ki, bu körpə quş balasına kömək edim. Stulun üstünə çıxaraq onu yenidən yuvaya qaytarmaq istədim. Elə bu an körpə uzunqanad gözlənilmədən pırıltıyla uçub getdi.

İlk dəfə yuvanı tərkləmək və heç bir hazırlıq görmədən dünyanın qucağına atılmaq? – Bu, qərribə bir şey idi... Bunu fikirləşdikcə və özümün nə isə yaxşı bir iş tutmadığımı düşündükcə işləyə bilmirdim. Kitabı bir kənara qoyaraq, səbirsizliklə, ata və ana uzunqanadın yuvaya nə vaxt dönəcəyini gözləməyə başladım.

Nəhayət, ata uzunqanad uçub gəldi. O, adəti üzrə gətirdiyi yemi balasının civiltiyə açdığı dimdiyinə ötürərək cəld uçub getdi.

“Yəqin ki, nəzərinə heç nə çarpmadı” – deyə mən fikirləşdim və ana uzunqanadın gəlişini gözləməyə başladım.

Nəşə bir peşmançılıq hissi məni bürümüşdü. Axı mənə nə düşmüşdü ki, hansısa bir quş balasının yuvasını tərkləməsinə özüm dərd eləyim. Vaxtı çatıb yuvasını tərkləyib və uçub gedib... Bəlkə, hələ ona uçmaq olmazdı? Onu hürkətmək mənə lazım idimi?! Evin yolunu tapa biləcəkm, indi? Quşların işinə burnumu soxmaq nəyə lazım idi?

Oturub gözləyirdim.

Uzunqanadların yalnız qalan quş balası yuvanın dərinliyinə çəkilmişdi. Gözləməkdən bütün ovqatım korlanmışdı. Birdən göy üzündə onlar göründü; ana və oğul qanad-qanada gəlirdilər. Ana oğuldan azacıq irəlində uçurdu. Onu ana uzunqanad tapmışdı! Afərin! Taparaq qanadının altına alaraq evə gətirirdi.

Onlar yuvaya girib gizlənən kimi, oradan möhkəm civilti səsləri qopdu. Bu dəfə mənə elə gəldi ki, onların artıq nə haqda danışdıqlarını anlayıram...

Axşamüstü buludlar dağların zirvələrini örtüdü və soyuq hava axını mığmığaları torpağa çökdürdü. Kiçik “qırıcı təyyarələr” öz uçuş radiuslarını qısaldaraq artıq bir-birinə toxuna-toxuna, haradasa, eyvan hündürlükdə uçurdular. Bizim evin yanındakı uca küknarın budaqları arasında gizlənmiş bir çalağan amansızcasına şığıyaraq ata uzunqanadı caynağına alaraq apardı. O, asta-asta eyvanın yanından süzüb keçərək meşənin qalınlığında gözdən itdi.

Növbəti və sonrakı gün ana uzunqanad öz balalarını təkbaşına yemləməyə başladı. O uçub gedəndə mən artıq onun qayıtmasını gözləyə bilmirdim. O, həm öz yerinə, həm də ata uzunqanadın yerinə çalışırdı. Mən isə çalağanın bu evi artıq tanıdığından qorxurdum.

Mən öz dincliyimi itirmişdim. Uzunqanad yuvasında baş verənlər iradəmdən asılı olmayaraq ömrümün bir parçasına çevrilmişdi.

Hadisənin üçüncü günü xahiş etdim ki, məni başqa bir otağa köçürsünlər.

NƏDƏN BAŞLAMALI

Mən rəssam olmaq istəyirəm. İndicə rəsm çəkəcəyəm. Karandaşlarım var – özü də dördü birdən: qara, göy, qırmızı və yaşıl. Kağızım da vardır. Bəs mən nə şəkli çəkim? Xoruz çəkəcəyəm! Mən onları çox görmüşəm – canlısını da, rəsmə alınmışını da... Amma hardan başlamalı? Başından, ya quyruğundan? Ən çətini başlamaqdır! Mən başdan başlayacağam və sonra qalan yerlərini çəkəcəyəm; quyruğunu, qanadlarını, ayaqlarını, mahmızlarını...

Budur! Xoruzun pipiyi yaxşı alındı! Elə bil lap özüdür! İndi gözlərini və dimdiyini çəkəcəyəm... Bu nədir belə? Tutuquşuna oxşadı ki! Heç eybi yoxdur! Quyruğunu çəkəndə xoruza oxşayacaq. Yox, yaxşısı budur, mən onun mahmızlı caynaqlarını, ayaqlarını çəkim... Quyruğunu heç çəkməyəcəm. Çünki xoruzun quyruğunun necə olduğu yadımdan çıxıb. Quyruğun yerini boş saxlayacağam; guya elə belə də lazımdı.

İndisə mən dəvə çəkəcəyəm. O, məndə çox yaxşı alınacaq. Mən dəvəni sirkədə görmüşəm. Nədən başlamalı? Bu çəkdiyim dəvənin hürgücüdür. Amma heç bilmirəm onun hürgücü necə dənə olmalıdır? Bir, yoxsa iki? Bəlkə, üç olmalıdır? Yox, mən indi dəvə rəsmi çəkməyəcəyəm. Əvvəlcə öyrənim görüm dəvənin belində necə hürgücü olur. Bax onda mütləq onun rəsmi çəkəcəyəm. Bəs indi...

Nə şəkli çəkim, görəsən? Nə şəkli? Aha, tapdım! Fil şəkli! Fil çəkmək çox asandır.

Onların xortumu var, sonra uzun dişləri, böyük qulaqları və quyruğu. Mən fili çox yaxşı xatırlayıram. Mən ona təsadüfən toxunub yerə salana qədər o, bizim taxçamızdaydı. Çox yaxşı fil idi. O düşüb sınında anam elə dilxor oldu ki... Çəkəcəyəm fil şəklini... Amma nədən başlayım? Başlıcası nədir? Hər fildə ən başlıcası xortumdur.

Budur, xortum alındı. Gözləri də yaxşı düşdü, dişləri də. Bəs qalanlarını harada çəkim? Bütünlüklə çəksəm fil vərəqə yerləşməyəcək. Sadəcə mən düz başlamışdım çəkməyə. Əgər əvvəlcə ayaqlarından çəkməyə başlasaydım, fil vərəqə yerləşəcəkdi. Heyvanları gerek həmişə ayaqlarından çəkməyə başlayasan. Mən isə xortumundan başladım. Ona görə də məndə filin rəsmi alınmadı.

İndi mən zürafə çəkirəm. Qabaqca onun ayaqlarını çəkəcəyəm. Onda onun rəsmi bütünlüklə alınacaqdır.

Hə, ayaqlarını çəkdim, hazırdır. Zürafənin ayaqları çox uzundur. Özü də başdan-başa xallıdır. Zürafənin nə qədər xalı vardır? Yadıma gəlmir, tamam unutmuşam... Bəs nə rəngdədir? Mən onları əvvəlcə çəkəcəyəm, sonra rəngləyəcəyəm... Bax, belə... Beşi göy rəngdə, beşi yaşıl. Gözəl alındı!

Xallarını çəkdim, boynunu çəkməyə yer qalmadı. Nə etməli? Yəqin ki, zürafəni çəkməyi boynundan başlamaq lazım idi. Zürafənin boynu çox uzundur. Ayaqlarından da uzundur. Əgər onu qısaltsaq, nə olar görəsən?

Bu da sizin üçün zürafə! Amma nədənsə o, daha çox itə oxşayır. Belə çıxır ki, sən demə, mən artıq it şəkli də çəkə bilirəm. Heç özüm də bilmirdim. Altından yazmaq lazımdır ki, bu, zürafə deyil, itdir.

İndi mən hətta pələng də, sir də çəkə bilirəm! Əvvəlcə mən bir yal şəkli çəkəcəyəm. Əlbəttə, şirin şəklini yalından, başının tükündən başlayıb çəkmək lazımdı.

Şir çəkəndə ən əsası onun yalıdır. Yalı varsa, deməli, artıq şirin başını çəkmək olar. Yalı qurtaran yerdən şirin başı başlayır. Bax... belə... Bu, məndə necə oldu ki, belə alındı? Mən onun başını, görünür, başqa tərəfdən çəkmişəm. Onu o biri tərəfdən çəkmək lazım idi!

Vay! Bir şirə iki baş çəkmişəm! Mənə şirin yalından, saçından başlamaq gerek deyildi! Yalı çəkməklə özüm-özümü dolaşdırdım. Əsil rəssamlar heç vaxt şir rəsmi çəkəndə birinci onun yalından başlamırlar. Bunu qaralayıb üstündən xətt çəkmək lazımdır.

Mən bu dəfə bütöv bir lövhə çəkəcəyəm. Bu tabloda dovşan qaçır və guya onu canavar qovur. O, yazıq dovşanı tutub yemək istəyir... Dovşanı lap balaca çəkəcəyəm ki, baxanda adamın yazığı gəlsin. Canavarın cəhənglərini böyük çəkəcəyəm, ağızında isə çoxlu dişlər olacaq. Yox, yaxşısı budur, köpək dişləri çəkim, qoy baxanda qorxunc görünsün. Əvvəlcə, küncə qaçıb qısıldığı yerdə dovşanı çəkəcəyəm.

Başqa küncdən isə onun dalınca götürülmüş canavarı alacağam fırçaya... İndicə o, dovşanı yaxalayacaq...

Ancaq indi mən necə çəkirməyə, canavar daha çox zürafəyə oxşayır. Bu, o deməkdir ki, deməli, mən, zürafə çəkə bilərəm də! Zürafəni çəkmək üçünsə canavardan başlamaq lazımdı, mütləq. Onda zürafə alınacaq... Heyif ki, dovşanım gah siçan balasına, gah da qurbağaya oxşayır. Sabah mən onu dəyişib balığa çevirəcəyəm. Bu gün isə mən yorulmuşam. Bu gün mən heç bir şey çəkməyəcəyəm.

Bütün bunlara baxmayaraq, mən rəssam olacağam. Qələm-kağız varsa, çəkmək lazımdı. Heyvanları çəkəndə nədən başlamaq lazım olduğunu kimdənsə soruşacağam. Başından, quyruğundan, yalından, yoxsa dimdiyindən, ya pipiyindən?

Mən rəsm çəkməyi çox sevirem!

TƏRS ÇƏPİŞ

Biri vardı, biri yoxdu, adi bir keçi balası – Çəpiş vardı. Bütün keçi balaları kimi, o da balaca və tərs idi. O, hər şeyi özü bildiyi kimi eləmək istəyirdi. Bir dəfə onun ağına gəldi ki, gedib əvlərindən aralıda gəzsin.

– Uzağa getmə! – Anası ona xəbərdarlıq etdi. – Qara buludlar sıxlaşır. Leysan ola bilər.

– Heç bir leysan-zad olmayacaq! – deyər Çəpiş cavab verdi və cığırla uzaq meşəyə doğru götürüldü.

Meşə qaranlıq idi. Bir az keçdi, daha da qaranlıqlaşdı. Ağcaqo-vaq ağaclarının uca təpələri küləkdən əyilmişdi. Meşənin üstündən böyük və qara bir bulud asılmışdı. Birdən gözqamaşdırıcı bir şimşək çaxdı. Onun ardınca qulaqbatırıcı bir göy gurultusu qopdu.

Qorxudan özünü unudan Çəpiş var gücüylə qaçmağa başladı. Ona elə gəldi ki, çaxan şimşək, nəre çəkən ildırım və göy gurultusu onu təqib edir. Nəhayət, böyük, qara bulud yırtıldı və oradan dəh-

şətli bir yağış başladı tökülməyə. Qaçdıqca qaçmaqda olan Çəpişin üzərinə xeyli soyuq su axınları gəldi. O, artıq meşədən çıxmışdı və yad bir çəmənliklə qaçırdı. Tamam islanmışdı, təpədən-dırnağa suyun içindəydi, yağışsa kəsmək bilmirdi. Buludun suyu boşaldandan sonra göy üzü açıldı. Çəpiş bir gölün ortasında, bir adada özünə gəldi. Hər yan suya qərq olmuşdu. Orda-burda bezi kolların başucu sudan bayıra çıxmışdı. Quru sahil uzaqlardaydı.

Çəpiş üzməyi bacarmırdı. Onun xilas olmağını gözləməkdən başqa yolu yox idi.

Az keçmədi o, tanış bir Donuza rast gəldi. O, bir az aralıda qayıqda üzürdü.

– Məni xilas elə, a xort-xort! Götür məni bu adadan, – deyər Çəpiş yalvardı. – Apar məni özünə!

– Mənim özümə qayıqda yer darlıq edir! – deyər Donuz xortuladı və ləpələrdə yellənərək lap yaxınlıqdan üzüb keçdi.

– Ayıb olsun sənə! Əpçi! Əpçi! – İslanaraq artıq soyuqlamış Çəpiş onun ardınca asqırdı.

Donuz öz qayığında üzüb getdi, Çəpiş yenə tənha qaldı.

Bu zaman sahilə meşə quldurları peyda oldular. Bunlar məşhur qaniçən soyğunçular; – bir ata və bir ana canavar idi. Külək islaq keçi tükünün iyini onların quldur yuvalarına qədər aparıb çıxarmışdı. Onlar bu iyin izilə meşənin kənarına gəlib çıxmışdılar. Onların ilk gördüyü bu yeni göl idi. Gölün ortasında isə balaca bir adacıqda balaca bir Çəpiş oturmuşdu.

– Çoxdandı, biz təzə çəpiş əti dadmırıq, – deyər qoca ata Canavar mırıldadı.

– Dadlı tikədir! – ana Canavar dedi və ağızının suyu axdı.

– Onun yanına necə gedək? – ata Canavar soruşdu – Üzmək də olar. Amma mən nahardan əvvəl çimməyi xoşlamıram.

– Gedək qardaşlarımızla məsləhətləşək, – ana Canavar dedi. – Onsuz da Çəpiş heç yana gedə bilməz. Çünki su tezliklə çəkilən deyil.

Quldurlar kolluqda yox oldular. Çəpiş isə heç nəyə şübhə etmədən adada oturmağında davam edirdi.

“Doğrudanmı, mən beləcə məhv olacağam?” – deyər fikirləşdi bədbəxt Çəpiş. Həyəcanla ətrafa baxdı. – Tezliklə axşam düşəcək, amma nədənsə məni heç kim xilas etmək istəmir.

– Qğık! Qğık! – birdən onun başı üstündə, lap yaxınlıqda Ördək səsi eşidildi.

Çəpiş başını qaldırdı və başı üstündə vəhşi ördək Qğık-Qğık gördü.

– Qğık! Sən burda neyləyirsən? – deyə Ördək təəccüb etdi və adanın üstündə dövrə vurdu.

– Məgər görmürsən? – deyə Çəpiş gileyləndi. Oturub kömək gözləyirəm. Üzə bilmirəm, uça bilmirəm, sahil gör nə qədər uzaqdır.

– Yaxşı, – Ördək dedi. – Səbrini bas və gözlə. Biz sənə kömək edirik.

Bu sözləri söyləyib havaya qalxdı və cəld gözdən itdi.

Balaca Çəpişin başına qəza gəlməsi barədə xəbər meşəyə, çəməniyə və bataqlığa sanki teleqrafla yayıldı. Bir saat keçmədi ki, yaşıl meşə talasına bütün xeyirxah heyvanlar və quşlar topladılar. Dovşanlar atıla-atıla, qunduzlar quyruqlarını sürüyə-sürüyə gəldilər, durnalar özlərini yetirdilər. Qoca Vağ özüylə iki Qutan da gətirmişdi. Qutanlar cənuba uçarkən bir-iki günlük qoca Vağın qonağı olmuşdular.

Vəhşi ördək Qğık-Qğık bütün yığışanlara gölə çevrilmiş bu çəmənin üstündən uçarkən balaca adacıqda körpə Çəpişin tək-tənha necə oturduğunu gördüyünü söylədi.

– Canavarlar iyini almamış onu xilas etmək lazımdır, – deyə o, nitqini bitirdi.

Hamı bir nəfər kimi Ördəklə razılaşdı.

– Kömək etmək lazımdır! – deyə dovşanlar xorla bildirdi.

– Əl uzadıq! – deyə durnalar söylədi.

– Kömək edirik! – deyə Vağ Qutanların üzünə-baxdı. Onlarsa razılıq əlaməti olaraq başlarını yellədilər.

Yalnız yenicə özünü yetirmiş Leylək soruşdu:

– Bəs biz ona necə kömək edəcəyik?

Qunduzlar belə bir təklif irəli sürdülər:

– Sal düzəltmək lazımdır və salın üstündə Çəpişi sahilə çıxartmaq gərəkdir.

Qunduzlar inşaatçı idilər və onlar tikib-qurmağı sevirdilər.

Beləliklə, iş qızıxdı. Qunduzlar dərhal böyük bir ağacı böyrü üstə yıxdılar. Onun dalınca ağacların ikincisi, üçüncüsü də yerə sərildi. Dovşanlar gövdələri budaqlardan təmizlədilər. Durnalar hazırlanmış tirləri sahilə sürüklədilər və orada biri-birinə bağladılar. Bir sözlə, hamıya iş tapıldı.

İşin lap qızgın çağında Sərçə uçub gəldi və:

– İndicə Çəpişi gördüm, – dedi. Pırpızlanmış halda cikkildədi. – Çəpiş ağlayırdı. O, acdır, səhərdən bəri heç nə yeməyib.

– Onu yemləmək lazımdır! – deyə həmişə olduğu kimi dovşanlar xorla dilləndilər.

– Lazımdır! – deyə durnalar razılaşdılar.

– Özü də doyunca yemləmək lazımdır! – deyə əllərini işdən ayırmayan qunduzlar təklif etdilər.

– Bəs biz onu necə yemləyə bilirik? – deyə Leylək soruşdu. Vağ susdu. Amma çoxmənalı bir şəkildə dostlarının – Qutanların üzünə baxdı. Onlar işlərini başa düşdülər və öz böyük dimdiklərini açdılar. Onların hər birinin dimdiklərinin altındakı kisəciklərdə ehtiyat üçün gizlədilmiş təzə balıq vardı. Buna görə də onlar həmişə susurdular.

– Qğık! Keçilər balıq yemirlər! – deyə çöl Ördəyi dilləndi – Məgər siz bunu bilmirsiniz!?

Qutanlar biri-birinə baxdılar, balıqları uddular, cəld kisələrini boşaltdılar. Zirək dovşanlardan ikisi tez harasa yoxa çıxdılar və az sonra bir qucaq köklə, bir neçə kələmlə geriye döndülər. Qutanlar yenidən dimdiklərini açdılar, kisələrini tərəvəzlə dolduraraq havaya qalxdılar və Sərçənin arxasıya uçub getdilər.

Bir neçə dəqiqədən sonra artıq onlar gətirdiklərini Çəpişin ayaqları altına atdılar, onu sevindirdilər. Yüklərini boşaldan Qutanlar yenidən geriye, ağılasıgmaz dərəcədə sürətlə, Çəpiş üçün sal düzəldən sahilə qayıtdılar.

Amma quldurların da yuvalarında heç kim yatmamışdı. Burada bıçaqları itiləyir, tiyanlarda su qızdırırdılar. Üç qəddar başkəsən, üç gənc canavar, üç yoğun kötüyü yəhərləyərək artıq bədbəxt Çəpişin olduğu adaya sarı üzdülər.

Yaxşı ki, yaxınlıqdan keçən Arıquşu quldurları görmüşdü. O, vəfalı dostlarının əlləşdikləri yerə vaxtında özünü çatdırdı və:

– Tez olun, qardaşlar, tez olun! – deyə inşaatçı qunduzların başları üstündə dövrə vuraraq cikkildədi. – Siz gecikə bilərsiniz! Quldurlar artıq adaya doğru üzürlər...

Sal, demək olar ki, hazır idi. Onu itələyib suya saldılar. Bircə an da keçdi – artıq sal sulara yırğalandı. Dovşanlar dəstəsi cəld yelkən qaldırdı.

Eyni zamanda qanadlılar havaya qalxdılar.

Birinci durnalar uçdu. Sonra vəhşi ördək Qğık-Qğık, Leylək və Vağ. Meşənin üzərində qanad çalaraq, onlar üçbucaq şəklində düzülər və adaya sarı yön aldılar.

Quldur canavarlar biri-birilə astadan danışaraq avar çəkirdilər.

– Artıq uzaqda deyil! Artıq yaxındadır!

– Əlimizdən heç yana qaça bilməz! Qaça bilməz!

– İndicə biz onu pəncələyəcəyik! Pəncələyəcəyik!

Sən saydığını say! Quldurlar gözlərini açanacan quşlar göydən onlara hücum çəkildilər. Onların iti dimdikləri canavarların əl-ayağını dəlib-deşməyə başladı. Durnanı Leylək, Leyləyi Vağ əvəz elədi. Quldurların mindikləri kötüyün üstündən qaçmağa yerləri yox idi. Bu zaman bir qədər gecikmiş Qutanlar da özlərini yetirdilər. Onlar ağır-ağır uçurdular. Çünki bu dəfə yedəklərində – yəni, kisələrində daş yükü var idi. Öz ağır yüklərinin hamısını onlar düz canavarların başlarına əndərdilər. Buna artıq quldurlar dözə bilmədilər. Onlar başlarını tutaraq, ağrıdan ulaya-ulaya suya yıxıldılar. Öz canlarını xilas etmək üçün geriye – sahile doğru üzmək istədilər. Bu zaman uzundimdikli quşlar dalbadal hücum edərək buna imkan vermədilər. Nəhayət, sonuncu quldur da əbədi olaraq sulara qərç oldu.

Sal adaya yetişdi. Sevincindən atılıb-düşən Çəpiş dovşanların hamısını bircə-bircə bağına basdı. Yazıq Çəpiş isinib qurusun deyə, dovşanlar birbaş salın üstündəcə tonqal qaladılar.

Biz Çəpişin evlərinə – valideynlərinin yanına necə dönməyini təsvir etməyəcəyik. Amma bir sirri açıyıq ki, Çəpiş iki gün yuxu nədir bilmədi, çünki evlərində sevincin həddi-hüdudu yox idi.

Üçüncü gün ata və ana Keçi evdə qəbul – qonaqlıq düzəldilər. Çəpişin xilas edilməsində iştirak edənlərin hamısı bayram süfrəsinə dəvət edilmişdi. Heç kim unudulmamışdı. Sərçəyə də, Arıqşuna da yer ayrılmışdı. Fəxri yerdə vəhşi ördək Qğık-Qğık oturmuşdu. Çünki tərs Çəpişin köməyinə ilk yetən o idi.

Birdən-birə məclisdə dəvətsiz qonaq – Donuz göründü.

– Bəs mənim yerim hardadır? – deyə o, kandarın ağzındaca xortuldadı.

Cavabında ona qapını göstərdilər.

– Burada ancaq dar gündə bir-birinə əl uzatmağı bacaranlara yer var! – deyə nəzakətlə, amma quru və kəskin bir şəkildə ev sahibi ata Keçi bildirdi. – Siz axı, qonşu, donuzcasına hərəkət etmisiniz!

Beləliklə, Xort-xort burnunu çəkə-çəkə çıxıb getdi.

Keçilərin evindən isə gecə yarısınınca mahnı və gülüş səsləri, badələrin cingiltisi, kələm özəklərinin xırpıltısı eşidildi.

Beləliklə, sonluğu çox acınacaqlı ola biləcək bir hadisə, dostlar əhatəsində, bayram süfrəsi arxasında şənliklə başa çatdı.

Titrəkquyruq ləqəbli dovşan, adından bəlli olduğu kimi, qəhrəmanlar onluğuna daxil deyildi. Yəqin ki, siz bunu dərhal anladınız. Əksinə, bu, bizə məlum olan dovşanların içində ən qorxağı və hər şeyə inanandı. O, hər cür səfeh əlamətə inanırdı. Həmişə ona elə gəlirdi ki, nə isə başına bədbəxt bir iş gələcək, nə isə bir bəlaya düşəcək.

Elə də oldu.

Titrəkquyruğun uçacağı təyyarə, ayın on üçündə, bazar ertəsi uçdu. Heç bir inamlı dovşan risk edərək həftənin birinci günü, özü də ayın on üçündə havaya qalxmazdı! Axı nahaq yerə həftənin birinci günü ağır gün, ayın on üçü isə nəhs gün sayılmır. Amma neyləmək olardı; təyyarəyə bilet götürüb uçuşu belə-belə səbəblərə görə təxirə salmaq olmazdı.

Titrəkquyruq ixtiyarsız olaraq götürdüyü biletin nömrəsinə baxdı: 2353. O, beynində rəqəmləri topladı: iki üstəgəl üç, üstəgəl beş, üstəgəl bir də üç... On üç alındı! O, dizlərində və quyruğunda xəfif titrəmə hiss etdi və rəqəmləri bu dəfə tərsinə topladı: üç üstəgəl beş, üstəgəl üç, üstəgəl iki... Yenə həmin şey alındı: on üç!

Aeroportda on üçüncü reyslə uçan, 13-13 nömrəli təyyarəyə minik başlandığı elan edildikdə bədbəxt Titrəkquyruq tamamilə ruh-dan düşdü.

Təyyarədə öz yerini tutduqdan sonra Titrəkquyruq sağa-sola baxdı. Salonda hələ boş yerlər çox idi.

Birinci yerləri ata və ana Keçilər tutmuşdu. Üz-gözündən onlara yüz yaş vermək olardı. Ata Keçi görünüşündən alimə oxşayırdı. Onun ağ saqqalına baxanda ehtimal etmək olardı ki, o, ən aşağısı kələm professorudur.

Sağda, pəncərənin yanında Kenquru əyləşmişdi. Onun qarnındaki kisədən balaca bir Kenquru boylanırdı. O, eynilə anasına oxşayırdı.

Kenqurunun arxa cərgəsindəki kreslolardan birində gombul bir Donuz oturmuşdu. O, kresloya çətinliklə sığırdı. Oturan kimi mavi kisəsini açaraq xortuldaya-xortuldaya yola götürdüyü ərzağı yeməyə başlamışdı.

Donuzdan çəp istiqamətdə Mops əyləşmişdi. O, özünəərxayın görkəmiylə seçilən bir cins köpək idi. Onun yaşını təyin etmək çətin idi. Cavan olmasına baxmayaraq, gözləri sulanırdı. Amma hələ itlərin sərgisində iştirak etməsi tez idi. Ondən bir qədər kənarda əyləşmiş Titrəkquyruq bu kütburun itin boynundakı xaltadan asılmış və

yelləndikcə cingildəyən bir neçə gümüş medala diqqət etdi. Kreslonun söykənəcəyini geriyə açaraq yayxanmış Mops “Baytarlıq qəzeti”ni oxuyurdu.

Bir az o yanda ata və ana Pişiklər oturmuşdu. Bıqlı ata Pişikdən ilk baxışda Titrəkquyruğun xoşu gəlməmişdi. Əvvəla, o, qara idi. Sonrası qara pişiklərin bədbəxtlik gətirdiyini bilirdi. Bir də ki o, özünü apara bilmirdi. O, yerli-yersiz miyoldayır, xoruldayır, ondan seçilən, kürən rəngli, tərbiyəli bir xanım təəssüratı bağışlayan ana Pişiyə sarı dartırdı. Amma, görünür, ata Pişiyin miyoltusu və xorultusu ona xoş təsir bağışlayırdı. Bəlkə də, buna görə o, xumar-xumar ata Pişiyə sarı döndü və nəsə dodaqları altında söylədi. Onun nə söylədiyini Titrəkquyruq eşidə bilmədi, çünki artıq təyyarənin hər iki mühərriki işə düşmüşdü.

13-13 nömrəli sənişin təyyarəsi start götürmək və özünün on üçüncü reysinə uçmaq üçün sakitcə uçuş xəttinə çıxmışdı. Nəhayət, o, yerindəcə dönərək sanki son gücünü toplamaq üçün bir anlığa donub qaldı. Sonra biri-birinin ardınca hər iki mühərrik nərildədi, təyyarə yerindən götürülərək sürətlə irəli getdi və yay çəmənliyi boyunca şütüdü. Bir an da ötdü və təyyarə artıq havada idi, aşağıda – qanadları altında aeroportun sürətlə kiçilməkdə olan tikililəri görünürdü.

Titrəkquyruq nə ölü kimi ölü idi, nə diri kimi diri. Ümumiyyətlə, o, ömründə birinci dəfə idi ki, təyyarəyə minirdi. Vacib və təxirəsalınmaz işləri onu nəqliyyatın bu növündən istifadə etməyə məcbur etmişdi.

“Budur, mən uçuram! – deyə Titrəkquyruq fikirləşdi və təhlükəsizlik kəmərinin toqqasından ikiəlli yapışdı. – İndi, bircə o qalır ki, sağ-salamat yerə enim! Əgər bu iyərənc bazar ertəsi və ayın on üçü olmasaydı, deyərdim ki, uçmaq o qədər də qorxulu bir şey deyil. Axı başqaları da uçur...”

Bir qədər özünü toxtaqlıq verdikdən sonra Titrəkquyruq pəncərədən baxmağa cəhd etdi və buna asanca nail oldu. Açıqını desək, o, yeri tanımadı. Əgər qabaq, o, yerdə sıçraya-sıçraya, tullana-tullana gəzirdisə və necə deyərlər, burnunun ucundan o tərəfi görmürdü, indi, təyyarənin pəncərəsindən birdən-birə bütün yeri görürdü: meşələrilə, çöllərilə, göllərilə və yollarıyla... Bu, möcüzə dolu bir tamaşa idi.

“Gör necə ədalətsizlikdir! – deyə Titrəkquyruq düşündü. – Bu gözəllikləri, hansısa Sərçə və ya Sığırcın yüngül bir qanad çalmaqla hər gün seyr edə bilir, biz dovşanlar isə buna yalnız təyyarəyə bilet almaqla nail oluruq”.

O, düşüncəsində fikrini tamamlamamışdı ki, təyyarə bərkdən yırğalandı. Sonra elə bil ki, nə isə təyyarəni yuxarıya atdı.

Yüngül başgicəllənməsi hiss edən Titrəkquyruq:

– Deyəsən, başlandı! – deyə pıçıldadı. – Yuxuya getmək lazımdır. Nə qədər tez yatsam, o qədər yaxşı olar.

Titrəkquyruq kreslonun söykənəcəyini geri ataraq özünə rahat şərait yaratdı və gözlərini yumdu.

O, gözləri yumulu, yarızanmış halda cürbəcür şeylər haqda düşünməyə başladı. Fikirlər böyüyərək, biri-birinə dolaşaraq balaca bir dovşan başında sanki ilmələndirdi. Mühərriklərin ahəngdar səsi dovşanı şirin mürgüyə sürükləmişdi. Bir ara ona elə gəldi ki, yatıb. Bunun həqiqət olub-olmadığını yoxlamaq istədi və gözünü açmağa çalışdı. Gözləri rahatca açılanda, Titrəkquyruğu heyrət bürüdü. O anladı ki, yuxulamayıbdır. Di gəl, demək ki, olar bütün sənişinlər yatmışdı, hamısı şirin-şirin xoruldayırdılar. Ata və ana Keçi yatmışdı. Kenquru öz balasıyla birgə mürgüləyirdi. Arxayınca öz başını qonşusunun çiyinə söykəyən kürən Pişik yuxuya getmişdi. Xort-xort Donuz bərkdən xoruldayırdı. Yuxuda onu sanki incidirdilər və o, hər dəqiqəbaşı diksinir, ağır bədəni silkələnirdi. Təkcə Mops qəzet oxumaqda davam edirdi.

Titrəkquyruq pəncərədən boylandı. Təyyarə yüksəklikdə uçurdu. O, rahatca buludsuz mavi səma ilə qarlı çölləri xatırladan qalın və bəyaz bulud qatının arasında sanki üzürdü.

“O bəyaz topaların üstüylə atıla-atıla getmək necə də yaxşı olardı! – deyə. Titrəkquyruq fikirləşdi. Tez də fikrini dəyişdi. – Yox, yaxşısı budur, onların üstüylə beləcə uçasan”.

– Yeri gəlmişkən, görəsən, indi biz harada uçuruq?

– Təyyarəni idarə edənlərə müraciət eləyin! – deyə Titrəkquyruğun cəsarətlənərək müraciət etdiyi Mops mırıldadı.

– Bəs onlar haradadırlar? – deyə, Titrəkquyruq nəzakətlə soruşdu.

– Birbaşa o qapının arxasındadırlar! – deyə Mops həvəssiz cavab verdi.

Dovşan yerindən qalxaraq göstərilən istiqamətdə getdi. O, yaxınlaşaraq qapının dəstəyini ehtiyatla çevirdi və kabinəyə girdi.

İlk gördüyündən o qədər qorxdu ki, az qaldı aqlını itirə. Təyyarənin pilotu olan Ayı sükani idarə etməkdənsə, daş kimi yatmışdı. O, yuxuda pəncəsini sorurdu. Hətta mühərrikin gurultusu belə onun güclü xorultusunun səsinə batırdı. Radioqəbuledicinin yanında büzüşmüş və Ayı kimi bərk yatmış pilotun köməkçisi, rabitəçi Sün-

bülqıranın da heç nədən xəbəri yox idi. Radioqulaqcıqdan dızıldayaraq anlaşılmaz səslər gəlirdi. Bu isə uyumuş rabitəçini qətiyyən narahat eləmirdi.

– Bu nədir belə?! – deyə Titrəkquyruq dəhşət içində kəkələdi və ürəyi elə döyünməyə başladı ki, az qaldı ağzından çıxa. – Bunları təcili oyatmaq lazımdır!

Amma onun bütün cəhdləri bəhrə vermədi. Nə qədər Ayının çiyinə döyəclədisə də, nə qədər Sünbülqıranı silkələdisə də, onları oyada bilmədi. Təyyarə isə yerdən çox yuxarıda özbaşına uçurdu. Cihazların əqrəbləri nə isə göstərirdi. Bir nəfər sənişin belə uçuş heyətinin kabinəsində nələr baş verdiyindən xəbərdar deyildi. Gicgic əlamətlər, ürəyədammalar özünü göstərməyə başlamışdı!

Heydən düşmüş Titrəkquyruq sənişinlərin yanına qayıtdı. Artıq sənişinlər oyanaraq hərəsi öz işilə məşğul idi: kimisi nahar edir, kimisi kart oynayır, kimisi də dama.

“Bu qəzadır! Təcili tədbir görmək lazımdır! Əlini yanına sala-raq gözləmək olmaz!” Titrəkquyruq təyyarənin arxa hissəsinə gələrək özündən ixtiyarsız sənişinlərin yükləri yığılmış bölməyə baxdı.

Bu nədir? Sənişinlərin çəmodanlarının və çantaların arasında deyə Titrəkquyruq bir cüt paraşüt gördü.

Titrəkquyruq təyyarəni idarə edən heyətin qapısına söykənərək pəncəsini qaldırdı və bir dəqiqəlik diqqət etməyi xahiş edəndə sənişinlər təəccübləndilər.

Ana Pişik öz qonşusuna sarı əyilərək miyoldadı:

– O, bizə nə demək istəyir axı?

– Dovşandan nə gözləmək olar ki? – deyə zil qara rəngli ata Pişik mızıldadı.

Amma çox keçmədi ki, o, öz dediyinə təəssüf etdi.

Yaranmış vəziyyəti qısaca təsvir edən Titrəkquyruq öz nitqini belə bitirdi:

– Xahiş edirəm çaxnaşmaya yol verməyəsiniz! Hamı öz yerində qalsın! Aramızdan iki nəfər öz həyatını xilas etməyə cəhd göstərə bilər. Amma gərək təyyarədən tullansınlar.

– Bu bir qədər riskli deyilmi? – deyə ata Keçi bir qədər kinayəli soruşdu.

– Təyyarənin bortunda iki ədəd paraşüt vardır – deyə Titrəkquyruq ciddi olaraq bildirdi.

– Şəxsən biz atılmağa hazırlaşmırıq! – deyə ata və ana Keçi bir ağızdan bildirdilər. – Qoy cavanlar atılsınlar.

– Mən! Mən! Mən atılam! – deyə qorxudan kəkələyən qara Pişik inlədi. O, öz yerindən sıçrayaraq Titrəkquyruğa sarı atıldı. – Pa-pa-raşütü mə-mə-nə ve-rin!

Onun ədəsi, lovğalığı hara itib-batmışdı – bilinmirdi. Dərisinin tükləri biz-biz olmuşdu. Özü lap qovaq yarpağı kimi titrəyirdi.

– Dərhal yerinizə qayıdın və kəkələməyin! – deyə Titrəkquyruq ömr elədi.

Pişik quyruğunu qısaraq kresloya çökdü. O, daha qonşusuna heç bir diqqət eləmirdi. Öz canının hayındaydı. Bədbəxt, kürən ana Pişik sakitcə ağlayırdı. Amma o, qorxudan deyil, xəcalətdən ağlayırdı. O, yol uzunluğunu dostluğa və sədaqətə and içən, dar ayaqda isə biabırçılıqla özünü rüsvay edən qara Pişiyin yerinə utanırdı.

Titrəkquyruq bütün sənişinləri bircə-bircə dindirdi. Amma hamı, o cümlədən, xort-xort Donuz da paraşütlə tullanmayacağını bildirdi.

– Nə olacaqsız olacaq! – deyə onlar söylədi. – Bəlkə, hələ, Ayı oyanacaq. Sadəcə olaraq onu yaxşıca oyatmaq lazımdır. Tullanmaq isə... Yox, biz tullanmayacağıq! Bu, hətta, başqalarına qarşı münasibətdə də ədəbsizlikdir!

Təkcə ata Pişik nəyin bahasına olursa olsun, təyyarəni tərk etmək istəyirdi. O, titrəyən pəncələrilə paraşütü qamarlayaraq öyninə geydi və şikayətedici bir səslə miyoldayaraq təyyarənin açıq qapısından başı aşağı özünü buraxdı. Bu mənzərə bütün sənişinlərdə elə pis təəssürat yaratdı ki, hamı sükutla üzünü yana çevirdi!

Təyyarədəkilərin cəhdlərinə baxmayaraq, pilotları oyatmaq hələ də mümkün deyildi. Nahaq yerə Xort-xort Donuz Ayıya sarı xortuldadı, Mops düz qulağının içinə mırıldayaraq hürdü, ata Keçi var gücüylə mələdi.

Təyyarə isə uçduqca uçurdu. Cihazların qara və ağ rəngli sferblatları üzərindəki əqrəblər titrəyirdi.

Rabitə cihazının qulaqlığında yenə də nə isə dızıldayaraq anlaşılmaz səslərlə bərabər eşidilirdi. Mühərriklər heç nə olmayıbmiş kimi gurlayırdılar.

Hamı gücdən düşərək kiçik bir müşavirəyə toplandı. Titrəkquyruq öz fikrini söyləməyə çalışdı:

– Əgər...

– Hə, əgər nə? – deyə yatmış balasını bağına basmış ana Kenquru tələsik onun sözünü kəsdi.

– Əgər bizlərdən kimse radioötürücünü idarə edə bilsəydi...

– Mən bacarıram! – deyə zoif bir səs eşidildi. Bu, ana Pişik idi. O, artıq sakitləşmişdi və göz yaşlarından islanmış üz-gözünü qaydaya salmağa macal da tapmışdı.

– Nə xoş təsadüf! – deyə Titrəkquyruq sevincdən qışqırdı. – Artıq biz yerlə əlaqə saxlaya bilərik.

Yerdə isə 13-13 nömrəli təyyarəni gözləyənlər çoxdan həyəcan içindəydilər. Nahaq yerə təcrübəli rabitəçi Ağacdölən öz radioqəbuledicisini dostu Sünbülqıranın səsini eşitmək məqsədilə kökləmişdi. O, susurdu. Birdən radiocihazın qulaqcığına Ağacdölənin qulaqlarına pişik miyoltusu gəldi. Ağacdölən qulaq asmağa başladı.

– Danışır 13-13 nömrəli təyyarə.

– Sünbülqıran, bu sən sən? – Ağacdölən soruşdu – Nə baş verib?

– Təyyarəni idarə edən heyət yatmışdır, – deyə cavabında miyoldadılar.

– Bəs, aparatda kimdir? – deyə Ağacdölən təəccübləndi.

– Sərnişinlər!

Hələ Ağacdölən heç vaxt belə bir radioqram qəbul etməmişdi.

– Zarafatı boşlayın! – deyə o, nəhayət, acıqlandı.

– Biz zarafat eləmirik! – ana Pişik cavab verdi. – Biz bilmirik neyləyək. Xahiş edirik, bizə bir məsləhət verin.

Hava limanının rəisi, görkəmli görünüşlü Leylək öz kabinetində təcili müşavirə keçirdi.

– Fövqəladə hadisə baş vermişdir! Hazırda havada olan 13-13 nömrəli təyyarə qəzaya uğrayır...

Amma Leylək sözünü tamamlamağa macal tapmadı. Ağacdölən tükləri qabarmış halda kabinetə girdi. O, yenicə aldığı radioqramı stolun üstünə qoydu. Leylək oxudu və gözlərinə inanmadı. Orada yazılmışdı: “Qərara almışam ki, təyyarəni yerə endirim. Söyləyin bundan ötrü neyləməliyəm? Titrəkquyruq”.

Dünyagörmüş Leylək səssizcə qanadlarını salladı.

Bu qədər bir məsuliyyətli bir qərarı qəbul etməmişdən öncə Titrəkquyruq sərnişinlərlə məsləhətləşdi:

– Mən istəyirəm təyyarəni yerə endirəm! – O, sərt və qətiyyətli öz fikrini bildirdi.

– Sən bunu bacara biləcəksən? – deyə Ata Keçi soruşdu.

– Heç özüm də inanmıram, – deyə Titrəkquyruq səmimiyyətlə boynuna aldı. – Amma çalışacağam. Hər ehtimala qarşı gəlin mənim təklifimi səsə qoyaq!

Mopsdan başqa, hamı pəncəsini qaldırdı.

– Siz əleyhinəsiniz? – Titrəkquyruq soruşdu.

– Mən bitərəfəm, – deyə Mops mırıldadı. – Bircə onu bilirəm ki, bu axşam mən, itlərin sərgisində olmalıyam! – O, təzədən “Baytarlıq qəzeti”ni oxumağa qapıldı.

Yeganə təklifi səsə qoyduqdan sonra sərnişinlər təhlükəsizlik kəmərlərini bərk-bərk bağlayaraq, yerlərindəcə kırımışca gözləməyə başladılar.

Təyyarəni endirməyə qərara alan Titrəkquyruq pilotun kreslosunda əyləşdi.

Ön tərəfində və dörd tərəfində xeyli müxtəlif düymələr, cihazlar, qəndillər, saata bənzəyən nəsnelər vardı. Yatmış Ayını və Sünbülqıranı sərnişinlər dar kabinetdən çoxdan çıxarmışdılar. İndi onlar təyyarə salonunun arxa cərgələrindən birində xoruldayırdılar. Artıq heç kim onlara fikir vermirdi. Hamının fikrində yalnız Titrəkquyruq və onun sədaqətli köməkçisi, ona çətin anda dayaq olmuş ana Pişik idi. O, bu an dünyada ən qəhrəman, ən igid bir varlığa inamla baxırdı. Elə bu inamla da öhdəsinə götürdüğü bortrabitəçisi vəzifəsini ləyaqətlə yerinə yetirməyə başladı və bu qeyri-adi təyyarə reysini qəbul etməyi öz üzərinə götürmüş Leyləklə əlaqəyə girdi.

– Siz məni başa düşürsünüz mü? – deyə Leylək uzaqlardan bir sorğu göndərdi.

– Başa düşürük! – deyə ana Pişik cavab verdi və Titrəkquyruğa hansı düyməni basmaq lazım olduğunu, hansı dəstəyi çəkmək, qəndili yandırmaq gərəkdiyini bildirdi.

Demək olmaz ki, lap əvvəldən hər şey yağ kimi gedirdi. Titrəkquyruq səhvən hansısa düyməni basmışdı və təyyarə nədənsə üzüyuxarı uçmağa başlamışdı. Onda Titrəkquyruq hansısa dəstəyi özünə sarı çəkmişdi və təyyarə dərhal başqa bir vəziyyətdə uçmağa davam etmişdi.

Yazıq Xort-xort Donuz özünü narahat hiss eləyirdi. O, xirtdəyə qədər yemişdi və ona görə də təyyarənin müvazinətinin tez-tez dəyişməsindən, silkələnilib-düzəlməsindən əziyyət çəkirdi.

Ana və ata Keçi gözlərini yumaraq biri-birinə qısılmışdı və tər-pənmirdilər. Baxanda bilmək olurdu ki, onlar işin pis tərəfinə hazırdırlar. Təkcə Kenquru balası kefdəydi. O, balaca idi və heç nə dərk eləmir. Təyyarə narahatlıqla enib-qalxanda silkələnir, Kenquru balası isə gülməkdən axıb gedirdi. Ona elə gəlirdi ki, yelləncəkdə yellənir. Bu isə ona ləzzət edirdi.

Mops isə... Özünəvurgun Mops isə qəzet oxumağına davam edirdi.

Bu vaxt ərzində Titrəkquyruq çətinliklə də olsa, pilot peşəsinin bəzi sirlərinə yiyələnmişdi. Bunun üçün Leyləyin əməyi qiymətləndirilməli idi.

Onun təyyarəçi kimi təcrübəsi böyük idi və o, yerdən dəqiq, olduqca ətraflı şəkildə komandalara, göstərişlər verirdi. Əgər Titrəkquyruğun təyyarəni idarə etməsi ilk anda alınmırdısa, bu, təəccüb doğurmamalıydı; uçuş sığınlar ola bilər, amma uçuş dövrünü nə isə görənlər görməyibdir!

Nəhayət, həlledici an gəlib yetişdi.

Dövşən böyük bir tala tapdı və onun üzərində dövrə vurmağa başladı. Bu çöllüyün dörd bir tərəfi meşəlik idi. Yaxşı ki, bu, yüzillik ağacları olan qocaman bir şam meşəliyi deyil, cavan ağcaqayın pöhrəliyi idi. Buna baxmayaraq, bura böyük bir meşəlik idi və təyyarə onun üstündən uçub keçməli daha sonra yerə enməli idi.

Titrəkquyruq irəli baxaraq təyyarənin sükanından ikiəlli yapışdı. O, anlayırdı ki, bu an, məhz bu an hər şey onun şəxsi dözümündən və igidliyindən asılıdır.

Əgər bu iyrənc bazar ertəsi olmasaydı! Eh, əgər ayın on üçü olmasaydı!

“Titrəkquyruq, möhkəm dayan!” – deyə o, özü-özünə ürək-dirək verdi və təyyarəni endirməyə başladı.

– Titrəkquyruq, möhkəm dayan! – deyə onun yaxınlığından zərif bir miyoltu eşidildi.

– Titrəkquyruq, etimadımızı doğrult! – deyə bütün sənişinlər xorla bildirdilər.

Bu an təyyarənin qanadı cavan ağcaqayın pöhrələrinin ucunu ülgüc kimi biçdi. Təyyarə silkələndi. Bir an keçdi – təyyarə zərblə silkələndi və bir dəfə də eləcə titrədi.

Daha sonra çöllüyün kənarında, öz qoşa pərləri ilə böyük ot qotmanlarına ilişərək dayandı.

Titrəkquyruq gözlərini açdı və gərnəşdi. O, necə də təəccübləndi. Təyyarə yerdə dayanmışdı. Sənişinlər təyyarənin pillələrilə bir-bir enirdilər. Ən axırda kürən ana Pişik və qarqara ata Pişik düşdü. Titrəkquyruğun yanından keçəndə ana Pişik gözünün ucuyla da ona sarı baxmadı. Ata Pişik isə düşərkən onu hətta öz səfər çantasıyla itələdi, amma heç üzr də istəmədi.

Titrəkquyruq yerində quruyub qalmışdı. Deməli, bunlar hamısı yuxu imiş? Deməli o, heç bir qəhrəmanlıq göstərməyibdir? O, az qala ağlamaq istəyirdi. Yadına bu gün, həftənin bazar ertəsi və ayın on üçü olması düşdü.

– Xahiş edirəm, deyin, saat neçədir? – deyə Titrəkquyruq yaxınlığından ötür keçən və başında təyyarəçilərə məxsus furajka olan, nəhəng, yaraşlıq Ayıdan nəzakətlə soruşdu.

– On üç sıfır-sıfır! – deyə gur səslə 13-13 nömrəli təyyarənin pilotu cavab verdi.

O vaxtdan Titrəkquyruq hər şeyə inanmağa vida etdi və indi o, dövşənlər arasında “ən ağıllısı” hesab olunur. Biz “ən cəsur” demirik, amma əgər “ən ağıllı” deyiriksə, deməli, səhv etmirik...

AYI QƏLYANI NECƏ TAPDI

İŞTİRAK EDİRLƏR:

Meşəbəyi öz qəlyanını, tənəkəni kisəsini və əldəqayıma alışqanını meşədə itirmişdi. Ayı isə onları tapmışdı. Elə hər şey də ondan sonra başlamışdı! Ayı qəlyan çəkməyə başlamışdı. O, bu qəlyana elə öyrəşmişdi ki, meşəbəyin itirdiyi kisədə tənəkəni tükəndən sonra quru yarpaqları yığaraq qəlyana doldurmağı və çəkməyi qərara aldı.

Qabaqlar Ayı günəşlə birgə oyanar, otun üstündə yumalanar, eşələnər, çaya yüyürər, balıq tutar, çimər, sonra isə moruqluğa – moruq yeməyə gedər, ya da ağacların koğuşundan bal axtarardı. İndi isə işıq gözünə düşər-düşməz quru yarpaqlarla qəlyanını doldurur, dodaqlarının arasına qoyaraq alışqanla yandırır və kolluqda uzanaraq üstüdən üzükvari həlqələr buraxırdı. Bütün günü ağzında qəlyanı sərelənərək avaralıq eləyirdi.

Hər şey qaydasında idi, amma Mişa azarlamaya başladı. Meşənin kənarıyla gedəndə Tülküyə rast gəldi. Tülkü ayını görüncə ah çəkdi.

Tülkü
(təəccüblü səslə)

Mişa! Mənim dostum! Bu, sən sənmi, de?
Biz heç bütün yayı görüşməmişik.
Sən niyə bu qədər arıqlamısan?

Dəyişik gəlirsən, mənə dəyişik...
Sanki sən ilboyu heç yeməmişən,
De görüm, xəstə-zad deyilsən ki sən?..

A y 1
(*qeyri-sağlam bir səslə*)

Bilmirəm, nə olmuş mənə, doğrusu,
Heç sağlam görmürəm canımı, nəşə.
Sümüklərim sınır, tüküm tökülür,
Bilməzdim bu qədər iştaham küsər...
Yatağa girirəm vaxtından qabaq,
Yata da bilmirəm,

yuxum çəkilib!
Sanki axırımdı, ölümüm gəlib!
Səhər boğur məni səbh öskürəyi,
Axşam pəncəm əsir, sancır ürəyim.

T ü l k ü
(*mehriban səslə*)

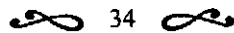
Bizim Ağacdələn hər şeyi bilir,
Müraciət elə Ağacdələnə.
Tənbəllik eləmə,
Yeri yanına,
Dərdin əlacını deyəcək sənə.

A y 1

Bir həftə gözləyim hələ yuvamda,
Halım pisləşərsə, gedərəm onda!

Bəli, bir həftə ötüşdü, iki həftə keçdi, Ayının vəziyyəti daha da xarablaşdı. Bir gün dərə ilə gedirdi, canavara rast gəldi. Canavar Ayını gördü və dal pəncələri üstə oturdu.

C a n a v a r
(*təaccüblü səslə*)
Bəri bax, Mixail, sən
Bu nə gündü düşmüşən?

Xeyli arıqlamısan,
Dərin yaman sallanır,
Yoxsa azarlamısan?
Dillənsənə, a qonur?

A y 1
(*kədərli səslə*)
Bəli. Azarlamışam.

C a n a v a r
Nə olub sənə axı?

A y 1
(*qeyri-sağlam bir səslə*)

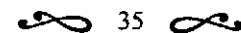
Heç özüm də bilmirəm...
Bilmirəm nə olmuş mənə doğrusu,
Heç sağlam görmürəm canımı, nəşə.
Sümüklərim sınır, tüküm tökülür,
Bilməzdim bu qədər iştaham küsər...
Yatağa girirəm vaxtından qabaq,
Yata da bilmirəm, yuxum çəkilib!
Sanki axırımdı, ölümüm gəlib!
Səhər boğur məni səbh öskürəyi,
Axşam pəncəm əsir, sancır ürəyim.

C a n a v a r
(*mehriban səslə*)

Məhv olub gedərsən, gözlə özünü!
Ağacdələn deyər sənə düzünü;
O, elə quşdu ki, sözü kəsədir, –
Məsləhət verəcək getsən yanına,
Üzünə deyəcək mərazin nədir.

A y 1
Sabah gedəcəyəm onun yanına!

C a n a v a r
De, onu tapmağa heç gümanın var?

Ayı
Axtaran tapar!

Ayı meşədə Ağacdələni soraqladı. Onun qoca cökə ağacının koğusunda özünə quş yuvası qurmaq üçün hazırlıq gördüyünü öyrəndi. Ağaca yaxınlaşaraq başını yuxarı qaldırdı.

Ayı
(məzlum bir səslə)

Ağacdələn, köhnə yoldaş!
En aşağı, mənə yanaş!

Ağacdələn
(şən bir səslə)

Paho! Gör kim gəlib! Salam!
Sağlammısan?

Ayı
(qeyri-sağlam bir səslə)

Yox! Hardan sağlamam?!
Bilmirəm nə olmuş mənə doğrusu,
Heç sağlam görmürəm canımı nəsə.
Sümüklərim sınır, tüküm tökülür,
Bilməzdim bu qədər iştaham küsət...
Yatağa girirəm vaxtından qabaq
Yata da bilmirəm, yuxum çəkilib!
Sanki axırımdı, ölümüm gəlib!
Səhər boğur məni sübh öskürəyi,
Axşam pəncəm əsir, sancır ürəyim.

Ağacdələn
Düzdürmü, çəkirsən sən içmədən də?

Ayı
Bəli, mən çəkirəm. Hardan bilirsən?

Ağacdələn
(ciddi bir səslə)

Səndən tüstü iyi gəlir. İyə bax!
Bəri gəl, bir otur kötüyün üstə!
Çevir kürəyini! Tak-tak! Tak-tak! Tak!
Belə... Nə deyim ki, xəstəsən, xəstə!
Sən boyda Ayının kürəyin ovmaq
Asan iş deyil.
Gəl, sən nəfəs alma,
Udğunma görək.
Bax, belə... Nə qədər nəhəng də olsan,
Xəstəlik əlində acizsən demək, –
bildim dərini...

Ayı
(qorxmuş halda)

Nədir? Yoxsa dərdim təhlükəlidir?
Yoxsa öləcəyəm? Söyləsənə bir...

Ağacdələn
(ciddi tərzdə)

Sənin ciyərlərin his bağlayıbdir,
Qurum bağlayıbdir için büsbütün!
Ölmək istəmirsən... At o qəlyanı –
Harana yaraşır tənbəki, tütün!

Ayı
(yazıq səslə)

Atım bu qəlyanı, bu alışqanı?
Bir kisə bu quru yarpağı atım?
Yox, atam, tərgitsəm mənə ayıbdı,
Yox, ata bilmərəm! Bunlar hayıfdı!

Ağacdələn
(ciddi tərzdə)

Qulaq as, əməl et sözlərimə sən,
Yoxsa ki, tezliklə yuvadan çölə
Sürünüb çıxma da bilməyəcəksən!..

Ayı Ağacdələne verdiyi məsləhətlərə görə təşəkkür elədi və evinə sarı üz qoydu. Yolda yorularaq bir kötüyün üstündə oturdu, qəlyanı çıxararaq quru yarpaqla doldurdu, yandıraraq çəkmək istəyirdi ki, yadına vidalaşarkən Ağacdələnin dediyi sözlər düşdü. Odur ki, qəlyanı var gücüylə dərəyə sarı tulladı.

Bir gün çəkmədi. İki gün çəkmədi. Üçüncü günü dözə bilmədi, qəlyanı axtarmaq üçün dərəyə girdi. Axtardı, axtardı və güclə tapdı.

Tapdı və dərisinə sürtüb təmizlədi. Quru yarpaqlardan doldurub qoydu damağına. Alışqanla odladı və sümürdü. Yenəcə tüstüdən üzükvari həlqələr buraxmağa başlamışdı ki, birdən dərənin o tayında Ağacdələnin küknar ağacını “Tuk-tuk! Tuk-tuk-tuk-tuk!” döyəcləməsini eşitdi. Yenə vidalaşanda Ağacdələnin ona dediyi sözlər yadına düşdü. Qəlyanı götürüb əvvəlkindən də uzağa tulladı.

Bir gün çəkmədi. İki gün çəkmədi. Üç gün çəkmədi. Dördüncü gün dözə bilmədi. Düşdü dərəyə, başladı axtarmağa. Axtardı, axtardı və güclə tapdı. Dərədən çıxanda üstü-başı pırtlaqla, tikanla dolu idi. Bir kötüyün üstündə əyləşdi, qəlyanı dərisinə sürtərək təmizlədi, quru yarpaqlarla doldurdu, alışdırdı və sümürdü! Oturub qəlyanını tüstülədir, hərədən də qulaq asırdı ki, görsün Ağacdələni yaxınlıqda deyil ki?..

Bütün yayı, payızı, ta ki, qışa qədər Ayı qəlyan çəkməyi ha tərgitdi, tərgidə bilmədi ki bilmədi.

Qış gəldi. Meşəbəyi itini yanına alıb meşəyə odun gətirməyə getdi. Meşəbəyi yol ilə gedir, onun Zalivay adlı iti isə meşə boyunca qaçır, dovşan izlərinə düşərək kolluqlarda dolaşırdı.

Birdən meşəbəyi itin səsini eşitdi: “Hav-hav! Hav-hav!” O, nəşə görmüşdü, başqa cür ola bilməzdi! Meşəbəyi atı saxladı, arabadan – kirşədən düşdü, xizəkləri geyərək Zalivayın hürdüyü tərəfə getdi. Çökəklikdən adlayaraq bir talaya çıxdı. Burada o, tufanlarda yıxılmış bir küknar gördü. Küknarın kökünə sarı sıxlaşan budaqlar qar topalarıyla tam örtülmüşdü, altında isə ayı kahası vardı. Kahadan isə mavi tüstü çıxırdı. Zalivay isə həməni tüstüyə hürür, səsi meşəni bürüyürdü: “Hav-hav! Hav-hav!”

Ayı kahasından qalxan tüstünü görən meşəbəyi təəccübləndi. Meşəbəyi kahaya yaxınlaşdı. Ayı qəlyan çəkməyin ucbatından necə zəif düşmüşdüsə, onu yalın əllə tutmaq olardı. Budur, o bədbəxt, meşəbəyilə üz-üzə dayanaraq yellənir, dörd pəncəsi üstə güclə tab gətirirdi. Gözləri tüstüdən sulanır, tükləri didik-didik, ağızında isə... qəlyan!

Meşəbəyi qəlyanı tanıdı, onu Ayının ağızından dartıb çıxartdı, yuvaya nəzər saldıqda tənbəki kisəsini və alışqanı da tapdı. Heç bunlar meşəbəyinin ağına da gəlməzdi, o heç gözləməirdi də!

Meşəbəyi tapdıqlarını kürkünün cibində gizlətdi. Ayını araba-kirşənin üstünə yıxdı və sürüb evinə getdi. Meşəbəyinin arvadı onun meşədən qayıtdığını gördükdə qabağına yüyürdü, kandara çıxdı.

Meşəbəyinin arvadı
(maraqla)

Fedya! Meşədən nə gətirmisən?

Meşəbəyi

Budur, bax! Ayıdır!

Meşəbəyinin arvadı
(baxır)

Əsil ayıdır?

Meşəbəyi

Əsildir! Sən ona yaxşı ver fikir!
Özü də bu zalım tənbəki çəkir!

Meşəbəyinin arvadı
(qorxmuş halda)

Bəs indi neyləyək biz axı onu?

Meşəbəyi
(arxayınlıqla)

Satarıq! Və bitər bu işin sonu!
Sabah apararıq səninlə birgə,
Satarıq şəhərdə biz onu sirkə!

Səhəri günü meşəbəyi Ayını şəhərə apardı.

Bizim sirkədə bir Ayı var,
İstəyənlər gəlib baxar.

Tükütökük bu boz Ayı,
Həm iş bilən, həm zirəkdir.
O, sirkə bir artist kimi,
Həm akrobat tək gərəkdir.

Amma qəfil kimsə keçsə,
Damağında siqareti,
Ya bir qəlyan tüstüləsə,
Mişə dözə bilmir qəti!

Qalxır dal pəncəsi üstə,
Nərildəyir sağa-sola...
Az qalır ki, bizim Ayı
Həmən iydən dəli ola!

BİR RUBLUN SƏRGÜZƏŞTLƏRİ

(Nağıl-povest)

MƏN DÜNYAYA GƏLDİM

Mən – Bir Rublam. Yeni sovet kağız Rublu. Mən kərpicdən tikilmiş böyük bir evdə doğulmuşam. Həmən evin bir giriş və çıxışlarında əliləhlı adamlar dayanıb və buraya KƏNAR ŞƏXSLƏRİN GİRİŞİ QƏTİ QADAĞANDIR!

Dünyaya gələr-gəlməz iki damla su kimi biri-birinə oxşayan əkiz qardaşlarımin arasında gördüm özümü. Üstündə “YÜZ RUBL” yazılmış kağız bir lent ilə tarıma çəkilərək beli bağlanmış bir bağlamanın içindəydik hamımız. Bizi səliqə ilə bir yerə yığaraq belimizi bağlamışdılar ki, qaçıb dağılışmayaq. Biz öz şəxsi nömrələrimizlə biri-birimizə üz söykəyərək uyuyurduq və hər birimiz istəyirdik ki, tezliklə azadlığa çıxmaq və ayrı-ayrılıqda bu maraqlı həyatın rəngarəng sərgüzəştlərini yaşayaq.

Həndəvərimdəki insanlar arasında gedən söhbətlərdən anladım ki, əvvəlcə mənə hansısa banka göndərəcəklər, sonra oradan mənə hansısa kassaya düşəcəyəm və bu sirli kassa deyilən yerdə mənim sonrakı taleyim həll olacaq.

Biz səbrimizi basıb gözləyirdik. Hər birimizin öz yolu, öz taleyi vardı.

MƏN MÜSTƏQİL HƏYATA BAŞLAYIRAM

Əvvəlcə bağlamada qaranlıq və darısqallıq idi. Biz bu bağlamada çoxdan yorulmuşduq və buradakı sahmanla biri-birimizi bezdirmişdik. Bizi, yenicə hansısa bir kisədən çıxardılar. İndi isə biz geniş, dəmir bir qutunun dibində qərar tutmuşuq.

“Bəlkə elə kassa deyilən şey budur”, – deyə mən özüm haqda fikirləşdim.

Ağlıma gələn bu fikri qonşumla bölüşmək istədim, amma bu an başımız üstündə nəsə çatladı. Bu, həmin kağız lent idi, qırıldı. Kiminsə nazik və zirək barmaqları bir bucağımdan tutaraq mənə işığa çıxardı.

– Alın, bu da sizin bəxtinizə yeni Rubl! – deyə şirin bir qadın səsi eşidildi.

– Çox sağ olun!

Başıma gələnləri dərk eləməyə macal tapanacan özümü hamar bir qabın içində gördüm.

Bir an sonra isə mən artıq dərin və yumşaq bir yerdəydim. Həmin yerin adına cib deyildiyini və mən bütün ömrümü bir cibdən başqa cibə köçə-köçə yaşayacağımı hələ bilmirdim.

Mən öz qardaşlarımla vidalaşmağa belə macal tapmamış sərbəst həyatın qucağına atıldım.

MƏN YERLİMƏ RAST GƏLİRƏM

Mən bir dülgerin cibinə düşmüşdüm. O, mebel fabrikində işləyirdi və divan-çarpayı düzəldirdi. Açığımı desəm, mənə çox xoş idi ki, mənim ömrüm bir insana zəhmətinə görə təltif edilməyimlə başlayırdı.

“Mən əsil zəhmətkeş Rubluyam! – deyə mən fəxrli fikirləşdim. Qərībədir, mənə irəlində nə gözləyir, görəsən? Başıma nələr gələcək? Məni nəyə xərcləyəcəklər, başlıcası isə nədən ötrü xərcləyəcəklər?..”

Öz fikirlərimlə o qədər məşğul idim ki, cibin içindəki, mənim yanımdakı dəmir puldan xəbərim yox idi. Sonradan bildim ki, bu, Beşqəpik imiş.

O, öz soyuq, metal böyrü ilə mənə toxundu və nəzakətlə üzr istədi.

– Bəlkə, biz tanış olaq? – deyə o, təklif etdi. – Qaranlıqda mən sizin üzünüzü görmürəm. Mənə gəlincə isə, mən Beşqəpiyəm.

– Tanış olsaq yaxşıdır! – mən dedim, – mən – Rublam.

– Mənsə Beşqəpiyəm, – deyə o, bir də təkrar etdi. – Əgər siz Rublsınızsa – bizdə ümumi nəsə olmalıdır.

– Məsələ, nə olmalıdır? – deyə mən maraqlandım.

Beşqəpik dedi:

– Dövlət gerbi!

– Ola bilər, – deyə mən qeyri-müəyyən bir tərzdə cavab verdim. İlk dəfə idi ki, dəmir pulla təmasda idim.

– Siz buna əmin ola bilərsiniz, – deyə Beşqəpik söhbətinə davam elədi. Amma özümlə müqayisədə sizin xətrinizə dəymək istəmirəm. Hər şeydən öncə mən sadə bir Beşqəpiyəm, siz isə bütöv bir Rublsınız, özü də ki, təptəzə, hələ istifadədə olmamış. Belə isə, deməli, siz heç vaxt mənim kimisilə ünsiyyətdə olmamısınız. Amma bizim gerbimiz ümumdür. Biz kimliyimizdən asılı olmayaraq onu fəxrlə daşıyıraq. Bizim aramızda ən böyüyü Əlliqəpikdir. Sonra siz gələrsiniz – Rubllar. Bir sözlə, biz yerliyə və bu, bizi daha da yaxınlaşdırmalıdır.

Biz söhbət elədik. Beşqəpik yaşda məndən böyük idi və keçiyi bütün ömür yolu tarixçəsini mənə həvəslə danışdı. Bu tarixçə daha çox kədərli idi, nəinki sevindirici.

Onu dəfələrlə uşaqların sevdiyi “pul-pul oyunun” da “çırpmışdılar”. Bir dəfə onu az qala tramvay relsi üzərinə qoyacaqdılar görsünlər ki, üstündən tramvay adlayandan sonra nəyə oxşayacaq. Az qalmışdı ki, şikəst olsun!

– İndi mən metrodan kənara çıxmıram! – deyə Beşqəpik öz kədərli hekayətini belə bitirdi. – Kimin ki, əlinə düşürəm, bu adamların əksəriyyəti mənə metroda istifadə etmək üçün ciblərində saxlayırlar. Öz aramızdı, bir dəfə...

Beşqəpik sözünü çatdırıb bitirə bilmədi. Daha doğrusu, mən onu axıra qədər dinləməyə macal tapmadım. Cibə bir əl daxil oldu, bizlərdən birini əlləşdirib-ayıraraq yuxarıya dartıb apardı. “Bizlərdən biri” dediyim elə özüm idim.

– Dostum, görüşənəcən! – Mən tək-cə bunları cibin dərinliklərinə sarı qışqırmağa macal tapa bildim.

MƏN ÖZ DƏYƏRİMİ BİLƏCƏYƏM

Mən fəhlə gödəkçəsinin qaranlıq və rahat cibindən harasa yaş torpaq və nəmişlik qoxusu gələn bir yerə düşdüm. Sonra bildim ki, bura gül köşkü imiş.

– Rublcığaz təptəzədir, ha! – deyə bir qadın səsi eşidildi. O, əlavə elədi. – Əgər siz, vətəndaş, gül almaq istəyirsinizsə, xəsislik eləməyin!

– Yox, xəsislik etməyəcəm! – deyə kişi səsi eşidildi. – Mən seçirəm... Bu qərənfilləri, xahiş edirəm, mənə verin və məndən bu bir rublu götürün!

Mən ani olaraq böyük bir vedrənin içində bir qucaq gözəl, qırmızı güllər gördüm. Elə həmin andaca mənə stolun siyirməsinə atdılar.

Mən özümdə deyildim.

“Mən işçi bir Rublam, heç də “Rublcığaz” deyiləm, – deyə mən özüm özümü yola gətirdim, ələ aldım. – Onun nə ixtiyarı var, mənə belə adlandırın!”

Bir azca sakitləşdim.

Sonra da belə bir nəticəyə gəldim ki, onsuz da mənə qazanan insan başqa birinə sevinc bəxş etmək üçün gül almışdır. Daha mənə də xərcləməyə başlayıblar.

– Sən də burdasan? – deyə gözlənilmədən, qutunun dərinliyindən kimse mənə müraciət elədi.

Mən qaranlığa göz gəzdirdim və böyük heyrət hissi ilə öz əkiz qardaşlarımdan birini burada gördüm. Mən dərhal onu tanıdım. Onun başqa bir şəxsi nömrəsi vardı, amma seriyalarımız eyni idi. Biz cyni bağlamadan idik.

– Heyrətlənmə! – deyə o, davam elədi. – Mənə də gülə xərcləyiblər. Bu, xoş əlamətdir. Bu gün Səkkiz Martdır. Bu gün hamı çiçək alır. Burada bir rubla üç qərənfil verirlər. Bax, bu, bizim dəyərimizdir!

Mən dərhal heç nə anlaya bilmədim. Mənə çatmadı ki, bu qiymət çoxdur, ya azdır. Bu qiymət bizim dəyərimizdir, yoxsa çiçəklərin?!

Hər halda başlanğıc üçün bildim ki, bir mənə verməklə üç gözəl çiçək almaq olar.

Qəfil bir səs eşidildi:

– Vətəndaş xanım, mənə üç rubl verin, bir rubl qalığınızı alın!

Bunların nə demək olduğunu hələ dərk etməmişdim ki, bir stolun siyirməsindən bir qadın çantasına köç edəsi oldum.

Başımın üstündə çantanın açarı saqqıltı ilə bağlandı.

Ənlik-kirşan qabıyla pasportun arasında möhkəm sıxılaraq ətirlərin başgicəlləndirən iyindən az qaldım huşumu itirəm.

GÖZLƏNİLMƏZ TANIŞLIQ

Bir dəfə başıma qəribə və gözlənilməz bir iş gəlmişdi. Taksi sürücüsü mənə növbəti sərnəşinə qaltq kimi qayıtdı. Yeni sahibim mənə o üzümə, bu üzümə çevirdi, hər tərəfimdə diqqətlə baxdı və

səliərəylə qalın pulqabında gizlətdi. Burdan xoş dəri və tütün qoxusu gəlirdi. Ancaq əhatəsində olduğum pulları mənəmlə ümumi heç nə birləşdirmirdi. Bu vaxta qədər tanıdığım və ünsiyyətdə olduğum pullara onlar oxşamırdı. Onlar hamısı başqa ölçüdə və rəngdə idi və üzərlərində tamam başqa şəkillər vardı.

Mən dərhal hiss etdim ki, bu tanımadığım pullar mənə yer vermək üçün könülsüz-könülsüz sıxlaşdılar.

– Əgər səhv eləmirəmsə, siz sovet Rublusunuz? – deyərək bu yad pullardan birisi bərkədən söylədi.

– Düz tapmısınız! – deyərək mən qısa cavab verdim.

– Onda icazə versəydiniz, özümüzü təqdim edərdik! – deyərək yad pul bildirdi. – Bizim hamımız Amerika dollarıyıq! Aramızda bir neçə Fransız frankı da var, amma onlar hesabdan deyil!

– Tanış olmağımıza görə məmnunam! – deyərək mən rəsmi cavab verdim. Nəyə Dolların təkəbbürlü danışığı və onun Fransız Frankına qarşı saymazyanə münasibəti mənə xoşuma gəlmədi.

– Biz Moskva tamamilə təsadüfən gəlib çıxmışıq, – deyərək Dollar yenə həmin tərzdə danışığına davam elədi. – Güman eləyirəm ki, bizi boş yerə xərcləməyəcəklər. Biz buralarda ləngimək istəməzdik.

– Niyə? – deyərək mən maraqlandım.

– Dünya boyunca dolaşmağı xoşlayırıq! – deyərək ikinci Dollar lovğa bir tərzdə söhbətə qarışdı. – Məsələn, mən bu yaxınlarda isti ölkələrdən birində idim.

– Siz orada neyləyirdiniz? Oralara necə gedib çıxmışdınız? – deyərək mən dərhal iki sual verdim.

– Biz on minlərlə idik, – deyərək ikinci Dollar həvəslə cavab verdi. – Amerika əsgərlərinin şikayətilə əlaqədar bizi ödəməyə aparılmışdılar. Şəxsən mən bir təyyarəçinin payına düşmüşdüm. Elə birinci gündə də bombardmana getdik. Biz bir məktəbi, bir körpünü və bir neçə evi bombalayaraq darmadağın etmişdik. Sonra sahibim mənə barda xərclədi... Daha sonra mən gözümlə yenə Amerikada açdım. Amma bu dəfə bir qara dərilinin əllərində. Bədbəxt mənə xərcləməyə macal da tapmadı. Onu tutatutda öldürdülər. Prezident Vaşinqtonun portretinin yanındakı ləkəyə bir bax, görürsən?! Demək olar ki, artıq solmuşdur, amma hələ də nəzərə çarpır.

Bu sözləri deyərək həmin qan ləkəsi görünsün deyərək, Dollar böyrünü mənə sarı çevirdi. Ağıllı və mehriban sifətli, yaşlı adam portretinin yanındakı həmin bozarmış ləkəyə mən dəhşət içində baxdım.

Nə isə bədbəxt zənciyə və Dolların üstündə şəklə əks olunmuş prezident Vaşinqtona yazığım gəldi.

Bəlkə, mən ona nəyə bir cavab verəydim, hə? Yaxud, nəyə bir şey danışaydım? Məsələn, danışıq bilərdim ki, mənə heç vaxt bir məktəbi bombalayıb dağıdan hansısa bir qatilə mükafat verməyiblər.

Amma mən susdum və istəmədim ki, bu söhbət davam etsin. Onsuz da mənə belə də hər şey aydın idi. Fransız Frankları da susmuşdular.

MƏN EVDƏ QALIRAM

Suvenir mağazasında tünlük və səs-küy idi. Alıcılar kəhrəba boyunbağlar, köynək qoluna vurmaq üçün sancaqlar, taxtadan düzəldilmiş boyaqlı çanaqlar və qaşıqlar, iç-içə yığılan matryoska kuklaları, maral sümüyündən düzəldilmiş saç sancaqları, üstündə alqırmızı güllər çəkilmiş qara rəngli çay padnosları, ağır su sənəkləri və saxsı fincanlar seçir, alırdılar.

“Görəsən, indi kimə qismət olacağam? – deyərək mən mağazanın kassalarından birinin bölməsində uzanaraq fikirləşirdim. – Doğrudanmı, mənə alınma yazılıb ki, yenə hansısa “məşhur xaricilərin” cəmiyyətinə düşüm? Məncə, onlar burada bəs deyincədirlər...”

Yeni kassa aparatı işlədikcə zəngləri xoş təsir bağışlayırdı.

Kimə kassa arxasında əyləşən qadına beş manat pul uzatdı, o da mənə qəbzə birgə alıcıya ötürdü. Alıcı isə mənə səlqişsiz bir şəkildə plaşının cibinə soxdu, aldığı şeyləri götürərək mağazadan çıxdı, bir taksiyə əyləşərək birbaşa təyyarə limanına getdi.

Sərmişinin taksidürücüsüylə söhbətindən belə anladım ki, o, məşhur sovet futbolçusudur və Avropa çempionatında iştirak etmək üçün iki saatdan sonra xaricə uçmalıdır.

“O, mənə gediş haqqından ötrü ödəyəcək və biz ayrılacağıq” – deyərək, sürücü avtomobili əyləyəndə düşündüm.

– Haqqım nə qədərdir? – futbolçu soruşdu.

– Heç nə lazım deyil! – gözlənilmədən sürücü cavab verdi. – Arzu eləyirəm ki, evə kubokla qayıdasınız. Xoşbəxt uçuş arzulayıram sizə! Yolunuz açıq olsun!..

“Bəs mənə başıma nə gələcək, görəsən!” – deyərək mən, həqiqətən, həyəcanlandım.

Plaşın zərif parçasının o üzündən qulağına gələn və məni titrədən mühərrik səsləri, elektrik yük arabalarının cığıltısı, radioda gedən elanlar, ötürməyə gələnlərin və yol üstə olanların biri-birinə söylədikləri xoş sözlər, həqiqətən də, məni təşvişə salırdı.

“Başıma nə gələcək, görəsən? İndicə minik elan ediləcək, mənim futbolçum trapla təyyarənin salonuna qalxacaq, öz yerini taparaq plaşını soyunacaq, onu bükərək ya rəfə qoyacaq, ya da asılıqana keçirəcək. Heç kimin ağına gəlməyəcək ki, həmin plaşın cibində kağız sovet Rublu Avropaya uçur!”

Amma mən heç yana uçmadım. Mən evdə qaldım. Qəzet köş-kündə. Mənim əvəzimə xaricə yenicə çapdan çıxmış “Sağlamlıq” jurnalı uçdu!” Sağlıqla ucsun! Siz elə bilirsiniz ki, mən dilxor oldum? Zərrə qədər də yox! Xaricdə neyləyəcəkdim? Plaşın cibində yatacaqdım?

MƏNİ BORCA GÖTÜRÜRLƏR

Adamların məndən heç bir gizlin işi yox idi. Onlar sadəcə mənim yaxınlıqda olduğumu unudurdular. Bir generalın cibində olarkən məhz belə bir əhvalat baş vermişdi. O, Baş Qərargahın zabitlərilə söhbət edirdi. Onlar nə haqda danışirdilər? Bu – hərbi sirdir. Mən isə çərənçi, boşboğaz deyiləm...

Mən tez-tez özümdən ixtiyarsız insan sevinclərinin və kədər-lərinin, işgüzar söhbətlərin, odlu mübahisələrin və ailə iğtişaş-larının şahidi olurdum. Hərdən bəzi şeylərə mane olmaq istəyirəm. Bəzən də, əksinə, ürəyimdən kömək etmək keçir. Heç gizlətmirəm, hərdən bu dediklərimə nail də olurdum.

– Qulaq as, Pavlik! Xahiş edirəm, mənə bir Rubl borc ver! Sabaha qədər! – deyə bir oğlan öz məktəbli dostundan xahiş elədi.

– Sən bir Rublu neyləyirsən? – deyə yoldaşı soruşdu.

– Başa düşürsən, biz təsadüfən topla vurub bir pəncərənin şüşə-sini sındırmışıq. İndi onu alıb yerinə qoymaq gərəkdir. Bir Rubl borc ver! Əl tut!

– Məmunyyətlə, amma verə bilmərəm! Mənim Rublum yox-dur! – deyə Pavlik yalan danışdı.

Belə bir yalanı eşitdikcə boğazım qurudu.

Pavlikin burnu axırdı, bərk xəstəydi. O, burun dəsmalından ötrü əlini cibinə salanda mən bilərəkdən dəsmala ilişərək çölə düşdüm, – düz məndən borc istəyən oğlanın ayaqları altına...

– Eh, xəsisin biri! – deyə məndən borc istəyən oğlan dilləndi. Pavlik susdu.

– İstəyirsən mən öz yaxalığımdan bədənime bir qurbağa buraxım, – deyə gözlənilmədən, topla pəncərənin şüşəsini sındırmış oğlan soruşdu.

– Niyə? – deyə xəsis soruşdu.

– Onda sən mənə bir Rubl verəcəksən!

– İstəyirəm, başla ötür qurbağanı köynəyindən, görüm, – deyə xəsis razılaşdı.

Mənə bu hal iyrenc göründü. Bununla belə mən şüşəsalan usta-nın əlinə keçdim, oradan da məni xərcləyərək uşaq kitabı aldılar və kitab köşkündə qaldım.

MƏN BAZARA GEDİB ÇIXDIM

Yay mövsümünün bazar günlərindən birində, mən ömrümdə ilk dəfə kolxoz bazarına gedib çıxdım. Boynuma almalyam ki, çox ağır bir gün keçirdim.

Hər şey sahibim bir topa ağ göbələk aldıqdan sonra baş verdi. Özümə gəlməyə macal tapmamış məni bir bəni bala xərclədilər.

Döşlüyün dərin cibində, yəni mənim düşdüyüm yepdə böyük bir cır arı vızıldayırdı. Azad olmaqdan, bu cıbdən qurtulmaqdan ötrü o, mənim üzərimdən sürünür, öz yapışqanlı pəncələrilə məni cırmaqlayırdı, hələ az qala məni sancmaq da istəyirdi. Xoşbəxt-likdən arıçı bir nəfər dəmiryolçu forması geymiş adam üçün on rubl pul xırdaladı, o isə fikirləşmədən məni tərəvəzlər satılan cərgəyə apardı və məni təqdim edərək özü üçün bir qarpız aldı.

Mən tərəvəzlər cərgəsindən süd məmulatları satılan cərgəyə – kəsmiklər və xamalar satılan yerə, sonra isəət məhsulları olan cərgəyə düşdüm. Burada qənarələrdən, dəmir qarmaqlardan, çəngəl-lərdən təzə mal əti, dana əti asılmışdı. Məndən hələ də ətirli cökə çiçəklərindən çəkilmiş bal iyi gəlirdi. Elə buna görə də yağlı, yekə, iyrenc bir milçək mənə yapışaraq yaxamdan əl çəkmirdi. O, öz xortumu ilə məni qıdıqlayırdı. Mən səbirsizliklə mənə sarı uzanası növbəti bir əli gözləyirdim...

Mənim xərclənməyim xoşuma gəlirdi. Bazarın basırığında, tünlüyündə mənim – kağız Rublun işi çətin idi. Məni birbaşa çirkli, yaş piştaxtalara atır, satıcıların ovuclarına basır, yumurlayır, əzirdilər... Əldən ələ keçərək mən canıma sanki bostanların, çöllə-

rin, çəmənlərin, bağların, meşələrin təzə ətrini hopdurmuşdum. Nə qədər məndən güllərin, tərəvəzlərin, gilənarların, göbələklərin, balın və digər təbiət nemətlərinin qoxusu gəlsə də düzünü desəm, istəyirdim ki, buralardan tez uzaqlaşım...

Axşam üstü xırda pullarla dolu olan pulqabında, nəhayət, məni bazardan kənara çıxararaq əmanət kassasına qoydular.

BƏDBƏXT HADİSƏ

Mən çalışıram yaddaşımda ötən günün hadisələrini bərpa edirəm. Necə olmuşdu, görəsən, bu hadisə?

Səhər məni süd mağazasında qoyub getdilər, sonra mən bir qızın əlinə düşdüm. O, teleqram vuraraq öz qardaşının ad gününü təbrik etmək üçün poçta girdi. Ona otuz beş qəpik qalıq qaytardılar, mən isə poçtda qaldım...

Sonra bəs nə baş verdi? Mən qoca bir pensiyaçının qismətinə düşdüm. O, bir xeyli zərf və poçt markaları aldı. Bəs sonra?.. Heç cür xatırlaya bilmirəm ki, sonra nə baş verdi. Birdən mən özümü bir boşqabın içində gördüm. Burada xırda və bütöv pulların hamısı biribirinə qarışmışdı, gümüş və mis pullar bir yerdə idi. Onların çoxu-birininə qarışmışdı, gümüş və mis pullar bir yerdə idi. Onların çoxunun yazıq və pis görkəmləri vardı. Öz cırılmış böyrüylə mənə toxunan əzik, yumurlanmış bir Rubldan nədənsə hissə verilmiş balıq iyi gəlirdi. Budur, mən pivə köşkünün piştaxtası üzərindəyəm. Məni israf ediblər... Mən qəti qərara gəlirəm ki, heç kimlə tanış olmayım.

Hər pivə içən adamın əyyaş olmadığı fikr ilə özümə təsəlli verir, gözləyirdim... Nəhayət, kiminsə kobud barmaqları məni boşqabın içindən götürərək cibinə dürtür. Cib boşdur və onda böyük bir deşik vardır. Həmmən deşikdən baxanda çoxdan təmizlənməmiş çəkmə geymiş bir adamın ayağı görünürdü. Deşikdən düşməkdən qorxaraq mən çalışırdım ki, küncə qısılm və oradakı kobud tikişə özümü ilişdirim. Böyük bir gərginlik içində olduğumdan qüvvəm tükənir, əsəbdən canımı əsmə tutur...

Hə, budur, mən, yaş torpağa, yağışın altına sərilmişəm. Üstümdən təkəri palçığa bulaşmış velosipedlə keçiblər. Başıma gələ biləsi ən pis hadisə gəlmişdir: məni itirmişlər!..

Xəyallar məni ömrümün ilk çağlarına qaytarır, sonra da bütün ömrüm gözlərim önündən keçir. Mən heç vaxt insanlardan ayrılmamışam, həm də onlarda ləngiyib qalmamışam da. Mənə həmişə müraciət olunub.

Düzdür, bir dəfə mən gözəlilmədən balaca bir qızın əlinə düşmüşdüm və bununla belə onda da bir həftədən çox ləngiyəsi olmadım. O qız bir gün bütün yığıdığı pulları bir mağazanın piştaxtasının üstünə tökdü və gözəl bir gəlincik aldı. O gəlinciyi bir balaca əyən kimi "ana" deyirdi, bu zaman süni, böyük və mavi kirpiklərilə süni, qara gözlərini qapayırdı.

Hara və nələrə məni xərcləməmişdilər axı!

Mənim dəyərimə çörək və dərman, dondurma və kartof, şagird dəftəri və lotoreya bileti, uşaq kitabları və düymə, rezin yapışqanı və alma, çəkmə bağı və diş məcunu, şirniyyat və yuyucu toz, yubiley nişanı və balıq qırmağı, rəngli lentlər, təqvimlər və yüzlərlə beləcə müxtəlif xırdaşat almışdılar.

Əslində bəzi tozsoran, fotoaparat, saat, televizor, yazı makinası və velosiped kimi avadanlıqlar da mənsiz alınmamışdı.

Boynuma alıram ki, nəyisə öz şəxsi dəyərimdə alanda məni qane edirdi. Belə olduqda mən özümü vəziyyətin sahibi hesab edirdim. Məni başqa pullara qarışdıraraq bir şey aldıqda özümdə elə təəsürat yaranırdı ki, guya heç bir əhəmiyyətim yoxdur.

Hərdən də mənə elə gəlirdi ki, lazımı anda əlinin altında olmasam, heç kim bir dənə də olsa bahalı bir şey ala bilməz.

– Burada cəmi bir rublunuz çatışmır! – deyə bir dəfə kassa arxasında əyləşən qadın cavan oğlana müraciət etdi.

O isə əsəbi halda ciblərini eşələyərək qeyd dəftərcəsinin arasından məni tapdıqda rahatlıqla köksünü ötürdü. Kassaçı qadın qəbzini ona uzatdı və həmin gənc mağazadan yeni bir velosipeddə getdi.

Birdən o, məni tapmasaydı, onda necə olacaqdı?

Mən həyatın axarındaydım, mən dövriyyədə idim!.. Məni minik haqqına ödəyirdilər, qazdan və benzindən ötrü, bərbər əməyinə, çamaşır işinə və eynek təmirinə verir, matəm əklili alanda və toy tedarikü görəndə xərcləyirdilər.

Məni poçtla və teleqrafla göndərir, köşklərdə xırda pula dəyişir, əmanət kassalarında saxlanmağa verir, borc verir, borc alırdılar. Bu qısa ömrümdə haralarda olmamışdım daha!

Mən uçmuşdum da, üzmüşdüm də! Məni qatarlarda da aparmışdılar, maşınlarda da.

Mən gah maaş adlanırdım, gah əmək haqqına əlavə, gah qonorr olurdum, gah təqaüd, gah cəriməyə, gah pensiyaya, gah vergiyə, gah uduşa, gah ödənişə, gah da mükafata dönürdüm.

Amma adamlarla bağlı naxışım çox vaxt yaxşı gətirmirdi.

Dünyaya gələndən az sonra bildim ki, insanların mənə olan münasibəti müxtəlifdir. Bəziləri məni dəyişmək, yumurlamaq, yarı bükmək istəmirdilər; onlar məni gərəksiz yerə xərcləmir, mənə qarşı nəzakətlə davranırdılar. Digərləri isə əksinə, mənə gərək olmayan hörmətsizlik göstərirdilər. “Pah! Böyük bir dəyəri varmış, rublcığazın!” – deyə mənim haqqında necə gəldi danışır, məni hara gəldi xərcləyirdilər.

Bəzən isə məni kiminsə ovcuna dürtəndə, əzablı bir xəcalət hissi keçirirdim. Xoşbəxtlikdən belə hal çox az olurdu.

Mən qəhrəman deyildim. Amma insanlara yaxşılıq etməyə kömək edən anlarım – ömrümün ən unudulmaz anlarıdır. Xüsusilə zəlzələdən zərər çəkənlərə kömək fonduna köçürülməyimi unutmaram!

Əlbəttə, mən də artıq dəyişmişdim, artıq şax deyildim, amma əzik görkəmə baxmayaraq, alıcılıq qabiliyyətimi itirməmişdim, əvvəlki kimi tam dəyərli bir Rubl idim.

Lakin... budur, məni itiriblər!

Bir adam bir cam pivə içmiş, məni yırtıq cibinə soxmuş, salıb itirmişdir. Bu, küçələrin birində baş versəydi, dərd yarı idi, – kimsə məni görüb götürərdi. İş ondadı ki, məni şəhərdən kənardə, şossədə salıb itirmişdilər, burada maşınlar şütüyürdü və heç kim piyada keçmirdi. Odur ki, yolun qırağında yağışdan islanmış köhnə Rublu kim idi görən?..

“Doğrudanmı, hər şey bitdi? Doğrudanmı, şərəfsiz bir itkin düşmək yazılıbmış alınma?” – deyə mən dilxor -dilxor fikirləşirdim.

MƏN QURTULDUM!

Kimse məni əlinə götürdü və mən oyandım.

– Tap görüm, nə tapmışam? – mən bir oğlanın səsini eşitdim.

Mən isti bir uşaq ovcundaydım. Bir cüt göz maraqla mənə baxırdı.

– Rubldur! – bir qız təəccüblə pıçıldadı.

– Az qaldı yanından ötüb keçəm, – oğlan dedi.

– Necə islaq və çirklidir, bütünlüklə cırıq-cırıqdır... – qız dedi.

– At getsin! O daha nəyə lazımdı? Onu heç yerdə qəbul etməyəcəklər!

Az qala dəhşətdən donub qaldım!

“Qəbul edəcəklər! Qəbul edəcəklər! – deyə çıxırmaq istədim.

– Götürəcəklər! Siz mənim şəxsi nömrəmə baxın, o, bütövdür!

Mənim nömrəm budur: beş million yüz yetmiş bir min doqquz yüz qırx bir. Qarşıdakı iki hərif isə mənim seriyamı bildirir. Əsas odur ki, nömrəm bütöv olsun! Bunu, hər hansı kassaya belə yaxınlaşıb soruşsanız sizə deyərlər. Nə edirsinizsə edin, təki məni tullamayın!”

Bütün bunların hamısını mən qışqırıb demək istəyirdim, amma neyləyəydim, susurdum!

Məni tapan oğlan da susurdu. O, fikirləşirdi.

Sonra məni bir qədər hamarladı. Sonra ciddi bir tərzdə dedi:

– Bilirsən, pulu atmırlar axı! Necə olmasa bu, Rubldur axı! Bir Rubl yüz qəpik deməkdir!

Həyəcandan mən iki bölündüm!

İKİNCİ DOĞULUŞUM

– Ay oğlan, nə istəyirsən? – deyə kassa arxasında əyləşən adamın səsi eşidildi. Pəncərənin önündə cığbaş bir oğlan dayanmışdı.

– Siz mənim bu rublumu dəyişə bilərsinizmi? – deyə oğlan cavabı sualla verdi.

Kassa arxasında əyləşən mehribanlıqla dilləndi:

– Göstər bir görüm!

Oğlan məni pəncərənin rezin döşəməsinin üstünə qoydu.

Mən xəstəxanadan çıxmış şikəstə oxşayırdım. Ütü ilə qurudulmuş və hamarlanmışdım. Bint əvəzinə üzərimdə iki hissəmi bir-birinə yapışdıran ağ kağız zolağı vardı.

Bütün bunlara baxmayaraq, mən xoşbəxt idim. Başıma gələnlər qorxunc bir yuxuya oxşayırdı.

İndisə mən mehriban və etibarlı əllərə düşmüşdüm.

Belə! – deyə kassa arxasında əyləşən adam köks ötürdü. – Görünür, öz xidməti vəzifəsini başa vurmuşdur... Gör bir nə haldadır! Eybi yoxdur! Nömrəsi bütövdü, seriyası bütövdür – deməli, dəyişirik! Al, oğlan, bu da sənənin manatın! Xoşbəxt ol!

Elə bil möcüzə baş verdi: kassirin əlində mən, yeni, parlaq, gümüşü bir Rubla çevrildim! Bir üzümdə Sovet İttifaqının gerbi parlayırdı, o biri üzümdə əsgər və uşaq həkk olmuşdu.

Nə vaxt əlinizə gümüşü Rubl düşsə, diqqətlə baxın, bəlkə, o, mənəm...

İTAƏTSİZLİK BAYRAMI

(Nağıl-povest)

Belə bir əhvalat heç vaxt olmayıb. Amma ola bilərdi. Əgər olmuş olsaydı, onda... Bir sözlə, böyük bir şəhərin baş küçəsilə balaca bir oğlan gədirdi. Daha doğrusu, getmirdi, onu darta-darta aparırdılar. Əllərindən yapışib çəkdikcə dirənir, ayaqlarını yerə döyür, dizləri üstə düşür, hönkürərək göz yaşlarını leysan kimi yağdırır, sanki yad bir səslə deyirdi:

– Yenə də dondurma istəyirəm!

– Daha almayacam! – deyə anası Balacanın biləyindən möhkəm yapışaraq sakit səslə təkrar edirdi. – Daha almayacam!

Balaca isə bütün küçə boyunca sanki ulayır, elə hey qışqırırdı:

– Yenə də istəyirəm! Yenə də istəyirəm!

Elə beləcə onlar öz binalarına çatdılar. Yuxarı mərtəbəyə qalxaraq mənzillərinə girdilər. Ana Balacanı kiçik otağa salaraq üzünü küncə çevirdi və ciddi şəkildə dedi:

– Mən səni bağışlamayana qədər beləcə dayanacaqsan!

Hönkürtüsünü kəsən Balaca:

– Bəs mən neyləyim? – deyə soruşdu.

– Fikirləş!

– Nə haqda?

– Sənin dəhşətli bir uşaq olmağın haqda! – deyə ana cavab verdi və otaqdan çıxaraq qapını kilidlədi.

Dəhşətli uşaq fikirləşməyə başladı. Əvvəlcə fikirləşdi ki, şokoladlı dondurma meyvəlidən dadlıdır. Sonra isə fikirləşərək qərara aldı ki, əgər əvvəlcə meyvəli dondurma yesə, üstündən də dərhal şokoladlı dondurma yesə ağızında ancaq şokoladın dadı qalacaqdır. Qarnında isə iki növ dondurma olacaq...

Sözün düzü, elə ana-bala arasında küçə boyunca bu biabırçı səhnə də dondurma ucbatından yaranmışdı. O, başa düşürdü ki, bu səhnə, həqiqətən də, biabırçıdır. Çünki göz yaşları arxasından baxanda görürdü ki, küçədən ötüb keçən insanlar geri qanrılarlaq başlarını bulayır və deyirlər:

– Necə də dəhşətli uşaqdır!

O, balaca olmağın da pis bir hal olduğu qənaətinə gəldi, fikirləşdi ki, mütləq çalışıb tez böyümək lazımdır. Çünki böyüklərin hər şey etməyə ixtiyarı çatır, amma balacaların yox. O, bu barədə fikir-

lənib başa çıxmamışdı ki, arxa tərəfində pəncərə şüşəsinin döyüldüyünü eşitdi. Balaca dərhal geriye çevrilmədi. Pəncərə şüşəsi ikinci dəfə döyüldükdən sonra o, astaca üzünü geriye döndərdi. Sözün düzü, o elə bildi ki, pəncərəni döyən tanış göyərçindir, şüşəni dimdikləyir, həmişəki kimi çörək qırıntısı istəyir. O, geriye dönərək göyərçin əvəzinə pəncərənin o üzündə əsil bir Kağız İlan gördükdə heyrətini gizlədə bilmədi. Kağız İlan – yəni, çərpələng, nəyəsə ilişmişdi, külək onu tərptədikcə, o, pəncərənin çərçivəsinə çırpılırdı. Oğlan pəncərəyə yaxınlaşdı, onu açaraq çərpələngin dolaşğını çözdü. Bu, qeyri-adi böyüklükdə olan və gözəl bir Kağız İlan idi. O, davamlı çubuqlardan yığılmışdı, dörd tərəfdən tarıma çəkilmiş kağızla düzəldilmişdi. Ona dairəvi, göy gözlər çəkilmişdi, qəhvəyi rəngli kirpiklər, bənövşəyi rəngli burun, narıncı rəngli ağız qoyulmuşdu. Onun əsas gözəlliyi uzun quyruğundaydı.

– Sağ ol, Balaca! – deyə gözlənilmədən Kağız İlan dilləndi. O, özünü azadlıqda hiss etmişdi. – Sənin adın nədir?

– Mənim adım Dəhşətli Uşaqdır!

– Sən niyə evdə oturmusan?

– Məni cəzalandırıblar.

– Sən nə iş tutmusan ki?

– Bu, uzun məsələdir. Məni anam cəzalandırıb.

– Məlum məsələdir! – deyə, Kağız İlan ona can yandırarmış kimi dilləndi. – Mən hələ ömrümdə elə bir uşaq görməmişəm ki, onu cəzalandırmasınlar. Yeri gəlmişkən, mən elə bir yer tanıyıram ki, orada bu məsələyə son qoyulmuşdur. Bu gün mən elə həmin yere uçasydım, təsadüfən quyruğum bu çirkin novalça borusuna ilişdi.

– Məni də özünlə apar! – deyə Balaca xahiş etdi.

– Niyə də axı aparmayım? İkilikdə daha maraqlı olar! Əlini ilişdir quyruğuma, möhkəm-möhkəm yapış və çalış aşağıya baxmayan. Yoxsa başın gicəllənər!

Oğlan çox fikirləşmədən Kağız İlanın quyruğundan ikiəlli bərk-bərk yapışdı, ayaqlarıyla pəncərənin kənarına təkən verərək uçdu və bir andan sonra artıq yaşadığı evin üstündən keçirdi. Sonra isə bütün şəhərin, onun ətrafının üzərindən uçdu. Daha sonra onun uçuşu çöllərin, meşələrin, çayların və göllərin üzərində davam etdi. O, hündürükdən cəsarətlə aşağıya baxırdı, sözün düzü, heç başı gicəllənmirdi də...

Şəhər qülləsinin saat zəngləri gecə yarısını vurdu.

Ata, ana, baba və nənə otağın ortasında dayanmışdılar və susmuş halda yatmış əkizlərə – Repkaya və Turnepkaya baxırdılar. Şirin-şirin mışıldayaraq öz çarpayılarında onlar möhkəmcə yatmışdılar və yuxuda gülümsəyirdilər.

– Bunlara baxın! – deyə ata narazılıqla pıçıldadı. – Bunlar hələ gülümsəyirlər də! Yəqin, onların yuxusuna ötən həftə icazəsiz götürüb yedikləri həmin o bir banka mürəbbə girmişdir...

– Ya da ki, onların yuxusuna yazıq pişiyi rənglədikləri boya girmişdir, – deyə baba mızıldandı. O, rəssam idi, uşaqların onun boyalarına toxunmasını heç sevməzdi.

– Vaxtdır! – deyə ata qətiyyətlə dilləndi. – Bizi gözləməyəcəklər.

Ana çarpayıya yaxınlaşaraq əyildi ki, Repkanın alnından öpsün.

Ata sakitcə:

– Gərək deyil! – söylədi. – O, ayıla bilər və onda biz heç yana gedə bilmərik.

Nənə çarpayıya yaxınlaşaraq qız nəvəsinin üstündəki yorğanı düzəltdi. Bu vaxt o, heç kimə sezdirmədən yanaqlarından süzülən iki damla göz yaşını da sildi.

– Bu dəfə biz gərək xarakter göstərək... – deyə baba pıçıldadı. O, bir əlinə böyük yol çantasını, o birinə isə fırçaları və boyaları olan qutunu götürdü və qapıya sarı getdi.

– Getdik! Getdik! – deyə ata tələskənliklə söylədi və ağır yol çantasını çiyinə saldı. Çantanın içində hər cür xırda-xuruş var idi.

Ana qolunun üstünə bir dənə çarpayı örtüyü atdı, nənə isə heç vaxt ayrılmadığı, içində toxuma avadanlıqları olan hörmə səbətini götürdü. Onların dördü də pəncələri üstə otaqdan çıxaraq qapını kip bağladılar.

...Şəhər yatmışdı. Daha dəqiq desək, şəhərdə bütün uşaqlar yatmışdı. Əl-qolunu yana ataraq və ya yumurlanaraq onlar öz yataqlarında, öz uşaq yuxularının içindəydilər. Bunlar gün ərzində doyunca qaçmış, incidilib ağladılmış, tərsliklərinə və itaətsizliklərinə görə, gündəliklərindəki pis qeydlərə görə, topla vurub sındırdıqları pəncərə şüşələrinə görə və bir sıra başqa dəcəlliklərə görə valideynləri tərəfindən cəzalandırılmış kürən şeytanlara oxşayan çilli styopalar, bəyaz telli mələklərə oxşayan alyonuşkalar, arıq dizləri cızılmış və yaralanmış, dalaşanda sonuncu süd dişini itirmiş, tapançalarını və danışan gəlinciklərini sinələrinə sıxaraq yatmış uşaqlar idilər...

Uşaq ki, uşaq... Onlar yuxuda həm ağlayır, həm də gülürdülər. Çünki günlərini necə keçirmələrindən asılı olaraq, bəziləri mehriban və rəngli yuxular görür, bəziləri isə həyəcanlı və kədərli yuxuların dibində çapalayırdılar. Amma bu gecənin gec vaxtı şəhərin hər tərəfindən – geniş küçələrdən, dar döngələrdən, əyri və fanarsız dalandardan şəhərin baş meydanına sarı biri-birinin ardınca ataların, anaların, nənələrin və babaların axışması bu uşaqlardan heç birinin yuxusuna girməmişdi.

Şəhərin bütün yaşlı əhalisi gecə saat on iki radələrində mərkəzdəki Cəsur Səyyah adına meydana toplaşmışdılar. Buraya kimlər gəlməmişdi, daha dünənə qədər çörək mağazalarında dadlı kömbələr, xaş-xaşlı və kişmişli kökələr bişirənlər, küçələrdə rəngbərəng noğul satanlar, uşaqlara peyvənd vuranlar, onların şirni yeməkdən xarab olmuş dişlərini müalicə edənlər və başqaları... Bir an belə ləngimədən özlərini buraya yetirənlər arasında uşaqların gündəliyinə qırmızı qələmlə yağlı ikilər yazan və bu yolla onların yerlərindən dostlarına dərsi pıçıldamaqlarına görə cəzalandıran ciddi müəllimlər də vardı. Uşaqların saçlarını analarının dediyi kimi qırخان, üstbaşlarından ətir qoxusu gələn bərbərlər də gəlmişdi.

Dərzilər və çəkməçilər, poçtalyonlar və su çəkənlər, hər növdən olan səhər nəqliyyatının sürücüləri, mağaza satıcıları, bütün gözətçilər və süpürgəçilər də burada idilər. Onların hamısı evdə uşaqlarını yuxuya verib gəlmişdilər.

Repka və Turnepkanın ata-anası və baba-nənəsi meydana qədəm basanda, şəhərin ən çoxuşaqlı atası, çubuq kimi arıq olan, həkim Burunboğazqulaq tarixi abidənin pyedestalına çıxaraq bir əliylə Cəsur Səyyahın bürünc ayağını qucaqlayaraq yığışanlar önündə nitq söyləyirdi. Həyəcandan onun səsi qırıldı və o, cib dəsmalını gözlərinə sıxdı.

– Bizim hamımız üçün çətindir! Amma biz bu qərarı qəbul etməmişkə, özümüzə qüvvə tapıb onu yerinə yetirməliyik! – deyə həkim dedi. – Qoy bizim əziz, amma kobud, tənbel və tərs uşaqlarımız yuxudan bizsiz oyansınlar! Mənim on üç uşağım var, – deyə o davam etdi. – Onlardan heç bir razılıq görməmişəm, bir dəfə də təşəkkür eşitməmişəm. Mən onlardan yalnız “İstəyirəm!”, “İstəmirəm!”, “Etməyəcəm!”, “Edəcəyəm!” kimi ifadələr eşidirəm. Onlarla mübarizə aparmaqdan və “döyüşməkdən” yorulmuşam. Biz hamımız eyni vəziyyətdəyik. Səbrimiz artıq tükənib. Bizim bir çıxış yolumuz var

– şəhəri uşaqlara təhvil verək. Verək bu şəhəri bizim “Dəhşətli Uşaqlara!” Onlara mane olmayacağıq. Qoy necə istəyirlərsə elə də yaşasınlar və nə istəyirlərsə, onu da etsinlər! Sonrasına baxarıq... Diqqətinizə görə sağ olun!

Göz yaşlarını udaraq və kişicəsinə hönkürtüsünü boğaraq həkim pyedestaldan endi və kütləyə qarışdı. Qadınlar hıçqırdı. Kişilərdən əksəriyyətinin üzündən bilinirdi ki, onlar üçün də çətinidir.

Şəhər qülləsinin saati gecə ikini vurduqda şəhərdə bir nəfər də olsun böyük adam qalmamışdı.

İlk oyanan Repka oldu. O, gözlərini ovuşdurub gördü ki, Turnepka hələ yatır. Bir göz qırpımında onun üstündən yorğanını götürdü, çılpaq ayağından dartaaraq çimdiklədi və ona dilini göstərdi.

– Bizi heç kim oyatmayıb, mən özüm durmuşam! – deyərək Repka bacısına söylədi. – Qalx! Yoxsa məktəbə gecikərik.

– Məgər bu gün bazar günü deyil? – deyərək Turnepka soruşaraq şirin-şirin əsnədi.

– Bazar günü dünən idi. Bu gün təəssüf ki, adicə bir bazar ertəsi günüdür.

– Kaş həmişə bazar günü olaydı, bazar günü, bazar. Yoxsa ki, özlərindən günlər icad edəyiblər: nə bilim, bazar ertəsi, çərşənbə axşamı... – Turnepka söylədi və qəmli-qəmli ah çəkdi, gəməşdi, tənbel-tənbel geyinməyə başladı.

Nə ata, nə ana, nə nənə, nə baba evdə deyildi. Uşaqlar əvvəl fikirləşdilər ki, yəqin ataları artıq işə getmişdir, anaları isə çörək almaqdan ötrü mağazaya yollanmışdır. Bəs onda baba ilə nənə necə olmuşdu? Hara getmişdilər? Onlar ki, heç vaxt belə tez durmurdular!

– Bəs niyə heç kim bizi yuxudan oyatmayıb? – deyərək Repka həyəcanlandı.

“Görəsən, nəyə görə bizim üçün səhər naharı hazırlamayıblar?” – deyərək Turnepka fikirləşdi.

Birdən uşaqlar mətbəxt stolunun üstündə bir kağız gördülər. Bu kağızın üzərində sırf atalarının xəttilə yazılmışdı:

“Uşaqlar! Siz bu məktubu oxuyanda biz artıq uzaqlarda olacağıq. Biz sizi yalnız buraxmağı qərara aldığımız. Bir də sizə heç kim heç nəyi irad tutmayacaq, heç kim sizdən heç nə tələb etməyəcək. Biz sizin itaətsizliyinizdən artıq bezmişik.

Atanız”

Aşağıda isə analarının zərif xəttilə yazılmışdı:

“Qazla və suyla ehtiyatlı olun – kranları bağlayın! Pəncərənin qırağına dırmaşmayın. Yemək soyuducudur.

Sizin ananız”

Bir qədər də aşağıda, çap hərflərilə, baba və nənənin dilindən kiçik bir qeyd verilmişdi:

“Hər halda bizim otağımızdakı çiçəkləri sulayarsınız”.

Repka yazılanları bərkədən oxudu, peysərini qaşdı, döyükmüş halda Turnepkaya baxdı.

Turnepka da kətilin kənarına ehmalca çökdü, özünü itirmiş halda gözlərini Repkaya dikdi.

– Repka, xatırlayırsanmı, anamız bizə nə deyirdi?

– Nə deyirdi ki?

– “Əgər siz özünüz ağıllanmasanız, biz çıxıb gedəcəyik və qayıtmayacağıq!” Budur, bax, onlar çıxıb da getdilər!

Turnepkanın çənəsi titrədi, amma o, ağlamadı.

– Onlar bizi qorxutmaq qərarına gəlmişlər. Baxarsan, biz məktəbdən qayıdanda görəəcəyik ki, onlar artıq yenə də evimizdədirlər!

– deyərək Repka inamla bildirdi və soyuducunu açdı. Burada hər cür yemək var idi. Repka selofan kisədən bir dürmək bişmiş kolbasa çıxardı, onu iki yerə bölərək yarısını bacısına uzatdı.

– Biz hələ nə əl-üzümüzü yumuşuq, nə də dişlərimizi təmizləmişik, – deyərək Turnepka ürək-ürək dedi:

– Mən təmizəm! – deyərək Repka ağzıdolul halda mızıldadı.

– Birdən onlar qayıtmadılar, onda necə? – Turnepka həyəcanlı səsle soruşdu. – Biz onlarsız necə yaşayırıq?

– Onlar sarıdan arxayın ol, heç yana getməzlər! – deyərək Repka əlini yellədi. – Qaçaq! Məktəbə gecikərik yoxsa! Birinci dərsemiz rəsm dərşidir. Mən istəyirəm ki, göy rəngdə bir pişik şəkli çəkəm!

Repka gülməkdən az qaldı ki qəşş eləsin. Turnepka da güldü. Onlar Pupsi adlı pişiyi xatırladılar. Həmin pişiyi necə göy rənglə boyamışdırlarsa, onu təmizləmək üçün kimyəvi təmizləmə məntə-qəsinə müraciət etməli olmuşdular.

– Yadına gəlirmi babamızın boyağı necə adlanırdı?

– Xatırlayıram, – Turnepka dedi, – Ultramarin adlanırdı!..

Bu, adi bir bazar ertəsi deyildi!

Bulvarlardan, küçələrdən, oyuncaq, qənnadı və digər mağazaların yanından keçərək, dar və əyri döngələrdən, fanarsız dalanlardan əllərində çantaları keçidləri necə gəldi adlayaraq, qaça-qaça, atıla-atıla uşaqlar məktəbə tələsirdi. Onlar küçə hərəkəti qaydalarını pozanda heç kim fışırıq çalaraq onları saxlamırdı. Bütün səhərdə, evlərdə və küçələrdə onlardan başqa, heç kim yox idi!

Yolda onlar biri-birinə fəvqəladə bir xəbər ötürürdülər və bu xəbər, bu yenilik dərhal öz əhəmiyyətini itirirdi. Çünki bizə məlum olduğu kimi bu gözəl səhərdə hamı bir nəfər kimi valideynlərinin yoxa çıxdığını aşkar etmişdi.

Repka və Turnepka məktəbin həyətidə hay-küylü məktəbli kütləsini güclə yarib keçdilər və qaçaraq siniflərinə girdilər. Həyətdə uşaqlar baş verən bu heyrətedici dərəcədə gözlənilməz hadisəni qızgınlıqla müzakirə edirdilər.

Sinifdə də təsvirolunmaz dərəcədə səs-küy vardı. Hələ heç vaxt belə bir şey baş verməmişdi! Oğlanlar partadan-partaya atılır, bir-birlərini qovur, kitabla bir-birlərinin kürəyinə vurmağa çalışırdılar.

Qızlar ağlasığmaz dərəcədə sevinc hissi keçirir, cingiltili səsləri ilə sinfi doldururdular. Artıq sinifdəki akvarium aşmışdı və kiçik, qırmızı balıqlar döşəmədə əmələ gəlmiş gölməçədə atılıb düşürdülər.

Yazı lövhəsində təbaşirlə yazılmışdı: “BÜTÜN DƏRSLƏR LƏĞV EDİLİR!”

Bütün siniflərdə eyni şeylər təkrar olunurdu. Siniflərin yazı lövhələrində yazılmışdı: “BÜTÜN DƏRSLƏR LƏĞV EDİLİR!”

Müəllimlər otağı bomboş idi. Məktəb direktorunun kabinetinin qapısından qıfıl asılmışdı. Soyunub-geyirilən yerdə heç kim növbə çəkmirdi.

– Bax, bu, başqa məsələ! – Repka dedi, – İndi istədiyimiz kimi dincələ bilərik.

– Belə çıxır ki, onlar hamısı bizim əleyhimizə birləşiblər, – deyə Turnepka ciyildədi. – Hətta, müəllimlər də...

– Onlar qərara alıblar ki, bizi ağıllandırınsınlar və hətta cəzalandırınsınlar. Görərik bundan nə çıxacaq! – deyə qardaşı özündən razı şəkildə cavab verdi.

Repka və Turnepka Tarakan ləqəbli oğlanın çıxışı etdiyi tribunağa – ağzıaşağı çevrilmiş çəlləyə yaxınlaşdılar.

– Nəhayət, bizim üstümüzdə daha heç kim ağalığ etməyəcək! – deyə qızışaraq qızarmış Tarakan qışqırdı. – Xoşumuz gəlməyən işləri görməyə bizi heç kim məcbur etməyəcək! Yaşasın İtaətsizlik

Bayramı! İstəyirsiz mayallaq aşın, istəyirsiz iməkləyin – heç kim sizə heç nə deməyəcək!

– Heç kim də cəzalandırmayacaq! – deyə kütlənin içindən cingiltili bir səs ucaldı.

– Heç kim! – deyə Tarakan təsdiqlədi. Uşaqlar tam əmin olsunlar deyə, övvəlcə çəlləyin üstündə mil durdu, sonra da yerə düşərək iməklədi.

Onun sinif yoldaşları – Tarakancıqlar adlanan uşaqlar, əl çaldılar, sonra da hamısı mil durub mayallaq aşdılar və iməklədilər. Onlar Tarakanı lap meymun kimi yamsılayırdılar.

Çəlləyin üstünə fındıqburun, kəkilli bir oğlan çıxdı. Bu, həkim Burunboğazqulağın on üç uşağından biri idi. Onun məktəbdə ləqəbi Tapançaydı.

Nə vaxtsa o, əldəqayırma tapança düzəltdi, onu əsil barılla doldurmuş, nişan alaraq atmış və az qalıbmış ki, sağ gözünü itirsin.

– Qulaq asın, görün nə deyirəm! – deyə Tapança onu dövrəyə alan uşaqlara müraciət etdi. – Mənim altı qardaşım və altı bacım var. İndi biz də yalnız qalmışıq! Bizi həmişə atıb gedəcəklərilə qorxudurdular və budur, axırda belə də oldu, onlar bizi yalnız qoydular. Gör onlar nə yazmışlar... – Tapança ağarmış cins şalvarının cibini eşələdi, bir parça əzilmiş kağız çıxararaq dizinin üstünə qoydu, hamarladı və bərkədən oxumağa başladı: “Dəhşətli Uşaqlar!...”

Artıq ona heç kim qulaq asmırdı. Hərə bir yana tələsirdi...

– Gedək burdan! – deyə Repka Turnepkanı tələsdirdi. – Yoxsa bizə heç nə çatmayacaq.

– Nə çatmayacaq?

– Özün görərsən.

Repka bacısının əlindən tutaraq onu qətiyyətlə arxasıya dartıb apardı.

Məktəb həyətinin ortasında, qocaman şabalıd ağacının altında məktəbli çantaları, portfeller qalaqlanmışdı. Ağacın yanından keçən Repka və Turnepka da digərləri kimi çantalarını tullayaraq artıq yükəndən azad oldular və boşalmış məktəbdən qaçıb çıxdılar...

“Şirniyəyən” adlı qənnadı mağazasında görünməmiş bir şadanalıq vardı – sonuncu dondurma ehtiyatları da məhv edilirdi!

Bu, şirniyəyənlərin basqınıydı. On beş dəqiqə ərzində bütün mağazanı tutmuşdular, nəinki stullarda, hətta pəncərələrdə, döşəmədə belə oturmuşdular.

Bir nəfər şirniyyənin neçə pay qaymaqlı, şokoladlı, vanilli, moruqlu, çiyələkli, ananaslı, ərikli və ya limonlu dondurma yemə-sini təsəvvürə gətirmək çətindir. Onu vaxtında dayandırmasan, sayı itirərsən!

Şirniyyənlər dondurmanı kiçik vazalardan balaca qaşıqlarla deyil və ya vafli-dən düzəldilmiş bardaqlardan dillərilə deyil, birbaşa dərin çanaqlardan xörək qaşığıyla yeyirdilər. Onlar dondurmanı ağızlarında səbrlə saxlamaqdansa, onun əriməsini gözləməkdənsə, tələsə-tələsə udurdular. Buna görə də bəzilərinin səsi xırıldayırdı. Tarakanın isə səsi tamamilə batmışdı.

Qablarındakı dondurmaları qaşıqlayaraq şirniyyənlər tez yeni dondurma payı almaqın növbəyə durur, səbirsizliklə gözləyirdilər. Ayaqları altında vafli-dən düzəldilmiş dondurma bardaqları xırçıl-dasa da, heç kim onları yerdən götürmürdü.

– Mən daha yeyə bilmirəm. Deyəsən, artıq donaraq stula yapış-mışam, – deyər Turnepka boğazı tutulmuş halda, xırıltılı səslə bildirdi. Onun burnunun ucu göyərmiş, kirpikləri nəmlənmişdi.

– Bəlkə, axıracan yemədiklərimizi özümüzlə götürək? – deyər Repka təklif etdi. Şokoladlı plombir dondurmalarının onuncusunu yedikdən sonra artıq o da soyuqdan titrəyirdi.

Sözünü bitirməmişdi ki, kiminsə atdığı islaq çəhrayı şara bənzə-yən meyvəli bir dondurma düz onun burnuna dəydi və qarşısındakı stola düşdü. İkinci belə bir şar isə Turnepkanın peysərinə dəydi.

Əkizlər sağa, sola baxdılar. Burunboğazqulağın uşaqlarıydı; don-durmadan yeyib doyandan sonra heyvərəliyə başlamışdılar. Don-durmalarından “şarik-şarik” oyununu qızırdırırdılar. Salonun o biri başından başda Tarakan olmaqla bütün tarakançılar onlara cavab verməyə başlamışdılar. Əgər Repka ilə Turnepka vaxtında oranı tərk etməsəydilər, ixtiyarsız bu “döyüşdə” iştirak edəcəkdilər.

Onlar küçə ilə gedəndə artıq şəhər qülləsinin saati İtaətsizlik Bayramının ilk gününün günorta vaxtını vururdu...

Liliput¹ adamın adı Fantik (yəni konfet kağızı) idi. Bəli, bu, onun əsil soyadı idi, ləğəbi deyildi.

Fantik şəhərin kənarında, balacadan-balaca, cubbuludan-cubbulu bir evdə yaşayırdı. Bu evin damı qırmızı kirəmitdən, pəncərələrinin qapaqları oyma naxışlı ağacdən idi.

O, dəmir uşaq çarpayısında yatırdı və pal-paltarını “Uşaq aləmi” mağazasından alırdı. Fantikin dəqiq yaşını heç kim bilmirdi. Amma hamıya bir şey bəlli idi ki, o, artıq çoxdan uşaq yaşını arxada qoymuşdu.

Fantik tənha yaşayırdı. O, heç vaxt uşaq tərbiyə eləməmişdi. Heç vaxt da, təbii ki, cəzalandırmamışdı. O, uşaqlardan, ancaq meh-ribanlıq görmüşdü və əmin idi ki, onlar şən dostlardır, həmişə sevinc gətirirlər. Odur ki, hər bazar günü onlarla sirkdə görüşürdü. Çıxış zamanı onlar bərkədən gülürdülər, səbirsizlikdən ayaqlarını yerə döyürdülər. İçərilərində Fantikin ön ucaboy olduğu liliputlar çıxış edəndə onlar sürəkli alqışlar göndərir, əl çalır-dılar.

Şəhərdə bu məlum əhvalat baş verməmişdən bir neçə gün əvvəl sirk qostrol səfərinə getmişdi. Fantik isə məşq zamanı ayağı burxul-duğu üçün axsadığından getməmişdi.

O gecə onun barəsində unutmuşdular. Elə bilirdilər o, öz liliput qrupu və digər artistlərlə çoxdan səfərə getmişdir.

Bu səhər Fantik əla ruh yüksəkliyiylə yuxudan oyanmışdı. Ayağı demək olar ki, ağrı-mırdı. O, səhər naharından sonra dərhal şəhərə gedib özü üçün əl ağacı almaq qərarına gəl-di.

Çarpayısını səliqəyə saldıqdan sonra musiqili səhər gimnastikası eləməkçün həmişə olduğu kimi radionun düyməsini basdı. Nədən-sə radionun susduğunu gördü.

Fantik təəccübləndi, amma bununla belə xəyalən öz sevimli “Cırtanlar nəğməsi”ni oxuya-oxuya gimnastika da elədi.

Sonra o, baxçasulayandan düzəltdiyi çiləyicinin altında çimdi, dişlərini yudu, saçlarını daradı, səhər naharına bir yumurta bişir-ərək əzdi, bir bardaq süd tökərək vanil qatılmış qurudulmuş çörəklə içdi və evin yaxınlığındakı gül kollarını suladı. Daha sonra o, iti təkərli uşaq velosipedini qapıdan çölə çıxardı və küçə boyunca üz-ü aşağı sürüb getdi.

Birinci növbədə onu heyrətə gətirən nə idi? – O idi ki, yolboyu onu heç kim ötüb keçmirdi və qarşı tərəfdən də heç bir nəqliyyat görünmürdü. Küçələrin kəsişməsində heç bir işıqfor yanmırdı. Uşaqlar nəzərə alınmasa, küçələrdə piyadalar gözə dəymirdi.

Gah burda, gah orda uşaqlar dəstə-dəstə və ya tək-tək harasa tələsir, qaçırdılar.

Fantik mərkəzə yaxınlaşdıqca uşaqların sayı daha da artır, çoxal-ırdı. Və indi bəziləri velosipedlərini onunla yanaşı sürür, ötüb keçir, heç ona fikir də vermirdilər.

¹Liliput – çox kiçik boyu olan adam; cırtanboy (ing.)

Cəsur Səyyah adına meydanın girəcəyində Fantik gözlənilmədən qəfil əyləci basdı. Az qaldı ki, velosipeddən aşılıb yıxıla: iki nəfər balaca oğlan qəfildən onun qabağından yolu keçmək istəmişdi. Onların əlində boyaqla dolu iki vedrə vardı.

Fantik incik halda:

– Heç utanırsınız?! – dedi. Mən ki, sizi vura bilərdim. Niyə siz küçə hərəkəti qaydalarına əməl etmirsiniz? Yoxsa istəyirsiniz valideynlərinizi cərimə etsinlər?

– Bizim valideynlərimiz yoxdur! – deyə birinci Burunboğazqulaq xırıltılı səslə cavab verdi və asqırdı.

– Onlar bizi atmışlar! – deyə ikinci Burunboğazqulaq təsdiqlədi və o da asqırdı.

– Bəs niyə siz məktəbdə deyilsiniz?

– Hamı qaçıb-dağılıb!

– Nəccə yəni qaçıb-dağılıb? – deyə Fantik heç nə başa düşmədi.

– Sən nə düşmüşsən üstümüzə? Aydan zaddan enmişən nədir? Guya heç nə bilmirsən? – deyə Burunboğazqulaqlar incidilər. – Get, yolundan qalma, təkərini diyirlət, üzün o yana!

Fantiklə heç vaxt bu tərzdə danışmamışdılar.

Bu sözlər onun qəlbinə elə dəydi ki, nəfəsi tutuldu, gözləri yaşardı.

O, uşaqlara nəsə demək, nəsə başa salmaq istədi, amma onlar artıq uzaqda idilər.

Məktəbdə daha çox ürəyin istədiyini deyil, gərək albomuna çiçəklə dolu bir güldən çəkəsən, ya bir gil dolça, ya da, yaxşı olar ki, alma çəkəsən. Sonra da çəkdiyən o almanı hamıdan gizlicə əkişdirib ayaqyolunda xəlvətcə yeyəsən.

Bir başqa məsələdi ki, cibini təbaşirlə, kömürlə doldurub küçələrdə ağına nə gəldi çəkəsən!

Burunboğazqulaqlar Muşketyorlar küçəsinin sağ tərəfini zəbt etmişdilər. Tarakançılara isə sol tərəf düşmüşdü. Onlar birlikdə əlləşib-vuruşurdular, çalışırdılar ki, Tapançanın ailə komandası ilə birlikdə şəklini çəksinlər.

Burunboğazqulaqlar tərəfdə divar daha çox idi. Orada şəkil çəkmək daha asan idi, nəinki evlərin qapıları, pəncərələri düşən tərəfdə. Amma di gəl ki Tarakançılar sarıda vitrinlər bol idi. Onlar bütün

vitrinlərin şüşələrində dilləri bayırda eybəcər adam şəkilləri və bacarıqlarından qara tüstü püskürən gəmilər və parovozlar çəkmişdilər.

Bununla belə Tapançanın fantaziyası daha üstün idi. Onun atası, doktor Burunboğazqulaq şəhərdə ən sakit adamlardan biri idi. O, böyükləri və uşaqları boğaz və qulaq ağrılarından müalicə edirdi. Tapança isə zabit olmaq istəyirdi. Buna görə də öz qardaş və bacıları üzərində komanda verərək bütün divarlarda döyüş səhnələri çəkirdilər: tanklar hücumu keçirdi, təyyarələr bomba atırdı, toplar atəş açırdı, raketlər uçurdu, yaralılar yığılırdı, gəmilər partlayırdı və iki yerə ayrılırdı... Bunlar hamısı əvvəlcə kömürlə çəkilmişdi, sonra isə göy və yaşıl boyaqla rənglənmişdi. Bu boyaqları Burunboğazqulaqlar haradansa vedrələrdə və dəmir bankalarda dartıb gətirmişdilər.

Repka və Turnepka həmin küçəyə o vaxt gəlib çıxdılar ki, artıq Tapança dodağını dişilə sıxaraq düşmənin yanın tankını çəkib qurtarırdı.

– Biz də haradasa, nəsə çəkə bilərikmi? – deyə Repka nəzakətlə soruşdu.

– O biri küçədə! – deyə Tapança quru bir cavab verdi və fırçasını qırmızı boyaqla olan bankada islatdı, yanın tankın qülləsini bürümüş alov şəklində çəkdi.

– Xəsisin biri xəsis! – deyə Turnepka pıçıldadı.

Sonra onlar küçənin o biri üzünə keçdilər.

Tarakançılar onlara baxanda qonaqpərvər idilər. Onlar bildirdilər ki, Əkizlərin babaları əsil rəssamdır. Elə buna görə də mebel mağazasının vitrininin yanında sıxlaşaraq Repkaya yer verdilər.

Bütün vitrinini artıq çəkib bir parça təmiz küncün aşağısında şüşənin bir parça təmiz sahəsi qalmışdı. Repka fırçanı vedrədəki göy rəngə batıraraq, olduqca sürətlə, şüşənin həmin o təmiz yerində bir pişik şəklində çəkdi.

– Gözlərini yaşıl rəngdə çək! – deyə Turnepka xahiş elədi.

Tarakançılardan biri Repkaya boyaqla dolu bir qab uzatdı. Dərhal göy rəngli pişiyin gözləri yaşıla boyandı, par-par parıldadı.

– Repka, bir bax! Bir bax! Bu ki, bizim Koppuşdur! – deyə Turnepka qışqıraraq gözlənilmədən qardaşının əlindən yapışdı.

Yağlı boyanın onun üçün iyrencə olan qoxusunu duyaraq böyük sıçrayışlarla uşaqlardan qaçmaqda olan bu pişik Koppuş idi. O, boyanın nə olduğunu yaxşı bilirdi və bir dəfə onun ucbatından kimyəvi

təmizlənmədən möcüzə nəticəsində salamat çıxmışdı və əvvəlki rəngini almışdı.

...Fantik tini burularaq Muşketyorlar küçəsinə çıxdı. Gördükləri onu heyrətə gətirdi. Bu, artıq küçə deyildi, əsil uşaq rəsmləri sərgisi idi. Amma bu sərgini heç bir ölkəyə göndərmək mümkün deyildi, çünki bu rəsmləri yalnız yumaq olardı. Onlar evlərin divarlarına, vitrinlərə, hasarlara çəkilmişdi.

Böyük hasar uzunluğunu naməlum rəssamların çəkdiyi döyüş səhnələrini bir qız seyr edirdi. O, burnunu qurdalaya-qurdalaya diqqətlə döyüş səhnələrinə baxırdı.

Fantik velosipedə yaxınlaşdı.

Birdən o qız Fantikdən soruşdu:

- Sən heç belə şəkil çəkə bilərsən?
- Yox! – deyərək sidq-ürəklə Fantik boynuna aldı.
- Mən də elə fikirləşirəm. Gedək baxaq!
- Nə? Hara? – Fantik anlamadı.
- O biri küçəyə. Onlar indi orada çəkirlər. Qoy mən sənə yedəyinə əyləşim. Mənim adım Çəyirdəkdir. Bu adı mənə ona görə veriblər ki, bir dəfə mənim boğazımda gavalı çəyirdəyi qalbmış. Əgər Tapançanın atası olmasaymış, oy-oy-oy, nələr ola biləmiş...

O, Fantikə ağızını açmağa macal vermədi, velosipedin yedəyinə dırmaşdı. Onlar artıq gedirdilər.

O biri küçədə heç kim yox idi. Digərində də... – Fantiklərə bax!..

Fantik elə bildi ki, kimsə onunladır.

– Fantiklər! – deyərək qız təkrar etdi və küçəni bürümüş konfet kağızlarını göstərdi. – Bilirsən nə var, yaxşısı budur, gedək onların evinə! İndi sola dönəcəksən, sonra düz gedəcəksən, daha sonra bir az böyürə, orda isə bir şey qalmır – bulvarın sonuna qədər sürüb ikinci tindən dönəcəksən...

Fantik yenə heç nə demədi və sürəti artırdı. Yaxşı ki ayağının ağrısı tamamilə keçib getmişdi!

“Ən qəribəsi odur ki, – Fantik düşündü, – elə bil heç kim mənə tanımır. Mən sirkin manejinə gümüşü zərlərlə bəzədilmiş kostyumda və qrimdə çıxıram. Əgər bu Çəyirdək bilsəydi ki, onu yedəyində aparən hansısa bir uşaq deyil, böyük adamdır, özü də ki, sirk artistidir, heyrətindən yedəkdən aşa bilərdi. Hələlik isə Fantik qərara almışdı ki, şəhərdə baş verənlər haqda qızdan bilgi alsın.

Çəyirdək əsil hərbi kimi vəziyyəti mürəzə etdi.

– Sən mənə gərək atıb getməyiblər? Yoxsa sən yetimsən? Niyə sən mənə sorğu-sual edirsən? Elə bil ayrı şəhərdənsən? Saxla! Saxla! biz artıq çatmışıq.

Çəyirdək yedəkdən özünü atdı.

– Bax, burada, onlar bu evdə yaşayırlar.

İkinci mərtəbənin pəncərəsindən tüstü çıxırdı.

“Yağındır!” – deyərək Fantikin beynində bir fikir dolaşdı.

Çəyirdək tam sakit və səbirli görünürdü.

– Bu onların pəncərəsidir. Onlar evdədirlər. Gedək... Heç bil-mirəm sənənin adı nədir!

“Vaxtı gələndə bilərsən” – deyərək Fantik fikirləşdi.

Onlar ikinci mərtəbəyə qalxdılar. Qapının üstündə bürünc lövhə asılmışdı:

Həkim Burunboğazqulaq.

Böyüklər ancaq bazar ertəsi qəbul edilir.

Qəbul: gündüz ikidən beşə kimi.

Uşaqların qəbulu: gecə və gündüz; Hər zaman.

Mənzildə başdan ayağa qatma-qarışıqlıq hökm sürürdü.

Muşketyorlar küçəsinə hər iki tərəfdən rəngə boyayan Burunboğazqulaqlar və Tarakançılar belə bir qarışıqlıq rəziləşməyə gəlmişdilər: Tapança müharibə səhnələrini gözəl təsvir etmişdi, Tarakançılar isə heyvanat aləmini ustalıqla çəkmişdilər. Bundan əlavə onlar on beş vaqonu arxasıya çəkib aparən parovoz şəkli çəkmişdilər və əlavə olaraq yaşıl gözlü, göy rəngli bir pişik də rəsm etmişdilər.

Heç kim, heç kəsdən üstün deyil və heç kim, heç kəsdən yaxşı çəkməyib nəticəsinə gələndən sonra hər iki tərəf qərara aldı ki, bu qeyri-adi rəsm dərslərini Burunboğazqulaqların mənzilində qeyd etsinlər. Göy qurşağının bütün rənglərinə boyanmış bu uşaqlar indi həmmən mənzildə toplaşmışdılar, şən və özlərindən razı idilər: səhər açıldıqdan istediklərini etmişdilər və heç kim onlara irad tutmamışdı.

Onlar indi birbaşa həkimin öz otağındaca harada gəldi oturmuşdular. Özləri də... siqaret çəkirdilər! Bəli, bəli! Tamamilə düzdür: siqaret çəkirdilər!

Dondurmaları bütöv-bütöv udduqdan sonra boğazı soyuqlamış, səsi batmış Tarakan, haradansa papiroslar və bir qutu siqar tapmışdı. Onları hamının arasında bərabər bölmüşdü. Özü boğazını “təmiz-

ləmək” üçün siqarın ən böyüyünü və ən qalınını seçmişdi. Tapança isə atasının köhnə qəlyanını tütünlə dolduraraq döşəmədə uzanıb parovoz kimi tüstülədir...

Uşaqlar otaqda o qədər siqaret çəkmişdilər ki, pəncərənin açığı olmasına baxmayaraq, tüstüdən bir-birini çətinliklə seçirdilər. Qızların özləri siqaret çəkməsələr də, tüstüdən boğula-boğula əziyyət çəkir, öskürür, amma dözürdülər.

Repka iyənə-iyənə papirosu axıracan çəkdi və səndələyə-səndələyə qarıya sarı getdi:

– Hara gedirsən? – deyə Tapança soruşdu. – Heç kim hələ heç yana getmir. Otur siqaretini çək!

– Mənim başım gicəllənir! – deyə stulun söykənəcəyindən yapışmağa güclə macal tapan Repka cavab verdi.

Astanadan otağa adlayan kimi çəkməklə arası olmayan Fantikin başı gicəlləndi. O, siqaret tüstüsünə heç vaxt dözə bilmirdi. Amma indi geri dönərək çıxıb gedə də bilməzdi. Uşaqları bəlanın içində necə qoyub gedəydi? Birdən nəşə baş verə bilərdi axı?.. Artıq, budur, hadisə baş vermişdi: qapının yanında, döşəmənin üstə balaca bir qız huşsuz uzanıb qalmışdı.

Fantik bütün gücünü toplayaraq Turnepkanı pilləkənin başındakı meydançaya çıxardı.

Təmiz hava udaraq Turnepka özünə gəldi.

– Mən ölməmişəm ki? – deyə başı üstündə Fantikin qırıqlı sifətini görən Turnepka sakitcə soruşdu.

Sonra birdən – “Fantik!” – deyə o pıçıldadı. – Gülümsəyərək:

– Fantik! Mən səni tanıyıram. Mən səni sirkdə görmüşəm. Sən göyərçinlərlə birgə qutudan çıxırdın. Sən məni xilas etmişən? Sən xeyirxahsan... – dedi.

Fantik Turnepkaya dikəlməkdə kömək elədi:

– Sən haradasan, Repka? – deyə o, zərif səslə çağırırdı.

– Mən buradayam, – deyə ondan da zəif səslə bir cavab eşidildi.

– Sən sağsan?

– Bilmirəm.

– Fantik buradadır ey!

Bu tanış adı eşitdikdə siqaret çəkən uşaqlar yerlərindən qalxdılar. Cırtdanboylular qrupundan olan bu adamı kim tanıyırdı? Hamı tanıyırdı! Sirkdə o, balaca atlardan olan poni cinsinin belində meydana çıxırdı. Sonra harasa yox olurdu və sirkin günbəzinin altında

qutunun içindən göyərçinlərlə bir yerdə zühur eləyirdi. Fantik! Deməli o, şəhəri tərk etməyən yeganə adamdır və Dəhşətli Uşaqlarla birgə qalmışdır.

Çəyirdək gözləri bərəli halda Fantikin üzünə baxırdı.

Tarakan “ura!” qışqırmaq istədi, amma boğazı siqardan sonra da “təmizlənməmişdi”. O, ancaq susuz kranı açanda necə səs eləyirsə, ona bənzər bir səs çıxardı.

– Uşaqlar! – deyə Fantik öskürərək müraciət etdi. – Xahiş edirəm, elə fikirləşməyin ki, mən sizə siqaret çəkməyin ziyanlı olduğunu söyləməyə gəlmişəm. Mən buraya sırf təsadüfən gəlib çıxmışam. Belə ki, Çəyirdəklə birlikdə yaxınlıqdan keçirdik, pəncərədən çıxan tüstünü görüb gəldik. Mənə elə gəldi ki, siz artıq yanırırsınız. Mən sizə mane olmayacağam. Amma hər ehtimala qarşı mənim ünvanımı yadınızda saxlayın: Sirkçilər küçəsi, yeddi nömrəli ev.

Fantik cib dəsmalını gözlərinə sıxaraq, öskürə-öskürə otaqdan çıxdı. Yox, o, ağlamırdı. Gözlərini yaşardan səbəb olsa da belə. Hər halda belə bir səbəb vardı!..

Tarakan, Tapança, bir neçə Burunboğazqulaq və Tarakançı otaqdan pilləkənin başındakı meydançaya çıxdılar. Onlar Fantikə baxmaq və onu ötürmək istəyirdilər, amma nədənsə ürəkləri bulanırdı. Yəqin ki, bu, təmiz havaya çıxdıqlarına görəydi...

Fantik isə artıq öz uşaq velosipedinə minərək şəhərin içiyə sürüb gedirdi, qəlbi həyəcanlı və narahat idi.

Bütün mağazalar bağlı olduğu üçün o, özünə əl ağacı da ala bilməzdi.

Axşamüstü uşaqlar hərəsi öz evinə yollandı.

Tarakançılar Burunboğazqulaqlarda gecələməyə qaldılar.

Siqaretdən başları dumanlanmış halda, başları ağrılı, özləri soyuqlamış vəziyyətdə harada və necə gəldi uzanmışdılar: kimi kreslodada, kimi kətilin üstə, Tarakan isə, ümumiyyətlə, royaların altında döşəməyə sərələnməmişdi.

Repka və Turnepka öz evlərinə getmişdilər. Burunboğazqulaqlar onlara da burada qalıb gecələməyi təklif etmişdilər. Amma boş yer yalnız vanna otağında qalmışdı.

– Mənim boğazım ağrıyır. Udquna bilmirəm, – deyə Turnepka yatmazdan öncə şikayətləndi.

– Mənimsə başım ağrıyır. Xəstələnsək, neyləyəcəyik, görəsən?

– Müalicə olunarıq. Dərmanlarla.

- Hansılarıyla?
- Hansıyla olursa olsun.
- Elə olmaz. Elə etsək, daha pis xəstələnərik.
- Heyif ki, Fantik həkim deyil. Düz demirəm?
- Turnepka çətinliklə ah çəkdi.
- Mənə istidir. Soyuducudan mənə buz gətir bir az sorum...

Səhər qülləsinin saati gecə yarısını vurdu, sonra saat bir, iki, üç oldu. Fantik isə öz dəmir çarpayısında gah o üzə, gah bu üzə çevrilə-çevrilə qalmışdı. Yalnız səhərə yaxın, gözünə qısa və narahat bir yuxu getdi. Yuxuda o, uşaqları yangından xilas edir, sulardan dartıb çıxarır, damdan düşürür, onların kibrit və papiroslarını əllərindən alırdı. Qapının həyəcanla döyülməsi onu yuxudan oyatdı.

Kandarda dayanan Repka idi.

– Nə baş verib? – Fantik soruşdu. O, soyuqdan üşəndi və gözlərini ovuşdurdu.

– Turnepkanın vəziyyəti pisdür. O ölür! – Repka cavab verdi və ağladı.

– Nə olub ona?

– Bilmirəm. O xəstələnib. Gecə anamızı çağırırdı. İndi isə susub, nə soruşuram cavab vermir.

– Yaxşı – Fantik söylədi. – Mən indicə geyinirəm...

Turnepka uzanmışdı, gözləri yumulu idi. Fantik onun alnına toxundu. Alnı hərərətliydi. Turnepka gözlərini açaraq kirpiklərini qırpdı.

– Fantik, sən məni xilas etməyə gəlmisən? Məni sağalt, qoyma ölməyə!

Fantik çarpayının kənarında əyləşdi:

– Axı mən həkim deyiləm. Amma çalışaram...

– Xahiş edirəm, cəhd eləyin!

Fantik fikirləşdi. O, heç vaxt uşaqları müalicə etməmişdi. Fikir-ləşdi ki, bəlkə Turnepkaya bir stəkan südə bir qaşiq bal qataraq içirsin. Soyudqəymə vaxtı Fantik həmişə qaynar süd içirdi.

– Mən süd istəmirəm, – deyə Turnepka üz-gözünü turşutdu.

– Mən süd içməyəcəyəm!

– Əgər sən mənim sözümə baxmasan, səni sağaltmayacağam!

– Mən sözə baxacağam, – Turnepka razılaşdı. – Yoxsa sən də onlar kimi çıxıb gedərsən.

– Süd yoxdur, – Repka söylədi, – Hamısını dünən içmişik...

Çıxıb getməzdən öncə nəyi gizlətmək lazım idisə, gizlətmiş-dilər, uşaqlar üçün elə şeylərə əl uzatmağa imkan yaratmışdılar ki, vaxtilə əlçatmaz idi və bu şeylər üçün ailələrdə həmişə göz yaşları tökərdilər. İndi “Süd mağazası”nda süd, “Çörək dükanı”nda çörək, “Göyerti köşkü”ndə göyerti, “Ət dükanı”nda isə ət yox idi. Təkcə qənnadı mağazası “Şirniyənlər”də və “Rayihə” adlı tütün məmullatları dükanında bəzi məhsullar qalmışdı. Di gəl, bütün dondur-malar, bişmələr, eləcə də bütün şokoladlı batonlar yeyilmişdi, bütün meyvə şirələri içilmişdi. Bunlar hamısı İtaətsizlik Bayramının ilk günündəcə baş vermişdi.

Fantik həyəət girdikdə yarıaçıq bir pəncərə gördü, onu ehmalca açaraq “Süd mağazası”na daxil oldu. O, bilirdi ki, mağazaya pəncərədən girən adama irad tuta biləcək bir kimsə yoxdu. Bununla belə özünü narahat hiss elədi. Qeyri vaxt o, heç vaxt belə bir iş tut-mazdı. Amma xəstə uşaqlardan ötrü neyləyirdi, axı!

Piştaxtanın üzərində bir neçə şüşə süd vardı. Fantik onlardan birinin ağzını açaraq bir qurtum içdi. Süd turşumuşdu.

Həyətdə Fantik Koppuş adlı pişiyə rast gəldi. O, mağazaya girmək üçün yer axtarırdı. Yəqin nəşə yemək, nəşə içmək istəyirdi.

– Orada heç nə yoxdur! – Fantik dedi. – Sən siçanları tut!

Pişik anlayırmış kimi miyoldadı və qapının altından sivişərək getdi.

Əlbəttə, yaxşı olardı Turnepkaya nəşə bir içmə dərmanı veril-ləydi. Amma nə həkim vardı belə bir dərman yazaydı, nə də aptek-lər açıq idi ki, onu hazırlasınlar.

Əliboş, südsüz, dərmansız evə dönən Fantik bir vedrə su qay-natdı. Turnepkanın başını tüklü dəsmalla örtərək o suyun buğunu uddurdu. Qaynar suyun buğunu ciyərlərinə çəkən Turnepka dərhal yüngülləşdiyini hiss elədi.

– Fantik! Qal bizdə! Yaşa bizdə! – deyə o təklif etdi. – Biz Rep-kayla bir çarpayıda yatarıq. O, öz çarpayısını sənə verər. Elə çar-payı sənə boyuna biçilib.

– Yaxşısı budur, gəlib sizə dəyərəm. İndi isə gedim baxım görüm kimə köməyim lazımdı, – deyə Fantik qapıdan çıxaraq qızıcığa əl elədi.

Artıq həyətdən kiminsə səsi eşidilirdi:

– Repka! Turnepka! Fantik, təsadüfən sizdə deyil ki?

İtaətsizlik Bayramının ikinci günü gəldi. Amma şəhərdə bayram ovqatı duyulmurdu.

Küçələrdə solğun üzlü, çirkli, saçları pırtlaşıq, yarıyuxulu uşaqlar dolaşırdı. Birinin qarnı ağrıyırdı, digəri öskürür, başqa birisi isə asqırırdı. Bulvarda atalarının gəmilərini, qəlyanlarını tüstülədən qaş-qabaqlı oğlanlara və analarının, nənələrinin ənliyini, kirşanını dodaqlarına, yanaqlarına sürmüş kədərli qızlara rast gəlmək olardı.

Qəfəslərdəki sarı bülbüllər daha oxumurdular. Pəncərələrdəki dibcək gülləri soluxub boyunlarını öymişdilər. Çünki uşaqlara xatırladan yox idi ki, vaxtlı-vaxtında quşları yemləmək, gülləri sulamaq lazımdır. Ac pişiklər, nəhayət, siçanları tutmağa başlamışdılar...

Böyüklər naməlum istiqamətə getmişdilər. Uşaqlara heç bir ünvan-zad qoymamışdılar. Onlar öz düşərgələrini Qlobus ləqəbli coğrafiya müəlliminin xəritədə qeyd elədiyi yerdə salmışdılar.

Əvvəlcə həkim Burunboğazqulağın fikirlərini valideynlərin hamısı qəbul etmirdi. Uşaqları böyüklərin nəzarətindən kənar qoyaraq bir müddətə onlardan uzaqlaşmaq fikrini müzakirə edərək çətin də olsa, qəbul etmişdilər. Amma necə olmasa “Dəhşətli Uşaqlar”dan aralı düşmək də olduqca çətin idi.

Valideynlər düşərgəsində ilk gün xatirələrə qapanmaqla keçdi. Tonqal ətrafında oturan atalar, analar, nənələr və babalar gecə yarısına qədər biri-birinə dəcəlliklərlə dolu uşaq hərəkətlərindən, hamıya məlum olan uşaq tərsliyindən, adamı bezdirən uşaq hoq-qabazlıqlarından danışdılar. Uşaq eqoizmi, kobudluğu, tənbelliyi, yalançılığı və itaətsizliyi barədə biri-birindən təsirli misallar çəkirdilər. Xatirələrə qapılan valideynlər uşaqları haqda danışa-danışa gəlib o nəticəyə çıxdılar ki, sən demə, özləri də nə vaxtsa “Dəhşətli Uşaqlar” olmuşlar...

Gecə çadırlardan hiçqırtı və boğuc pıçıltılar eşidilirdi.

– Onlar boğula bilərlər! – deyə kiminsə anası pıçıldayırdı.

– Orada ki nə göl, nə çay vardır, – deyə onu kiminsə atası sakitləşdirirdi.

– Onlar vannada da boğula bilərlər! – deyə kiminsə nənəsi inadkarlıqla bildirirdi.

– Onsuz da onlar çimməyi sevmirlər! – deyə kiminsə babası onları sakitləşdirirdi.

...Kağız İlan – çərpələng isə quyruğunda Balaca uçduqca uçurdu.

– Sən düzmü uçursan? – deyə bir buluddan çıxaraq başqa bir buluda baş vuran zaman Balaca soruşdu. – Artıq səndən tutmaqdan yorulmuşam!

– Döz! Tezliklə çatacağıq!

– Sən haradan bu yerləri tanıyırsan?

– Məni bu gün göyə uçuran uşaqlara gizləncə qulaq asmışam. Dayan! Fikrimi yayındırma! Bizə o qara buludun yanından ötüb keçmək lazımdır. Yoxsa bizi ildırım vurur!

Güclü küləyin təsirilə Kağız İlan hündürlüyə dikəldi. Dikəldikcə sağ tərəfə öyildi və qanadının qırağıyla yağış buluduna toxundu, qapqara dolub durmuş leysan buludunun yanından ötüb keçdi. Buludun içi ildırımlarla dolu idi.

Balaca qorxudan qısılaraq çərpələngin quyruğundan daha da möhkəm yapışdı.

Yorulmuş və gücdən düşmüş Fantik evə döndü. O, uzun müddət yuxuya gedə bilmədi. Ötən gün bütün detallarıyla gözləri qarşısında canlandı. Şəhərdən axşamacan o ancaq kimlərə sə kömək etməklə məşğul olmuşdu. Az qala əlli yerə bölünmüşdü! O, kiminsə yumruq dəyib şişmiş gözüne yaş əsgə qoymuş, dəmir pul qoyaraq gözünün göyərmiş yerini sağaltmış, bir başqasınınsa ağrıyan qarnını sarımsı, nağıl danışaraq başını qatmış, imkan verməmişdi ki, ağlayaraq anasını çağırınsın. Digərlərini soyunduraraq çimzirdirmişdi. Çünki onlar çarpayının üstünə geyimli sərilmiş və yatmazdan öncə çirkli ayaqlarını yumaq istəməmişdilər. Bir başqalarını isə... Bu ötüb keçən ağlasığmaz gündə etdiklərinin hamısını saymaqla qurtarmaq mümkün deyildi. Amma nə qədər çalışsa da, nə qədər özündən başaldıcı işlər icad etsə də, nə bir ananı, nə bir atanı, nə bir babanı, nə də bir nənəni əvəz edə bilməmişdi.

“Bu, hələ nə qədər çəkəcək, görəsən?” – deyə bir böyrü üstən o biri böyrü üstünə çevrilən Fantik fikirləşdi.

Şəhərin üstünə həyəcanlı bir gecə çökdü. Uşaqlar yuxuda ağlayırdılar və hamısı eyni sözü deyirdi: “Anamı istəyirəm!” Bir az böyük uşaqlar dəhşətli yuxular görürdü – guya kimsə onları dondurmaya

qonaq eləyir! – onlar dəhşət içində gözlərini açır, uzun müddət eləcə, gözləri açıq halda uzanır və fikirləşirdilər ki, yenidən yuxulaya bilsəydilər, yaxşı olardı. Səhər isə onları doğma və məlahətli bir səsin... “Durmaq vaxtıdır!” deyərək oyatmasını arzulayırdılar. Onlar bu ümidlə yastıqlarında peşmançılıqlarının nəm izlərini qoyurdular...

Repka şəhər qülləsindəki saatın səsinə yuxudan oyandı.

Turnepka artıq sağalmışdı, heç yeri ağrıyırdı.

Repka gözlənmədən:

– Gedək məktəbə! – dedi.

– Niyə?

– Elə-belə. Sadəcə baxmağa gedək.

Onlar ayağa qalxdılar və məktəbə sarı tez-tələsik qaçdılar.

Məktəbin həyətidə, qocaman şabalıd ağacının altında bir neçə Burunboğazqulaq sakitcə, işgüzarcasına öz əşyalarını seçib götürdülər.

Repka öz portfelini qırılmış dəstəyindən, Turnepkanın çantasını isə qırmızı rəngli cəftəsindən tanıdı. Hamısı yerindəydi; dərsliklər, dəftərlər, karandaşlar, pozan, rəsm albomu və hətta bir cüt alma da... Bunlar lap yerinə düşmüşdü, çünki uşaqlar nəsə yemək istəyirdilər.

Tarakan, boş siniflərin birində, özgə partalardan birinin üstündə oturaraq acıqlı-acıqlı yazı lövhəsinə baxırdı. Orada hələ də bu sözlər qalmaqdaydı: “BÜTÜN DƏRSLƏR LƏĞV EDİLİR!”

Repka və Turnepka öz partalarının arxasında əyləşdilər.

– Sən niyə öz sinfində deyilsən? – deyərək Repka soruşdu.

– Nə fərqi var?! – deyərək soyuqlamış Tarakan xırıltılı səslə cavab verdi.

– Bura bizim sinfimizdir, – deyərək Turnepka sakitcə söylədi. – Sən get öz sinfinizə! – dedi.

Tarakan etiraz eləmədi. O, sakitcə qalxaraq qapıya sarı getdi. Qapı onun arxasıya örtüləndən sonra Repka əlini bacısının çiyinə qoyaraq kədərli-kədərli dedi:

– Müəllimlər istəsəydilər qala bilərdilər...

Göyün dərinliyində, düz Cəsur Səyyah meydanının üstündə nəhəng çərpələng – Kağız İlan fırlanırdı. Onun quyruğundan nəsə asılmışdı. O, gah aşağı enir, gah da dikəlirdi, gah gözdən itir və yenidən peyda olurdu. Onun özünü aparmasından anlaşılırdı ki, enərək şəhər meydanına qonmaq istəyir.

O, birinci növbədə Burunboğazqulaqların nəzərini cəlb etdi. Sonra da Tarakançıların. Tezliklə bütün meydan uşaqlarla dolaraq yay kimi gərildi. Onlar başlarını qaldıraraq və ağızları açıq halda yaxınlaşmaqda olan Kağız İlanı seyr edirdilər.

Kağız İlan meydana boş yer tapmayaraq birbaşa Cəsur Səyyahın bürünc heykəlinin başına qondu. O, elə qondu ki, quyruğu sürüşərək pyedestaldan da aşağı – yerə toxundu. Və bu quyruğun üstündə uçub gəlmiş Balaca birbaşa uşaqların tünlüyünə düşdü.

– Sən kimsən? – deyərək Tapança soruşdu. O, eyni zamanda Balacanın çiyinə də yüngülcə toxundu. Yəgin bilmək istəyirdi ki, önündəki əsil adamdır, yoxsa yox.

– Sən kimsən? – deyərək Tapança öz sualını təkrar elədi.

– Mən – Dəhşətli Uşağam! – deyərək Balaca bərkdən bildirdi.

Kütlənin içindən onu dəstəkləyirmiş kimi bir gurultulu küy qopdu.

– Sən niyə buraya uçub gəlmişən?

– Necə yəni “niyə?”. Anama qulaq asmaqdan bezmişəm, ona görə də uçub gəlmişəm.

– Bizdə isə vəziyyət tam əksinədir, – Tapança dedi. – Biz onlara qulaq asmırıq. Onlar bizdən qaçıb getdilər.

– Deməli, indi hər şey edə bilərsiniz və sizi heç kim cəzalandırmır?

– Bəli, biz hər şey edə bilirik. Amma artıq heç nə etmək istəmirik!

– Amma mən elə şokoladlı dondurma istəyirəm ki!.. – deyərək Balaca etiraz etdi.

Tapançanın rəngi ağardı və ürəyi bulandı...

– Mən yenə dolaşmışam! – yuxarıdan Kağız İlanın səsi gəldi. – Xahiş edirəm, mənim dolaşığımı açın! Amma ehtiyatla, böyrümü cırmayın!

Tarakan və iki nəfər Burunboğazqulaqlardan dırmanaraq heykəlin başından Kağız İlanı xilas etdilər.

Küleyin köməyiylə çərpələng quyruğunun ucunu Balacanın elindən dartıb çıxartdı.

– Mən qalxım və damların birində bir azca istirahət edim, – deyərək o qışqırdı və uşaqların başı üstündən aramla uçub süzdü.

Repka Balacanı Fantikin yanına gətirdi.

– Bu oğlanı anası cəzalandırıb və o, anasını uçaraq tərək etmişdir.

– Necə yəni “uçaraq” tərək etmişdir?

– Çox sadəcə. Kağız İlanın belində!

– Bəs Kağız İlan hanı?
– Damda dincəlidir. Bir azdan onlar geriye uçacaqlar.
– Onlar bizdə qonaq qalmaq istəmirlər?
– Mənim nəşə buralardan xoşum gəlmir. Yaxşısı budur, evimizə
– anamın yanına uçum gedim, – deyə Balaca bildirdi.

Fantik fikrə getdə. O, əvvəlcə Repkanın ona nəşə müəmmalı işarələr verməsinə əhəmiyyət vermədi. O gah bir, gah da digər gözüylə ona göz vururdu. Fantik bunu duyandan sonra Repkanın Balacanı buraya niyə gətirdiyini anladı.

– Neynək, – Fantik dedi. – Oğlanın buralardan xoşu gəlmirsə, biz də onu tutub saxlayan deyilik. Bu, onun haqqıdır. Amma bəlkə, o, öz çərpələngini bizə bircə saatlığa versin. Biz onu necə var, eləcə də özünə qaytarırıq. Hə, nə deyirsən, Balaca?

– O, mənim çərpələngim deyil, – deyə Balaca dodağının altında deyindi. – O, sərbəstdir.

– Lap yaxşı, – deyə Fantik səsləndi və bu dəfə o, Repkaya göz vurdu. – Onda biz onun özündən bir məsələ barədə xahiş edərik!

Yorğun olmağına baxmayaraq, Kağız İlan Fanikin xahişini yerinə yetirməyə razılıq verdi. Xahiş bundan ibarət idi: Valideynlərin gizləndiyi yeri axtarıb tapmaq və onlara bütün uşaqların imzaladığı məktubu çatdırmaq.

Məktubu Fantik özü yazmışdı. Bircə onu imzalamaq qalırdı.

Məktubu birinci olaraq Tapança imzaladı, sonra isə bütün Burunboğazqulaqlar. Tarakan hətta məktubu oxumadı da. Sadəcə soruşdu ki, kimlər qol çəkib. Sonra elə o an öz əyri-üyrü imzasını məktubun altından qoydu. Tarakançılar bu imzanı görəncə çox fikirləşmədilər və bu imzanın altından düz otuz nəfər öz cızmaqarasını çəkdi. Qalanları isə onlara baxaraq bu hərəkəti təkrarladılar. Oxuyub yaza bilməyənlər imza əvəzinə üstəgəl qoydular.

Məktub hazır olduqda isə islanmayan kağızdan zərf düzəldərək hər ehtimala qarşı onun içərisinə yerləşdirdilər və zərfin ağzını möhkəm bağlayaraq onu Kağız İlanın quyruğuna yaxşı-yaxşı bərkitdilər.

– Yaxşı yol! Xoş xəbərlərlə qayıdasan! – deyə çərpələng onun başı üzərindən uçub keçərkən Fantik qışqırdı.

– Mən onları mütləq tapacağam! Mənim anlayışıma görə onlar çox da uzaqlara gedə bilməzlər! – deyə Kağız İlanın səsi artıq uzaqlardan gəldi.

O, şəhərin üstündə dövrə vuraraq gözdən itdi.

Fantik evə döndü. Balaca onun evində dəmir çarpayıda şirin-şirin yatırdı.

“Dəhşətli Uşaqlar” evlərinə dağılışıb üzücü bir intizar içində cavab gözləməyə başladılar...

...Məktub şeirlə bitirdi:

Ey analar! Atalar!
Biz sizsiz kimik? Nəyik?
Siz bizsiz necəsizsə –
Biz də sizsiz eləyik!

Mehriban və xeyirxah həkim Burunboğazqulaq bu misraları oxuyanda qəhərləndi. Eynəyinin şüşələrini silsə də, xeyiri olmadı. O, məktubun ardını oxuya bilmədi. Həyəcandan onun boğazı qurudu, elə bil ürəyi dayandı. Yox, ürəyi yenidən döyündü, amma məktubu sona yetirməyə gücü çatmadı, bu işi müəllim Qlobus yerinə yetirdi.

O, məktubun sonuncu sətirlərini avazla oxudu:

Siz bizsiz necəsizsə –
Biz də sizsiz eləyik!

– Mən nə demişdim?! – deyə həkim sevinclə bildirdi. – Mən bu günü görürdüm! Onlar hər şeyi başa düşüblər! Deməli, bizim yeni həyatımız başlayacaq!

Sonra burada ümumi şənlik başlandı. Atalar, analar, babalar, nənələr əl-ələ tutaraq hərlənə-hərlənə, xorla aşağıdakı sətirləri ifa etdilər:

Siz bilirsiniz necəsizsə –
Biz də sizsiz eləyik!

Onlar elə şənlik qurdular ki, özlərini lap uşaq kimi hiss etdilər: göy otluqda yumalandılar, qaçdı-tutdu oynamağa başladılar. Müəllim Qlobus elə qızıışmışdı ki, müəllim olduğunu tamamilə unudaraq həkimi qovaraq ona arxadan badalaq vurub yıxdı. Həkim isə mayal-laq aşaraq Repka ilə Turnepkanın nənəsinə toxundu, öz növbəsində o da yığılanda babadan yapışdı dardı və onlar hamısı bir yerdə yamacdan üzəaşağı diyirləndilər.

Bunların hamısını Kağız İlan görürdü. O, məktubun cavabını gözləmədi; onsu da hər şeyin nəylə bitəcəyi məlum idi. O, gizlicə çadırların başı üzərinə qalxaraq uçdu.

Fantikin tapşırığı yerinə yetirilmişdi.

Uşaqlar yenə də şəhər meydanına toplaşmışdılar.

Tapança və Tarakan Cəsur Səyyahın geniş çiyinlərində otura-raq onun bürünc qulaqlarından yapışmışdılar. Hətta Fantik belə, heykəlin kəlləsində oturaraq əlindəki teatr durbini ilə ətrafa baxırdı. Hamı səbirsizliklə və min bir ümidlə buludsuz göy üzünü seyr edirdi.

– Uçub gəlir! Gəlir! – deyərək Tapança bağırırdı. Fantik durbini hər-ləyərək həmin səmtə tuşladı:

– Bu, dolaşadır!

Sonra uçub keçən bir qarğanı da uzaqdan Kağız İlana oxşatdılar.

Sonra daha bir dolaşa uçub keçdi.

Nəhayət, çoxdan gözlənilən poçtalyon göy üzündə göründü. O, qəflətən, özü də gözlənilməyən bir səmtdən zühur etdi. Onu külək aparırdı. O, meydanın üstünə şəhər qülləsinin arxasından endi, quyruğu az qala qüllə saatının əqrəblərinə dolaşacaqdı.

– Onlar qayıdırlar! Qarşılamağa hazırlaşın! – Kağız İlan deyərək qışqırdı və qüllənin damına endi.

– Ura-a-a! Ura-a-a! Ura-a-a!..

Bu çevinc çıxıntıları heykəlin ayaqları altından dalğa-dalğa meydana yayıldı və hər yanı bürüdü.

– Qoy səni bir öpüm! – deyərək Fantik əl çala-çala Kağız İlana sarı səsləndi. Onun teatr durbini əlindən yerə düşdü və nədənsə sınımadı.

– İlan! Ay İlan! – deyərək, Balaca onu çağırırdı.

Elə bil uşaqları külək aparmışdı – meydan bomboş idi. Kağız İlan quyruğunun ucunu yellədi:

– Tut görüm!

Balaca sıçrayaraq onun quyruğundan yapışaraq dedi:

– İndisə üzüyuxarı dırmaş.

Balaca əllərini və ayaqlarını işə salaraq yuxarı dırmaşdı.

– Afərin! İndisə əvvəlki kimi məndən bərk-bərk yapış və uçaq! Elə o saat onlar uçdular!

Onlar hündürlükdə olanda Balaca soruşdu:

– Qulaq as, Kağız İlan! Deyəsən, bura da sənin xoşuna gəlmədi?

– Sözün düzü, belə sərbəstlik heç mənim ürəyimcə deyil! Necə olmasa, bir qayda-qanun olmalıdı! – deyərək Kağız İlan cavab verdi.

Fantik öz velosipedində şəhərin bir başından o biri başına çapırdı. O, əmr edir, komanda verir, məsləhət görür, yoxlayırdı. “Dəhşətli Uşaqlar” öz valideynlərini təntənəli şəkildə qarşılamağa hazırlaşır- dılar. Heç kim dəqiq bilmirdi ki, onlar nə vaxt peyda olacaqlar. Buna görə də tələsik küçələri süpürür, qəfəsdə olan quşlar yemləyir, dib-çək güllərini sulayır, yorğan-döşəyi yığışdırır, qab-qacağı yuyur, özləri çimirdi, bir sözlə, vacib olan bütün işləri görməyə çalışırdılar.

“Şirniyənlər” qənnadı mağazasının döşəməsi güzgü kimi parıl- dayırdı. Stollarda, stullarda, divarlarda, pəncərələrdə şirniyənlərin bu yaxınlardakı döyüşlərindən heç bir əsər-ələmət qalmamışdı.

Siniflər lap ilk dərs günündə olduğu kimi təmiz və səliqəli idi. Siniflərdəki bütün yazı taxtalarında səliqəli xətlə yazılmışdı: “Xoş gəlmişsiniz!” Belə bir şüar məktəb qapısının üstündən də asılmışdı.

Tapança başçılıq etdiyi dəstəylə Muşketyorlar küçəsində hazır- lıq işləri görürdü.

Yanğınsöndürənlərin rezin borularıyla silahlanan dəstə evlərin divarlarından, mağazaların vitrinlərindən, daş hasarlardan “İtaət- sizlik Bayramı”nın ilk günü ilhamla çəkdiqləri şəkilləri yuyaraq pozurdular.

– Rədd olsun müharibə! – deyərək Tapança qışqırdı və güclü su şırnağını hücumla keçən tankların üstünə tuşladı. Tanklar isə yaşıl rəngli boyaq selinə çevrilərək divarların üzərilə axdı, top- lar bir anda yoxa çıxdı, elə bil ki, heç onlar olmamışdılar. Raket- lərsə öz uçuşlarını yarı yolda kəsərək suya dönüb axıb getdilər.

Burunboğazqulaqların isə öz fantaziyalarını məhv etməyə əlləri gəlmirdi. Amma Fantik qəti olaraq bildirmişdi:

– Əgər şəhəri qaydaya salırıqsa, birinci olaraq Muşketyorlar məhəlləsindən başlamaq lazımdır. Əks təqdirdə heç kim bizi başa düşməz!..

“Niyə başa düşməzlər?” – deyərək hamıdan çox küçələrin şəkil- lərlə rənglənməsində qüvvə sərf etmiş Tapança fikirləşdi. – Niyə başa düşməzlər, axı? Müharibəni necə var, elə də çəkmişik. Müha- ribədi də! Burada başa düşülməyəsi nə var axı!

Amma o, Fantiklə mübahisəyə girişmədi, çünki uşaqlar öz ara- larında sözü bir yerə qoyaraq şəhərin müvəqqəti komendantı Fan- tikin əmrlərinə qeyd-şərtsiz tabe olmaq qərarına gəlmişdilər.

Düz günortaçağı valideynlərin ilk dəstələri, təşkil olunmuş şəkildə Cəsur Səyyah adına meydana daxil oldular.

Rəsmi keçidə düzülübmiş kimi onların övladları, nəvələri qarşılarında dayanmışdılar. Saçları daranmış, kostyumları ütülü, çəkmələri tərtemiz oğlanlar, saçları bantlarla bəzədilmiş qızlar tellərini səliqəylə darayaraq sıraya düzülmüşdülər. İnanın ki, onlar necə də ağıllı görünürdülər. Dərrakəli və sözəbaxan görkəmləri vardı. Hər cür tapşırığı yerinə yetirməyə hazır idilər; fərq etməzdi, tapşırığı olsun, ya əmr olsun. Onlar bu an olduqca nümunəvi uşaqlar idilər!

– Elə bil onlar həmişəki deyildirlər! – deyə həkim Burunboğazqulaq bismiş alma kimi yanaqları qırış-qırış olan və bütün uşaqlardan bir addım irəlində dayanmış balaca oğlana baxdı.

O, əlində böyük bir alabəzək bənövşə dəstəsi tutmuşdu.

Ata-analar, baba-nənələr özlərini itirdilər. Onlar tamam başqa bir görüşə hazırlanmışdılar: hay-küylü qucaqlaşmalar, sevincdən axan göz yaşları, şadlıq çığırtıları...

– Necə də “Dəhşətli Uşaqlar”dır!.. – deyə, həkim pıçıldadı. – Nə baş verdi ki, onlar cəmi üç günə belə dəyişdilər! Nə baş verdi axı? Bunlar balacaboy qocalardır, sadəcə, yaşlarından çox-çox böyükdürlər!

Və Birdən balacaboy qoca əlində tutduğu alabəzək bənövşə dəstəsini havada yellədi. Onun işarəsilə nümunəvi uşaqlar dəstəsi bir göz qırpımında dəstədən dağılıdılar. Onlar lap donuz balaları kimi ciyildəşirdilər.

Balacaların hamısı bir nəfər kimi böyükləri seçib-sonalamağa başladılar.

– Buraxın məni! Mən sizin deyiləm! Mən sizin deyiləm! – deyə kiminsə babası qışqırırdı. O, özgə nəvələrinin əlindən çıxmağa cəhd edirdi.

– Bu, sizin ananız deyil! Bu, bizim anamızdır! – deyə Tarakan öz qorxmuş anasını əkizlərin əlindən almağa çalışırdı.

– O, mən deyiləm! O, mən deyiləm! Mən burdayam! Mən burdayam! – deyə həkim Burunboğazqulaq gur səslə qışqırırdı. O, heykəlin pyedestali üzərinə qalxaraq, öz Burunboğazqulaqlarının nəzərini cəlb etmək üçün həsir şlyapasını yelləyir, özgə bir atanın üzərinə atılmış öz balalarını səsləyirdi...

Düymələri qırılmış, paltarları əzilmiş, bu küçə dartışmasında çoxlu eynək itirmiş, amma son dərəcə xoşbəxt görünən atalar, ana-

lar, nənələr və babalar, nəhayət, öz uşaqları, nəvələrilə birgə evlərinə qayıtdılar.

Təkcə Fantik evlərinə yalnız döndü. O, öz dəmir çarpayısına uzandı və rahat, vicdanı təmiz bir insan yuxusuna getdi. Yuxuda gördü ki, guya Turnepkaya bir dəstə alabəzək bənövşə bağışlayır...

Səhər açıldı.

Üçgünlük “İtaətsizlik Bayramı”nı yaşamış səhər normal həyata qayıtdı: küçələrin kəsişmələrində işıqforlar yanıb sönməyə, piyadalar görünməyə, səhər nəqliyyatı işləməyə başladı.

“Çörək dükkanı”nda ətirli çörək, “Süd dükkanı”nda təzə süd və kefir, “Göyerti köşkü”ndə hər cür meyvə və tərəvəz, “Ət dükkanı”nda – təzə ət, “Şirniyəyənlər” qənnadı mağazasında isə hər növ dondurma və plombir peyda oldu.

Bərbərlər, saç ustaları öz ağ xalalarını geyərək kreslolarının böyründə durdular. Həkimlər öz çantalarına tibb avadanlıqları yığdılar. Əczaçı iki qıfıl altında saxladığı zəhərlər dolu şkafı açdı. Müəllimlər öz qırmızı karandaşlarını yontaladılar. Aşpazlar böyük mətbəx bıçaqlarını itilədilər.

Radio dilləndi:

– Sabahınız xeyir! Səhər gimnastikasına başlayırıq!

Yeni gün başlandı...

Birinci “A” sinfinin ilk dərində səhər saat on radələrində birinci partada əyləşən şagirdin gündəliyinə ilk ikini yazırdılar: tut gəldi!!!

Həmin günün ilk futbol matçında Muşketyorlar küçəsindəki binanın birinci mərtəbəsinin bir nömrəli mənzilinin pəncərəsinin şüşəsi çilik-çilik oldu: caranq!!!

– Qulaq as, Turnepka, gör sənə nə deyirəm, amma diqqətli qulaq as! – deyə Repka bacısının qulağına sirli şəkildə pıçıldadı. – Mən babamızın rənglər qutusundan artıq bir sarı boyaq tapmışam. Gəlsənə Koppuşu yenə rəngləyək?

Hər şey yenidən başlandı...

Qapının açarı şaqıldadı. Ana otağa daxil oldu.

Balaca hələ də üzü küncə dayanmışdı.

– Mən səni bağışlayıram! – deyə ana mehriban bir səslə dilləndi.

– Yəqin, daha sən mənə şokoladlı dondurma alarsan, – deyə Balaca dilləndi və pəncərəyə çəpəki nəzər saldı.

– Özünü ağıllı aparmağa söz versən, əlbəttə, – deyə ana cavab verdi.

Pəncərənin o üzündə, evlərin damı üstündə, böyük və yaraşlıq bir Kağız İlan havadan asılıb qalmışdı. Külək hərdən onu elə cür əyirdi ki, adama elə gəlirdi o, bir anda tarazlığını itirərək yıxılacaq. Həyətdə bir oğlan onu diqqətlə izləyirdi. O, küləyin hərəkətindən asılı olaraq, gah sapı buraxır, gah da sap çarxına dolayaraq yığırdı, çər-pələngi düşməyə qoymurdu. Ümumiyyətlə, heç bir külək Kağız İlana qorxunc görünmürdü, çünki balaca oğlan onu bacarıqla idarə edirdi...

CÜCÜ

Böyük Ayı balaca Dovşanın xətrinə dəymişdi. Qulağını tutaraq necə burmuşdusa, bir qulağı yana əyilmişdi.

Dovşan ağlayıb doymuşdu: qulağının ağrısı keçmişdi, gözünün yaşı qurumuşdu, amma incikliyi keçməmişdi. Nədən ötrü belə əziyyətə incidilmişdi? Dünyanın işini bilmək olmaz, günün birində yenə əyripəncəyə rast gələ bilər! Daha qulaqlarını xilas edə bilməz! Bəs kimə şikayət etsin, hansı güclüyə desin? Axı meşədə hamıdan güclü elə Ayının özüdür! Canavarla Tülküse onun ən yaxın dostlarıdır, heç aralarından su da keçmir!

– Müdafiə olunmaqçın kimə deyəsən? – deyə Dovşan ah çəkdi.

– Mənə! – deyə kiminsə olduqca zərif səsi eşidildi.

Dovşan sol gözünü çəpləyərək Ağcaqanadı gördü.

Dovşan dedi:

– Səndən mənə nə müdafiəçi ola bilər? Sən Ayıya neyləyə bilərsən, axı? O – vəhşi, sən – cücüsən! Sənin nə gücün ola bilər?

– Özün görərsən! – deyə Ağcaqanad cavab verdi.

İsti bir gündə Ayı meşədə dolaşır. Əldən düşmüşdü, yorulmuşdu. Elə buna görə də əyripəncə, dincəlməkçün moruqluqda uzandı. Gözlərini təzəcə yummuşdu ki, qulaqlarına bir səs gəldi: “Dızz-z! Dızz-z! Dızz-z!”

Ayı Ağcaqanadın nəğməsinə tanıdı. Ağcaqanadın onun burnunun ucuna qonmasını gözləməyə başladı. Ağcaqanad o yana hər-ləndi, bu yana fırlandı, aralandı, yaxınlaşdı və nəhayət, Ayının burnunun ucuna qondu. Ayı çox fikirləşmədi. Sol əlinin pəncəsilə öz burnunun ucuna var gücüylə bir zərbə ilişdirdi! Qoy Ağcaqanad bilsin ki, Ayının burnunun ucuna qonmaq nə deməkdir!..

Əyripəncə sağ böyrü üstə çevrildi, gözlərini yumdu, əsnəməyə macal tapmamışdı ki, yenə qulağına həmən səs gəldi: “Dızz-z! Dızz-z! Dızz-z!”

Görünür, Ağcaqanad Ayının pəncəsindən qurtulmuşdu!

Ayı uzanaraq tərpenmirdi, özünü elə aparırdı ki, guya yatmışdır. Özü isə qulaq kəsilərək gözləyirdi ki, Ağcaqanad qonmaq üçün haranı seçəcək.

Ağcaqanad Ayının həndəvərində dızıldadı, dızıldadı və birdən səsi kəsildi.

“Andıra qalmış uçub getdi!” – deyə Ayı fikirləşdi və gərnəşdi. Ağcaqanad isə bu vaxt əyripəncənin qulağının eşidə bilməyəcəyi bir səslə enərək düz onun qulağına girdi və elə dişlədi ki!.. Ayı yerindən atıldı. Sağ pəncəsilə var gücünü toplayaraq sağ qulağının dibinə necə ilişdirdisə, gözlərindən qığılıcımlı töküldü. Qoy Ağcaqanad Ayını sanmağın nə olduğunu bilsin!

Əyripəncə qulağını qaşdı. Rahatca uzanaraq “İndi yatmaq olar!” – dedi. Gözlərini yumar-yummaz, yenə başı üzərində həmənlə səsi eşitdi: “Dızz-z! Dızz-z!”

“Bu, necə canlıdır! Sən cücüyə bir bax!” Ayı qaçmağa üz qoydu. Qaçdı, qaçdı, gücdən düşərək bir kolun altına şərələndi. Elə uzanmışdı ki, ruhu da tərpenmirdi. Ətrafı dinləyir və təəccüblənirdi; bəs hanı Ağcaqanad?

Məşədə sakitlik idi. Gecə düşmüşdü. Zülmətdən göz-gözü görmürdü. Hər tərəfdə quşlar və heyvanlar yatacaq yuxularının yedinci qatındaydılar. Təkcə Ayının gözüne yuxu getmirdi, yırğalanırdı. “Gör başıma nə gəldi! – deyə Ayı düşündü. – Bir axmaq Ağcaqanad mənə o həddə çatdırıb ki, özüm də şübhə edirəm: görəsən, mən, doğrudan da, Ayıyam, yoxsa, yox? Yaxşı ki onun əlindən qaçıb qurtardım. Hə, indi rahatca yataram”.

Ayı fındıq kolunun dibində uzanaraq, gözlərini yumdu. Mür-gülədi. Yuxu görməyə başladı. Gördü ki, guya məşədə arı pətəyi tapıb. Pətəkdə isə nə qədər istəsən bal vardır. Əlini pətəyə salan Ayı birdən bir səslə eşitdi: “Dızz-z! Dızz-z!” Ağcaqanad onu tapmışdı! Tapmağıyla da oyatmağı bir oldu! Ağcaqanad dızıldadı, dızıldadı və susdu. Elə susdu ki, elə bil yoxa çıxdı.

Ayı gözlədi, gözlədi, sonra fındıq kolluğunun dərinliyinə təpildi, gözlərini yumaraq yenidən mür-güləmişdi ki, elə bil, yer yarıldı, Ağcaqanad yerdən çıxdı: “Dızz-z!”

Əyripəncə kolluqdan çıxdı və ... ağladı.

– Əl çəkmir, andır! İstəyir yerə gir, istəyir göyə çıx! Yaxşı, baxarsan! Sabahacan yatmayacağam! Amma sənənlə haqq-hesab çəkəcəyəm!

Ağcaqanad gün doğanacan Ayıya yatmağa imkan vermədi. Əyripəncəyə zülm elədi. Sübh şəfəqlərinə qədər Ayı gözlərini yum-

madı. Döyəcəlməkdən üz-gözünü gömgöy etsə də, Ağcaqanadı öldürə bilmədi.

Günəş doğdu. Heyvanlar və quşlar yatıb doymuşdular. Onlar məşədə oxuyur, sevinirdilər. Tək bircə Ayı yeni günün gəlişinə sevinmirdi. Səhər məşənin kənarında o, Dovşanın qarşısına çıxdı. Tüklü Ayı donquldanır, güclə ayaqlarını sürükləyirdi. Gözləri qapanır, yuxudan ötrü ölürdü...

Dovşan Ayının bu halına güldü. Özü də ürəkdən güldü.

– Ay səni, Ağcaqanad! Ay sənə afərin!

Ağcaqanadın isə adını çək, qulağını bur:

– Ayını gördün?

– Gördüm! Gördüm! – deyə Dovşan gülməkdən böyürlərini tutdu.

– Hə, indi bil ki, “cücü”nün gücü nədir! Bunu deyib Ağcaqanad “Dızz-z!” edərək uçub getdi.

PORTRET

Rəssam Dovşan Pələngin portretini çəkmişdi. Çox uğurlu bir portret alınmışdı. Pələngin xoşuna gəlmişdi.

Qoca Ulaq Dovşanın əl işini gördü və öz portretini sifariş elədi. Dovşan fırçanı, boyaları götürüb işə qurşandı. Bir həftədən sonra sifariş hazır oldu. Ulaq öz portretinə baxdı və acıqlandı:

– Düz çəkməmişən, Çəpəgöz! Tamamilə səhvdir! Heç gözləri də oxşamır! Bu portret mənənlə xoşuma gəlmir. Sən mənənlə Pələng kimi çək!

– Yaxşı! Çəkərəm! – deyə rəssam Dovşana cavab verdi.

Dovşan yenə fırça və boyaları götürərək işə girişdi. Ulağın ağzını cəhəngləri açıq şəkildə çəkdi. Qorxunc köpək dişlərini qabarıq göstərdi. Ulaq dirnaqları əvəzinə, caynaq çəkdi. Onun gözlərini Pələngin gözləri kimi mənənlə yaratdı.

– Hə, bu ayrı məsələ! İndi xoşum gəlir! Əzəldən belə başlamaq lazım idi! – deyə Ulaq bildirdi.

Ulaq öz portretini götürdü. Onu qızıl çərçivəyə saldı və hamıya göstərməyə başladı.

Görənlərin hamısının xoşu gəlirdi:

– Nə gözəldi! Rəssam Dovşana afərin! İstedaddır!

Ulaq Ayıya rast gəldi. Portreti ona göstərdi:

PIŞİK ÖZÜ BARƏDƏ NƏ TƏSƏVVÜR EDİRDİ

Pişik hardansa eşitmişdi ki, Pələng də, Bəbir də pişiklər nəslinə aiddir.

– Aha! – deyə Pişik sevindi. – Mən axmaq bu vaxta qədər necə qohumlarım olduğunu bilməmişəm. Hə, indi mən özümü göstərərəm...

O, çox da fikirləşmədi və Ulağın belinə atıldı.

Ulaq təəccübləndi:

– Xeyir ola, bu, nə yenilikdi belə görəsən?

– Hara əmr edirəm, ora da apar! Apar və danışma! Bilirsən mənim qohumlarım kimdi? – deyə Ulağın yalında oturan Pişik çığırdı.

Ulaq maraqlandı:

– Kimdir axı?

– Pələng və Bəbir! Bildin kimdi?! İnanmırsan, Qarğadan soruş.

Ulaq Qarğadan soruşdu. O təsdiqlədi:

– Hə doğrudan da pələng, bəbir, qaplan, yaquar və hətta şir də pişiklər nəslindəndir!

– İndi əmin oldun? – deyə Pişik çığırdı. Caynaqlarını Ulağın yalına ilişdirərək:

– Apar! – söylədi.

– Hara? – deyə Ulaq təmkinlə soruşdu. – Səni Pələngin yanına aparım, yoxsa Bəbirin?

– Yo-o-x! – deyə qəfildən Pişik miyoldadı. – Məni, o dey... şeydi... apar siçanların yanına!

Ulaq Pişiyi siçanların artdığı yerə apardı.

Çünki Pişik, elə onsuz da Pişikdir!

CAVAB

Bir dəfə balaca Cücə öz suallarıyla böyük Xoruzla qır-saqqız olub əl çəkmədi:

– Nəyə görə Leyləyin dimdiyi və ayaqları uzundur, mənimkisə kiçikdir?

– Əl çək!

– Nəyə görə dovşanın qulaqları uzundur, mənim isə heç balaca da olsa qulaqlarım yoxdur?

– Bədi daha!

– Oxşayır?

– Kimə? – deyə Ayı soruşdu.

Ulaq cavab verdi:

– Mənə! Bu ki mənəm! Tanımadın?

– Kim səni belə eybəcər hala salıb? – deyə Ayı başını yellədi.

– Sən heç nə anlamırsan! Hamı deyir ki, bu, mənə çox oxşayır! – deyə Ulaq qəzəbləndi və özünü saxlaya bilməyərək Ayını şıl-laqladı. Ayı hiddətləndi. Portreti Ulağın əlindən alaraq var gücüylə təkəsinə çırpdı. Ulağın başı portretin kətanını yırtaraq qızıl çərçivənin içindən göründü.

– Hə, bax indi sənə oxşayır! – deyə Ayı donquldadı.

BUYNUZLAŞMAQ İSTƏYİRƏM

Bu xırdaca buynuzlu, dəhşətli dərəcədə hamıya sataşan bir Çəpişdi. İşi-gücü yoxdu deyə, çatana ilişir, əl çəkmir:

– Buynuzlaşmaq istəyirəm! Gəl, buynuzlaşaq!

– Məndən əl çək! – deyə Hind toyuğu bildirdi və ciddi bir görkəm alaraq kənara çəkildi.

– Gəl, buynuzlaşaq! – deyə Çəpiş Donuz balasının yolunu kəsdi.

– İtil görüm! – deyə Donuz balası cavab verdi və burnuyla torpağı eşərək finxırdı.

Çəpiş qoca Qoyunun yanına qaçdı:

– Gəl, buynuzlaşaq!

– Məndən uzaq ol! – deyə Qoyun xahiş etdi. – Məni dinc burax! Səninlə buynuzlaşmaq mənə yaraşmaz!

– Mənsə istəyirəm! Gəl buynuzlaşaq!

Qoyun susdu, üzünü çevirərək bir kənara çəkildi.

Çəpiş bu dəm Küçüyü gördü:

– Bəri bax! Gəl buynuzlaşaq!

– Gəl! – deyə küçük sevindi və Çəpişin ayağını bərkdən dişlədi.

Çəpiş ağlayaraq:

– Dayan! – söylədi. – Mən buynuzlaşmaq istəyirəm, bəs sən nəyləyirsən?

– Mənsə dişləmək istəyirəm! – deyə Küçük cavab verdi və bir də Çəpişi dişlədi.

– Nəyə görə pişik balasının tükləri gözəldir, mənimkiyə iyrenc sarı rəngdədir?

– Qeyb ol gözümdən!

– Nəyə görə kiçük quyruğunu tərpedə bilir, mənim isə heç quyruğum yoxdur.

– Sus daha!

– Nəyə görə çəpişin buynuzları var, mənim isə heç olmasa pis də olsa, buynuzum yoxdur.

– Yeter daha! Əl çək! – deyə Xoruz əsəbiləşdi.

– Əl çək! Əl çək! – deyə cüce civildədi. – Nəyə görə hamı balaların suallarına cavab verir, sənə yox?

– Ona görə ki, sən soruşmursan, sadəcə qibte eləyirsən.

Bu cavab sırf həqiqət idi.

QUTAN TƏRBİYƏSİ

İki ayı balası balıq ovundan evə dönərkən yolda bir Qutana rast gəldilər.

– Qutancan, bir bax, gör nə qədər balıq ovlamışıq. Naharda bizə qonaq gəl, sənə könül xoşluğuyla qulluq edək!

Qutan dedi:

– Gələrem!

Gəldi və süfrənin arxasında əyləşdi.

– Qutancan, sən utanma! Nuş olsun! Ürəyin istəyən qədər ye! – deyə ayı balaları qonağa lütfkarlıq göstərdilər. – Balıq çoxdur, hamısını biz yeyən deyilik ki!

Bir dəqiqədən sonra elə bil heç balıq yox imiş: hamısı Qutanın dərin udlağında görünməz oldu.

Ayı balaları dil-dodaqlarını yaladılar.

– Necə də dadlıdır. Bizə elə gəlir ki, yenə olsaydı yeyərdik. Bəs sən necə, yeyərdinmi? – deyə ayı balalarından biri Qutandan soruşdu.

– Bəli! – deyə Qutan öz böyük dimdiyini açdı və bu an onun ağızından bir balıq sıçrayıb düşdü.

– Onda ye! – deyə ayı balaları güldülər. – Bu da sənincün növbəti balıq!

Nədənsə daha Ayı balaları Qutanı bir də heç vaxt nahara dəvət eləmədilər. Öz aramızdı, Qutan da bu vaxta qədər anlaya bilmir ki, nəyə görə belə oldu?

ŞƏRTİ REFLEKS

Dovşan gördü ki, Pələng bərk yuxuya getmişdir, yaxınlığında isə bir İlan vardır.

– Birdən onu sancar ha! Qoy Pələngi oyadım! – deyə Dovşan qərara aldı və özü qorxudan əsə-əsə Pələngin quyruğundan bərk dartdı.

– Kim mənə oyatmağa cəsəret etmişdir, – deyə Pələng nərildədi.

– Bağışlayın, bu mənəm! – deyə Dovşan pıçıldadı, – özünüzü qoruyun! İlan var!

Pələng ətrafa baxdı və ilanı gördü. Tez kənara sıçradı.

Pələng Dovşana dedi:

– Ver pəncəni. Sən cəsür və xeyirxahsan. Bu gündən biz dost olacağıq və mən səni öz müdafiəm altına alıram! Bundan sonra sən heç kimdən qorxma!

Dovşan sevindi.

Birdən kolluqdan bir Tülkü boylandı. Həmin saniyə elə bil Dovşanı külək apardı.

Pələng təəccübləndi və başını yellədi. Axşamüstü Dovşanı güclə tapdı:

– Niyə aradan çıxdın?

– Tülkünü görmüşdüm.

– Axı mən yanındaydım! Axı mən səni qorumağa söz vermişəm!

– Bəli, elədir!

– Bəs sən mənə inanmırsan?

– İnanıram.

– Bəlkə, fikirleşirsən ki, Tülkü məndən güclüdür?

– Yox! Sən güclüsən!

– Bəs onda niyə qaçıb aradan çıxdın?

– Bu, şərti refleksdir, – deyə Dovşan həyəcanlı-həyəcanlı boy-nuna aldı.

ULAQ VƏ QUNDUZ

Çəmənliyin ortasında cavan, gözəl bir ağac bitmişdi. Ulaq bu çəmənliyi qaçıb keçəndə qəfil əsnəmişdi və var gücüylə bu ağaca dəymişdi, gözlərindən qılgılcım çıxmışdı.

Hirsələnmiş Ulaq çayın kənarına gəldi və Qunduzu çağırırdı:

– Qunduz! Sən o tənha ağac bitən çəmənliyi tanıyırsan?

- Tanımamaq olarmı, sənçə?
- Qunduz, sənın dişlərin itidir. Sən o ağacı yıx!
- Niyə, axı?
- Mənim alnım ona çırpılıb, başım şişib!
- Bəs sən hara baxırdın?
- “Hara, hara...” Əsnəmək tutmuşdu məni. Yıx o ağacı!
- Heyifdi! O, çəməne yaraşlıq verir.
- Mənə qaçmağa mane olur. Sən, Qunduz, o ağacı yıx!
- İstəmirəm.
- Səninçün çətindi, məgər?
- Çətin deyil. Amma yıxmayacağam.
- Niyə?
- Ona görə ki, əgər mən o ağacı yıxsam, sən bu dəfə kötüyə ilişəcəksən.
- Sən kötüyü dibindən çıxart!
- Kötüyü dibindən çıxararam. Bu dəfə sən çalaya yıxılıb qıçını sındıracaqsan!
- Niyə?
- Qunduz dedi:
- Ona görə ki, sən Ulaqsan!

KÜÇÜK VƏ İLAN

Küçük köhnə dostlarından incimişdi və təzələrini tapmağa çıxmışdı. Meşədə, çürümüş kötüyün altından bir ilan çıxmışdı. Qıvrıqlaraq Küçüyün üzünə baxırdı.

– Bax sən mənim üzümə gözünü zilləyib susursan... Evdə isə hamı mənim üstümə acıqlanır, mırıldayır, hürürlər! – deyə Küçük İlan bildirdi. – Hamı məni öyrədir; Barbos da, Şarik də, hətta Şavka da! Onları dinləməkdən bezmişəm!

Küçük şikayət etdikcə İlan susurdu.

– Mənimlə dost olub bizə gedərsən? – deyə Küçük soruşdu və oturduğu kötüyün üstündən yerə atıldı.

İlan bir göz qırpımında onu sanırdı.

Susaraq. Demək olar ki ... ölümcül.

TACİR VƏ AVAM KƏNDLİ HAQQINDA

(Rus nağılı)

Əgər yalan deyiriksə,
Yer yarılısın, yerə girək –
Əvvəlindən sonunacan
Hər şeyi düz deyək görək...
Atamdan eşitdiyimi
atasından eşitmişdi –
Babama da bu nağılı,
Öz qonşusu söyləmişdi.
Qonşu da ki, necə qonşu, –
Deyilənə görə elə
Bu nağılı özü qoşub...

Oğluna tapşırıb işi,
Bir tacir dönürdü evə.
Kənddə şənlikdə içmişdi,
İçmişdi, batmışdı kefə.
Yolda oxuya-oxuya,
Gəlib yetişdi bir çaya.
Bilmədi dərindi, dayaz,
Birbaşa atıldı suya.

O biri sahilə isə
Gedirdi bir məzlum kəndli –
Kasıbçılığın əlindən
Ürəyi dərdlərə bəndli...
Fikirləşirdi ki, biri
Pulu süpürgəylə yığır.
Digəri bilmir pul nədi,

Süpürgə də tapmır fağır...
Birdən o gördü ki, suda
Boğulur, batır bir adam.
Əlini uzatdı ona –
Yazığı gəldi cavana,
Sudan çıxardı taciri.
Tacir qucaqladı onu,
Sevindi ki, qaldı diri...
Dedi:
– Eşit sən bunu,
Bazar günü mən məbədə
dua etməyə gedəcəm.
Səndən ötrü mən tanrıya
Yüz dəfə təzim edəcəm!..
Kəndli isə düşünürdü:
“Əllicə manat versəydi...
Ondan az götürməyəm heç!
Bəlkə, bir beşlik diləyim,
Diləməsəm gec olar, gec!”
Fağır, səssiz düşünürdü.

Keçdi tacirin qorxusu,
Süzüldü üst-başından su.
Vurdu belinə qurşağı.
Gəldi o kəndliyə yaxın.
Dedi:
– Vaxtında sən yetdin,
qardaş, məni xilas etdin!
İndi mənə doğmasan sən,
Sən mənimlə gedəcəksən!
Üç günlüyə dükənimin
ağzına qıfıl vuracam;
Qardaş, sənəin şərəfinə
gözəl bir şənlik quracam.
Səni qızıla tutacam,
Bürüyəcəm zər-xaraya.

Kəndli boynunu qaşdı:
– Məni tale salmış saya! –
Hər adam rast gəlməz, vallah,
Tanrı göndərən bu paya!

Dönüşünün şərəfinə
Kef məclisi qurdu tacir.
Yeddi stol açmışdı o
üstündə də nemət – hər cür.
Üç günlük bağlandı dükən,
Üç gün yeyib-içdi dostlar.
Cavan tacirin eşqinə
Sağlıq dedilər o ki var:
– Ey vah! Bu cür bir tacir,
Ölsəydi neyləyərdik!?..

Kəndli üçün tacir özü
Gümüş camda araş süzür:
– Yaşasın xilaskarım!
“Ura!” qışqırır hamı.
Kəndli sevindiyyindən
Çəkir başına camı.

Tacir ona qulluq edir,
Xilaskarçün əldən gedir:
– İç, can-ciyər, gör bir hələ,
qarşıda olacaq nələr...

Birinci gün sona yetdi,
Qonaqlar xeyli rəqs etdi,
Və yatmağa yollandılar,
Lap dan üzü qızarıanda.
Səhər yenə başladılar, –
Musiqi qaynadı qanda,
Oynayan kim, oxuyan kim...

Kəndli sanki nağıldaydı,
Yadından çıxmışdı adı...
Amma, nəşə avam kəndli,
yer tapmırdı oturmağa –
qalmışdı hey baxa-baxa...
Unutmuşdular, görünür,
Bu şənlik kimdən ötrüdür.
Dünən onu qucaqlayan,
bu gün aralı ötürdü...

Gah deyirdilər: “Onu ver!”
Gah deyirdilər: “Bunu ver!”
“Gəl, yığışdır bu qabları!”
“Ordan bir cam su ver, barı!”

Məclisdəşə lap o başdan,
Tacir buyururdu: “Tez ol,
Gətir görək soyuq xaşdan!”

Nə deyirdilərsə ona
Kəndli dinməz eləyirdi.
Özü-özünə deyirdi:
Bilirəm bunlar nədəndi –
Əmrlər də, buyruqlar da,
Hər şey mənə sevgidəndi...

Keçdi ikinci gecə də –
Keçib getdi o necə də!
Üçüncü gün qədəm basdı,
Yeyib-içmək və şənlənmək
Qonaqlarçün hələ azdı.
Onlar üçün xəngəl bişir,
Xama vurulmuş balıqlar,
tavada qızarır, şişir...
Bal yeyənə bal verir o,

Pivə içənə pivə.
Kəndli durmadan işləyir,
Qonaqlar qurşanır kefə...
İki sutkadı kəndliyə,
Yuxu da vermirlər yata.
İtələyirlər də onu,
Tapılır da təpik atan!..
Yazıq baxdı bişmişlərə
Süzüldü ağzının suyu...
Səbəbkarı kim ac qoyub?!..
Üzülmüşdü, soluxmuşdu,
Kövrəlmişdi, doluxmuşdu...
Bəs deyincə çalışmışdı,
Gizli-gizli alışmışdı:
“Tüpürüm belə dəvətə,
Bu həyat yaraşır itə...”
Yatmaq vaxtı gəlib çatdı,
Yazıq samanlıqda yatdı.
Ötüşdü üçüncü gecə,
İşıqlaşdı həyəət-baca,
Kəndli gördü bizim tacir,
duzlu xiyar suyu içir,
Yamanca ağrıyır başı,
Ağrıdan çatılıb qaşılı.
Kəndli yanaşdı tacirə,
Tacir coşdu birdən-birə:
– Sən kimsən? Niyə gəlmisən?
– Gəlmişəm ki, vidalaşam,
Çatdı bu səfərim başa...
Sənsə xatırla vədini;
Sən “qızıla tutasıydın,
Zərxaraya bükəsiydin”,
Xoşbəxt edəsiydin mənə...
– Buna bax bir! Rədd ol burdan!
Arsız-arsız gəlib məndən,

Bəxşiş ala, pul qoparda!
Üç gün, üç gecə evimdə,
Sən olmusan öz kefində!
Yaxşı tapmışan xamı sən!
Hesablamışam, üç günə
Düz yüz rublluq yemisen!
Demək, sən borclusan mənə!..

– Elə isə, onda ala,
Bu beş qəpiyi xırdala!
Samanlıqda yatdığımçün
İki qəpik ödəyirəm.
Eşit bir gör nə deyirəm,
Niyə eləyirsən acıq, –
Üç qəpik də yeməyə çıx!
Ala, götür beşqəpiyi,
Kasıb heç nə itirməyir...
Boş olsa da cibişdanım,
Təmizdi mənim vicdanım!
Kəndli astanadan ötdü,
Yola düşüb çıxıb getdi...

Bəs tacir? Eh, nə var ona!
...Burda nağıl yetdi sona...

İNƏYİNİ SATAN QOCA

(Rus xalq nağılı)

Bir qoca çıxarmışdı inəyini satmağa,
Bazardasa yox idi onun üzünə baxan.
İnək almaq istəyən çox idi, amma nəşə,
Bu qocanın inəyi xoş gəlmirdi heç kəsə...
– Sahibkar, satarsanmı
Bizə öz inəyini?
– Sataram. Düz səhərdən

bezdiribdir o məni...
– Çoxmu pul istəyirsən,
Sən bu inəkdən ötrü?
– Xərclədiyim qayıtsın,
Xoş olar onda xətrim.
– Yamanca arıqdı ha,
amma sən inəyin.
– Zalım xəstədir yaman,
Bədbəxtlikdir. Neyləyir...
– Çoxmu süd verir sən
bu heyvanın? De, bilək.
– Düzü sağılmaq nədir,
Bilmir bizim bu inək...

Bütün günü bu qoca danışmaqdan yoruldu,
Nə inəyi bəyənen, nə qiymət qoyan oldu.
Baxdı bir cavan oğlan
gəldi ona yazığı.
Dedi: – Əlin ağırdı,
ay babacan, açığı!..
Qoy dayanım mən sən
İnəyinin yanında.
Sənin bədbəxt heyvanın,
bəlkə, satıldı onda.

Budur, gəlir alıcı,
pulqabısı dopdolu.
Bizim cavan oğlanla
durub həmsöhbət olur:
– Bu inəyi satırsan?
– Pulun var, – verrəm sənə.
İnək deyil, yaxşı bax,
Xəzinədir, xəzinə!..
– Doğru deyirsənmi?
O, mənəcə, arıqdı hədsiz!

– Onun süd verməsinə
Heyrət edərsiniz siz!
– Çoxmu süd verir yəni,
Bu inəyin, söylə bir.
– Onu sağmaq istəsən,
Bütöv bir gün bəs etmir.

Qoca baxdı kənardan,
Baxdı öz inəyinə.
Dedi: “Satmaram səni,
Gəl gedək evə yenə!..
Sənin kimi bir inək
Çox gərəkdə özümə! –
Neynirəm satam səni
Sonra döyəm dizimə!..”

SƏNƏT

(Şərq nağılı)

Var-dövləti başdan aşan,
Bir Xan vardı, qüdrətli Xan.
Di gəl özü düzəldirdi,
Döyüş üçün qılınc-qalxan.

İstəsəydi yad ölkədən
Yaraq-yasaq alardı o.
Xəşluqla verməsəydilər,
Gedib çapıb-talardı o.

Amma ki, o, elə-belə,
Adicə bir Xan deyildi.
Vardı gözəl bir sənəti,
İş-gücdən qorxan deyildi.

Hamıdan tez oyanardı,
Gedərdi dəmirçixanaya.
Körük basar, çəkic vurar, –
Baxmazdı kimsə qınayar...

Arvadısa bir tərəfdən,
Danlayırdı tez-tez onu.
Sənin bu səfəhliyinin
Olacağı görmə sonu?

İnsanlar gülürlər mənə, –
Guya mən Xan arvadıyam.
Bilmirəm heç xəcalətdən
Bu canımı hara qoyam...

Sənə saray nə lazımdır?
Neynirsən gerbi, bayrağı?
Sən ki, Xan yox, – dəmirçisən,
Bunu hamı bilir axı.

Əri cavabında gülür,
Ona söyləyirdi belə:
“Mən sənətsiz yox kimiyəm,
İşin yoxdu mənim ilə...”

...Bir gün yatdı keşikçilər,
Düşməni bundan xəbər tutdu.
Qəfildən basdı sarayı,
İnsanları qırıb-çatdı...

Ölülər düşdü yan-yana,
Dirilərsə əsir getdi.
Xətər toxunmadı Xana,
Amma ki, xanlığı bitdi...

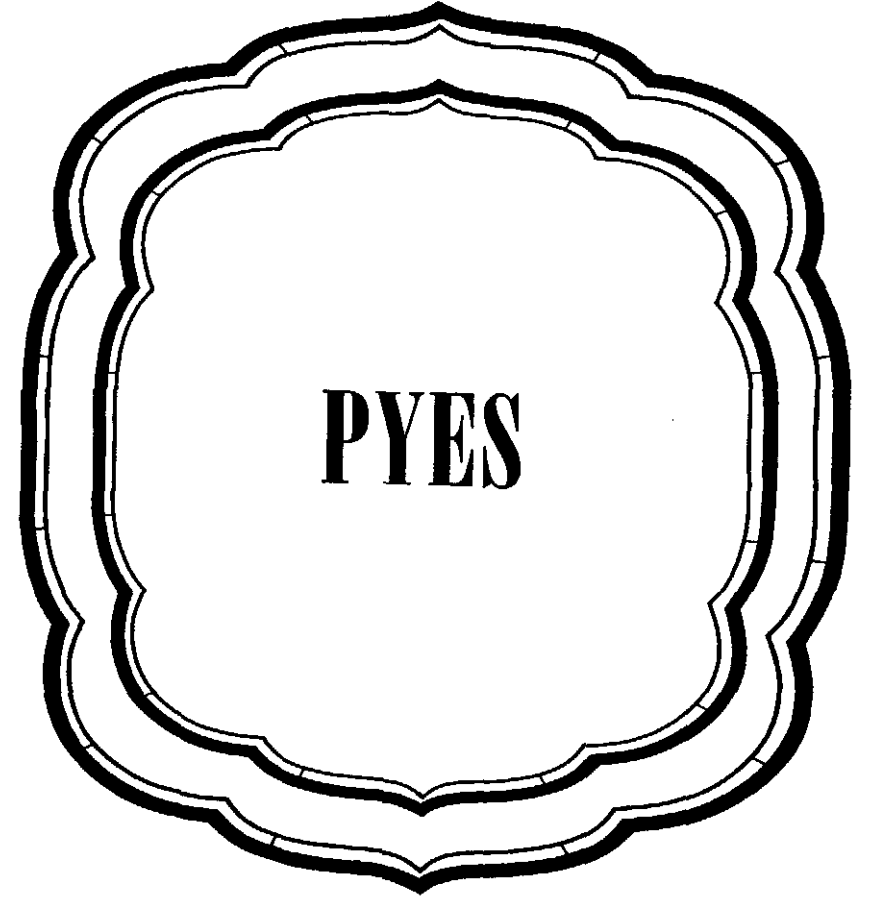
Əsirlikdən qayıdanda,
Heyrətləndi Xan arvadı;
Yoxsul bir xan, yanmış saray,
Onu səssiz qarşıladi...

Tökdü gözünün yaşını,
Arvad dedi: "Bəs neyləyək?
Ay Allah! Özün kömək ol,
Dərdimizi kimə deyək!?"

"Düşünmürəm çətin olar, –
Xan söylədi qadınına, –
Mən qılınc-qalxan düzəldim,
Sən də müştəri tap ona!

Gec-tez özün biləcəksən,
Biləcəksən özün bir vaxt;
Hər kimin ki, sənəti var,
Asandır ona yaşamaq!"

Sirr deyil bu: hər kimin ki,
Var-dövləti əldən getmiş.
Dar günündə öz peşəsi,
Sənəti dadına yetmiş...

SOMBRERO

Üç pərdəli, beş şəkili komediya

İŞTİRAK EDİRLƏR:

Şura Tıçinkin – məktəbli, 13 yaşında
Olqa Mixaylovna Tıçinkina – onun anası, 40 yaşında
Aleksandr Çaplin – Şuranın bibisi oğlu, diplomat, 30 yaşında
Vova Pestikov
Vadim
Slava
Alla
Adrian
Qonşu

} 12-13 yaşlarında məktəbli uşaqlar

Əhvalat Moskva ətrafındakı bağ qəsəbələrindən birində, yay vaxtı baş verir.

BİRİNCİ PƏRDƏ

BİRİNCİ ŞƏKİL

Günortanın bürküsü. Açıq artırmalı, sadə görkəmli bağ evi. Artırmada hörmə mebel dəsti, dairəvi stol. Stolun üstündə bir vaza. Vazanın içində bir dəstə solmuş çiçək. Səhnənin dərinliklərində bağçanın bir hissəsinin görünüşü. Bağçadan çoxlu canlı çiçəklər boylanır. Pərdələrin qalxdığı anda səhnə boşdur. Şura Tıçinkin qəzəbli, acıqlı səsi eşidilir: “Rədd olun! İtilin burdan! Aydın olmadı? Gedin, gedin və geriyyə də baxmayın! Mən sizinlə daha dost deyiləm! Daha yanıma gəlməyə bilərsiz! Eşidirsiniz? Mən sizi daha tanımıram və tanımaq belə istəmirəm!” Bağçanın qapısı çırpılır. Şura Tıçinkin səhnəyə gəlir. Onun boynundakı pioner qalstuku yana öyilmiş, saçları pırtlaşmış, gözləri yaşla doludur. Əlində taxtadan düzəldilmiş əldəqayırma bir şpaqa tutmuşdur. O, həyəcanla artırmaya qalxır, sonra aşağı yüyürür və pilləkənlərdə oturur. Şpaqasına söykənərək tutqun bir halda gözlərini məchul bir nöqtəyə zilləyir.

Şura (*onlar barədə*). Sizi bataqlığa qərğ olarsınız! Görüm sizi qurbağalar yesin!

Evdən artırmaya əlində həvəngdəstə olan
Olqa Mixaylovna çıxır.

Tıçinkina. Şura! Nə olub?

Şura (*bir az gec*). Heç nə olmayıb, ana!

Tıçinkina. Bəs sən kimə qışqırırdın? Niyə sənin gözlərin
belə qızarıbdır?

Şura. Elə belə. (*Gözlərini silir.*)

Tıçinkina. Bu, cavab deyil. Uşaqlar hanı?

Şura. Onlar getdilər.

Tıçinkina. Mənə düzünü de, aranızda nə baş vermişdir. Siz
küsüşmüsünüz?

Şura. Hə.

Tıçinkina. Nə üstə?

Şura. Ana! Sən başa düşməzsən!

Tıçinkina. Niyə başa düşmürəm? Danış, görüm!

Şura (*coşqunluqla*). Onlar bədbəxtdirlər!

Tıçinkina. Onlar nəyləse sənə xətrinə dəyiblər?

Şura (*həyəcədən titrəyən bir səslə*). Ana! Onlar dedilər ki,
d'Artanyan rolunu mənə etibar etmirlər. Mənə! Etibar edə bil-
mirlər! Mən o rolu bütünlüklə əzbər öyrənmişəm. Özümçün şpaqa
da düzəlmişəm. Qoy olsun! Qoy özləri üçün indi başqa icraçı tap-
sınlar. (*Şpaqanı sındıraraq qırıqlarını bağçaya tullayır.*)

Tıçinkina. Oraları zibilləmə, Şura! Boş-boş şeylərdən ötrü
qəzəblənmə! Mən sənə çıxırmağımı eşidəndə fikirləşdim ki, nəse
ciddi bir şey baş vermişdir.

Şura. Səninçün, əlbəttə, boş şeydir, ana! Mənimçün isə elə
deyil. Mən dedim axı, sən başa düşməzsən.

Tıçinkina (*həvəngdəstəni döyməkdə davam edir*). Şura!

Şura. Nə var, ana!

Tıçinkina. Get üzünü yu və köynəyini dəyiş... Özü də bağ-
çadan çiçəklər də və artırmadakı güldana qoy. Axı burdakı güllər
bütünlüklə solmuşdur. (*Güldandakı solmuş gülləri götürərək evə girir.*)

Şura (*tənha qalaraq gözlənilmədən təsirli bir səslə*). Cənablar!
Siz rəzil bir məsələyə qurşanırsınız və güllələrlə dəlik-deşik edi-
ləcəksiniz! Mən qulluqçumla birgə sizi üç atəşə qonaq edəcəyik.
Bir o qədər də zirzəmidən güllə açılacaq! Bundan başqa, bizim şpa-
qalarımız var. Və sizi inandırırım ki, şpaqa oynatmaqda heç kimdən

geri deyilik!" (*Ah çəkir.*) Nəyə görə axı onlar mənə bu rola yaraş-
dırmırlar? Mən ki yaraşırım!.. Cənablar! Siz rəzil bir məsələyə
qurşanırsınız... (*Evə girir.*)

Səhnə xeyli vaxtdır boşdur. Sonra bağçanın qapısı çırpılır, Alla görünür.

O, ehtiyatla artırmaya yaxınlaşır. Şura evdən çıxır. O, əynini dəyişmiş,
üzünü yumuş, saçlarını daramışdır. Əlində böyük bir bağ qayçısı
tutmuşdur. Özünü elə aparır ki, guya Allanı görmür,
gülləri dərməyə başlayır.

Alla (*pauzdan sonra*). Şura! Mənim heç, heç ürəyimdən olmadı
ki, belə alındı. İnan mənə!

Şura (*bir qədər gec*). Sən niyə qayıtdın? Qayıtdın ki, mənə iste-
dadsız olmağıma inandırasan? Yaxşı! Mən istedadsızam! Bəs siz
hamınız istedadlı və dahilərsiniz? Məni rahat buraxın! Məndən nə
istəyirsən? Nə? Söylə!

Alla. Mən sadəcə olaraq sənə məsləhət vermək istəyirdim...

Şura. Nə məsləhət verəcəkdin? Nə? Söylə!

Alla. Vadimdən incimə. Başqa rola razılıq ver.

Şura. İnciməyim? D'Artanyan rolundan imtina edim və inci-
məyim?

Alla (*sakitcə*). Hə.

Şura. Bəs d'Artanyanı kim oynayacaq? Kim? Əgər bilirsənsə,
söylə!

Alla. E-e... Deyəsən Adriana vermək istəyirlər... Mən bilmirəm...

Şura. Adkaya? Akademiklər bağından olan oğlana? Onların başı
xarab olub nədir? O ki həmişə xəstə olur! Yaxşı! Yaxşı! (*Gülləri
dərir.*) Mənə dəxli yoxdu! Lütfən! Lütfən!

Alla. Sən neyləyirsən? Məgər belə gül dəririlər?

Şura (*güllərə qarşı qayçıyla daha da sərt davranır*). Çıx get!

Alla (*çiyinlərini çəkərək*). Belə etməklə gülləri ancaq
korlamaq olar. (*Susaraq.*) Şura!

Şura. Sən getməmişən? Sonra nə istəyirsən?

Alla. Vadim dedi ki, sənə başqa rol verəcək.

Şura. Hansını? (*Diqqətlə Allanın üzünə baxır.*)

Alla. Orda hələ tutulmamış bir rol da var. Mülkədar rolu. Sözsüz.

Şura (*qəzəbindən boğularaq*). Sözsüz rol? Mülkədar? Sözsüz?
Hə? Təkrar elə görüm, nə dedin? Kimə? Mənə? Sözsüz? Hə? Sözsüz?
(*Əlində qayçı Allanın üstünə hücum çəkir.*)

Alla (*ciyildəyərək*). Oy! Şura! Şura! Yığışdır qayçını! Sən mənə doğruya bilərsən! Oy! Mən sənə anana deyəcəyəm! Eləmə! Oy!
Şura (*qışqırır*). Rədd ol burdan! Bir də səni gözüm görməsin!
Sözsüz rol! Mülkədar! Sözsüz! Mən sizin hamınızın...

Alla qaçır. Şura gülləri necə gəldi biçib-tökməkdə davam eləyir.
Tıçinkina evdən eşiyə çıxır.

Tıçinkina. Bu nə qışqırıqdı? Şura! Aman Allah! Sən neyləyirsən? Vallah, səndən bir şey xahiş etmək olmur! (*Çalışır oğlunun əlindən qayçını alsın. Şuranın əlindən yerə tökülən çiçəkləri yığışdırır.*) Mənə artırmadakı güldana qoymaqçün bir dəstə gül lazımdı, sən isə bütün gül ləkini xarab elədin! Bilsəydim, səndən heç xahiş eləməzdim! Ver bura!

Səhnə arxasından avtomobil siqnalı eşidilir. Aleksandr Çaplin görünür.
Onun əlində bağlamalar, zərflər, ananas vardır. Elə bil onun gəlişini hiss etmirlər. Çaplin bir xeyli müddət gülümseyərək Tıçinkinanı və Şuranı seyr edir.

Çaplin (*gözlənilmədən*). Salyud! Buenos dias!

Tıçinkina (*qanrılaraq sevinclə*). Şuracan!

Çaplin. Olya xala! (*Öpüşürlər.*) Salam! (*Şuraya.*) Salam, adaş!

Tıçinkina (*sevincək*). Mənim mehriban yadölkəlim! Sən hardan düşdün buraya?

Çaplin (*gülür*). Meksikadan!

Tıçinkina. Gör neçə illərdi ki, mən səni görməmişəm.

Çaplin. Beş ildən artıqdır.

Tıçinkina. Bəli, bəli... Sən o vaxt xaricə elə sürətlə getdin ki, mən hətta səni macal tapıb öpə də bilmədim. Moskvaya uzun müddətəmi gəlmisən? Həmişəlik, yoxsa yenə harasa uçub gedəcəksən?

Çaplin. Olya xala, yenidən Mexikoya dönəcəyəm. Mən ki ancaq məzuniyyətə gəlmişəm.

Tıçinkina. Yəqin, doğma torpağımızçün dəhşətli dərəcədə darıxmısan.

Çaplin. Bəs necə! Oralar isti və quraqlıqdır. Bəzən balaca bir ağcaqayın ağacı yadıma düşəndə belə ürəyim sıxılırdı... (*Əlini ürəyinin üstünə qoyur.*)

Tıçinkina. Bəs nə bilmişdin! Yaxşı, de görüm valideynlərinə baş çəkmisən?

Çaplin. Hələ yox. Sabah Leninqrada, onların yanına gedirəm. Bu gün sə sizin yanınıza gəlmişəm. Dostumdan "Moskviç"ini xahiş edib almışam, sükan arxasına əyləşərək sürüb gəlmişəm! (*Gülür.*) Yolda iki dəfə mənə milis saxladı. Güclə qurtuldum.

Tıçinkina. Gərək onda diplomat olmayaydın! De görüm, indi sənə nə vəzifəni verir?

Çaplin. Səfirlikdə ataşə. Səfir olmağıma hələ çox var... (*Gülür.*)

Tıçinkina. Səni görməyimə çox şadam, mənim əzizim. İndi nahar edirik. Yoldan gəlmisən, yorgunsan, bəlkə, duş qəbul edə-sən? Bağçamızda yaxşıca duş çiləyir. İstini də görürsən də...

Çaplin. Yaxınlıqdan çay axırmı?

Şura. Bir balacası var. (*Göstərir.*) Dizdəndir... Çox kiçikdir.

Çaplin. Heyif ki, dizdəndir. Deməli, üzmək olmaz.

Şura. Bir yer var. Amma orada adamı burulğan çəkir.

Çaplin. Onda, doğrudan da, elə duş qəbul etmək daha yaxşı olar.

Tıçinkina. Bu saat mən dəsmal götürürəm. Gedək, mən sənə birinci bağımızı göstərim. Sən birinci dəfədir buradasan axı.

Çaplin. Sizin çox gözəl bağ eviniz var!

Tıçinkina. Özümüz tikmişik. Özümüz! Amma rəngləməyə pulumuz çatmadı.

Çaplin və Tıçinkina evə girirlər. Tək qalan Şura qarşısındakı bağlamalardan marağını gizlədə bilmir. Barmağıyla onlardan birinin böyrünü yırtır. Qəflətən artırmada görünən Vova Pestikov onu bu işlə məşğul olduğu yerdə yaxalayır.

Vova (*dostunu çağırır*). Şura!

Şura (*gözlənilməz gəlişdən diksinir*). Nə istəyirsən?

Vova. Səni tamaşanın səhnələşdirilməsindən qovublarmı?

Şura. Hes kim mənə qovmayıb. Özüm oyundan çıxmışam. Onlar özlərindən çox şey quraşdırırlar.

Vova. Belə çıxır ki, sən öz rolunu nahaq yerə əzbərləyirsənmiş?

Şura. Mən heç onu öyrənməmişəm də! Mən onu əvvəldən də bildirdim. Mən bu "Üç müşketyoru" otuz dəfə düzünə və köndələnə oxumuşam. Üz qabığından son səhifəsinəcən əzbər bilərəm.

Vova. İndicə Alkaya rast gəldim. Bilirsən sənə barəndə nə dedi?

Şura. Heç bilmək də istəmirəm.

Vova. O dedi ki, təəssüflər olsun, sən baş rolun ifaçısı kimi ümidləri doğrultmısan. Artıq bu rolun başqa ifaçısı vardır.

Çaplin. Mən elə də bilirdim.

Şura (*hədiyyələri sinəsinə sıxaraq*). Olarmı mən bunları geyinim? (*Qaçır evə.*)

Çaplin. Olya xala, sənün üçün də sürpriz vardır.

Tıçinkina. Yaxşı görək! Doğrudanmı, sən qoca xalanı unutmamısan?

Çaplin. Necə ola bilər, axı?! (*Bağlamalardan birini əlinə götürür.*) Hər cür yabanı bitkilərə və çiçəklərə sonsuz həvəsini nəzərə alaraq səni bax bunlarla sevindirmək istədim... (*Bağlamanı Tıçinkinaya uzadır.*) Ehtiyatla!

Tıçinkina maraqla bağlamayı açır və onun içindən kaktus çıxır.

O, adamı dalayır!

Tıçinkina (*qışqırır*). Dəhşətdir!

Çaplin. Olya xala! Mən inciye bilərəm! Sən bilseydin onu Moskvaya gətirib çıxaranacan nə çətinliklər çəkmişəm!

Tıçinkina (*hədiyyəni oxşayır*). Bu dəhşət dediyim çox gözəldir! Sadəcə gözəldir! Onu haraya əkim? Necə tərbiyə edim? (*Kaktus əkilmiş dibçəyi sinəsinə sıxır.*)

Çaplin. Sən onu doğma oğlun kimi tərbiyə edə bilərsən. Hər ehtimala qarşı bu kaktus təsərrüfatda əvəzsizdir. Ondən kompot bişirmək olar. Hə, hə, mən zarafat eləmirəm! Bundən başqa, ondən gözətçi kimi də istifadə etmək olar. Əgər hasarınızda deşik varsa, bəs edər ki, həmin deşiyi kaktusla tutasan, ora heç bir canlı ürək edərək yaxın düşməz! (*Gülür.*)

Tıçinkina (*gülür*). Mən sənə çox təşəkkür edirəm! Sənün hədiyyən mənə böyük zövq verdi. (*Kaktusa nəvaziş göstərir.*) Gözəl forması vardır. Bu eybəcər çox yaraşıqlıdır. Bu, mənün bağçamın fəxri olacaq. Sən hələ mənün bağımı görməmişən! O! Mən "Həvəskar bağban" kitabı almışam və bu işi mükəmməl öyrənirəm. Sən fikir vermisenmi, bizdə nə qədər çiçək vardır. Mən onları xüsusi gübrələrlə becərir, kvarçla şualandırırım.

Şura gəlir. O, meksikalı kostyumu geyinmişdir.

Şura. Bir mənə baxın!

Çaplin. Xariqə! Əsil meksikalı!

Tıçinkina (*gözlənilmədən qışqırır*). Şurik! Şurik! Heç bilirsiniz bir-birinizə nə qədər oxşayırsınız?

Çaplin (*gülümsəyir*). Nə olmasa da burunlarımız və adlarımız eynidir.

Tıçinkina (*bacısı oğluna və öz oğluna baxaraq*). Yox-yox, çox oxşarlığınız vardır. Bir yanaşı durun görüm! Bax, belə! (*Qəti olaraq*). Oxşarsınız! O dəqiqə bilmək olar ki, siz yaxın qohumsunuz.

Çaplin (*gülür*). Demək olar ki, əkizik!

Tıçinkina. Sən gülmə! Sizin ki, nəsliniz iki xətt üzrədir. Sənün atan mənün doğma qardaşımdır, anən isə mənün ərimin, – Şuranın atasının əmisi qızıdır. Hə, di yeri, düş qəbul elə. Sonra isə dərhal süfrə arxasına əyləşərik. Mən elə bil bu gün hiss edirdim ki, sən gələcəksən. Odur ki, sənün sevimli müəbbəli qoğalını bişirmişəm! (*Girir evə.*)

Çaplin (*hələ də sombreronu başından çıxarmayan Şuraya*). Deməli, mən belə düşünürəm, sən artist olmaq arzusundasən.

Şura. Əgər istedadım çatsa.

Çaplin. Demək istəyirsən ki, istedadın yoxdur?

Şura (*çiyinlərini çəkir*). Hələ heç özüm də bilmirəm. Mənün yaddaşı yaxşıdır, amma necə lazımdırsa rola girməyi öyrənə bilmirəm. Hərdən ən ciddi məqamda mənə gülmək tutur.

Çaplin. Elə yaramaz. Məşq etmək lazımdır.

Şura (*ah çəkərək*). Amma içimdə hiss edirəm ki, mən artistəm! Sən "Üç muşketyor"u oxumusan?

Çaplin. Oxumusan da sözdü? Dəfələrlə!

Şura. Mənsə otuz dəfə eninə və uzununa oxumuşam. Bu yeri yadındadır? (*Böyük hissiyyatla.*) "Qulaq asın, xanım, qulaq asın, cəsəretli olun, inanın mənə! Doğrudanmı, siz mənün gözlərimdən ürəyimin dediklərini və sədaqətini oxuya bilmirsiniz!". Bunları d'Artanyan söyləyir!

Çaplin (*ciddi*). Dəhşət söyləyir!

Şura. Bu an o sevgilisini odlu baxışlarıyla çuğlayır! Bax belə! (*Gözlərini qıyaraq kənara baxır.*)

Çaplin (*gülməyini boğaraq*). Əla!

Şura. Necə bilirsən, sənə mən d'Artanyan rolunu oynaya bilərəm?

Çaplin. Niyə də axı yox? Əlbəttə, bilərsən.

Şura (*odlu-odlu*). İndisə, bax, onlar mənə, ümumiyyətlə, sözsüz bir rol təklif edirlər! Mülkədar rolu! Sözsüz! Mənə! Mən d'Artanyan ola-ola! Haqları varmı? Yox, sən denən, haqları varmı? Hə?!

İKİNCİ ŞƏKİL

Əvvəlki vəziyyət. Həmin gün axşam saat altı. Şura meksikalı kostyumdadır. Çəpörün arxasından Vova görünür. O, çəkmələrini geyinmiş, köynəyini dəyişmişdir. Sinəsində bir cərgə festival nişanları vardır. Şura özünü göstərmədən cəld yelləncək-kresloya oturur və sombreronu üzünə çəkərək özünü yuxuluğa vurur. Bağın qapısı çırpılır.

Yatmış dostunu qeyri-adi geyimdə gören Vova yelləncək-kreslonun bir neçə addımlığında dayanaraq, yerindəcə donub-duraraq marağını gizlətmədən gözlərini ondan çəkmir. Şura qurcalanır, şlyapa yerə düşür və o ayılır. Böyük pauza. Şura yerdən sombreronu qaldırır və başına geyir.

Vova (*sükutu pozaraq*). Şurka! Nə olub sənə? Hə? Nə olub? (*Şura susur.*) Of! Nə gözəl geyinmiş! Elə bil qələmlə çəkiblər səni!

Şura (*ciddi olmaqda davam edərək*). Bağışla, oğlan, sən kimin yanına gəlmişən!

Vova (*duruxaraq*). Sənə nə olub, hə? Sən niyə soruşursan? Sənin yanına gəlmişəm! Sən özün dedin axı, özün xahiş etdin ki, bir qədər sonra gəlim. Budur, mən gəlmişəm. Çəkmələrimi geymişəm... Boynumu da... yumuşam.

Şura (*özünü elə aparır ki, guya heç nə başa düşmür*). Oğlan, sən çaxmışan! Mən səni tanımıram. Sənə kim lazımdır?

Vova (*əlini yelləyir*). Boşla daha! Məni ələ salırsan, deməli? Yoxsa bu, sən deyilsən, bəlkə? (*Şurayı göstərir.*) Belə çıxır ki, mən səni görmürəm də?..

Şura (*qərara gələrək*). Qulaq as! Sənə, yəqin ki, mənim bibim oğlu gərəkdir, Şura Tıçinkin. O, tezliklə gələcək. O, gəzməyə getmişdir. Çay qırağına. Mən də Şurayam, amma Tıçinkin yox, Çaplinəm. Biz bir-birimizə oxşayırıq və bizi həmişə dəyişik salırlar. İndi sən də məni oxşatdın. Sənə isə Tıçinkin lazımdır. Düzdürmü?

Vova (*özünü itirərək*). Şey... sən... adı nədi... Hə, sən gəlmişən? Əla! Xariqə! Əkizsiniz, eləmi?

Şura (*rola girərək*). Demək olar ki, hə. Biz iki xətt üzrə qohumuq. Başa düşürsən? Mənim atam onun anasının doğma qardaşdır. Anam isə onun atasının əmisi qızıdır. Ona görə də biz bu qədər oxşayırıq... Bəs sənin adın nədir?

Vova (*çətinliklə nitqini bərpa edir*). Mənim? Mənim adım Vovadır. Belə götürəndə daha çox Pestik deyirlər mənə. Soyadım Pestikov olduğuna görə məni belə çağırırlar. Vay! Adam az qalır

havalansın! Gör sən necə də bizim Tıçinkinə oxşayırsan?! Lap elə bil özüdür ki, var! (*Yerə oturur.*) Canlıdır!

Şura. Əlbəttə! Ölü olmayacaq ki! (*Qurduğu oyun alındığı üçün özündən sox razi halda ayağa durur və əlini Vovaya uzadır.*) Gəl dost olaq!

Biri-birinin əlini sıxırırlar.

Vova. Sən meksikalısan, ya yox?

Şura. Sadəcə mən Meksikada yaşamışam.

Vova. Niyə?

Şura. Necə yəni niyə? Valideynlərimlə yaşamışam.

Vova. Onlar kimdirlər?

Şura. Kimdirlər? Adamdırlar.

Vova. Bəs atan nə işləyir.

Şura. Atam sovet səfirliyində attaşə işləyir. Görürsən kimdir mənim atam? Mən isə onunla birgəyəm. Belə.

Vova. Deməli, antraşə.

Şura. Antraşə yox, attaşə!

Vova. Hər nədisə bizim dildə deyildir. Bəs sən niyə bu cür geyinmişən?

Şura. Burda nə var ki? Meksikalısayağı geyinmişəm, vəssalam!

Vova. Orda, sizdə hamı belə geyinir?

Şura. Hamı.

Vova. Sən də?

Şura. Mən də.

Vova. Sən burda da belə gəzəcəksən?

Şura. Nədi ki? Pisdı yəni?

Vova. Moskva festivalında olduğu kimi.

Şura. Nə olsun?

Vova. Sən onların bağında qonaq qalacaqsan?

Şura. Olmaz yəni?

Vova. Nədi? Soruşmaq olmaz? Sən onlarda qalacaqsan? Hə?

Şura. Qalacağam.

Vova (*bir qədər susaraq*). Şlyapaya söz yoxdur!

Şura. Sombrero deyirlər buna.

Vova. Ver bir geyim, baxım.

Şura. Ala, bax.

V o v a (*şlyapanı geyərək*). Belə şlyapada istəyirsən lap günün qızmarında göz – adamı isti vurmaz!

Ş u r a . Bu xüsusi olaraq düşünülmüşdür. Meksikada günəş buradakı kimi deyildir.

V o v a . Yoxsa Meksika günəşə yaxındır.

Ş u r a . Yaxın deyildir. Amma oranın iqlimi hər halda buraninkini kimi deyildir.

V o v a (*şlyapanı qaytararaq*). Tut öz sobronunu!

Ş u r a (*düzəliş verir*). Sobrero yox, sombrero! (*Şlyapanı geyir.*) Deməli, sən mənim dayım oğlu Şura Tıçinkinlə dostluq edirsən?

V o v a (*geyri-müəyyən*). Hə... edirəm... Vay, sən nə qədər ona oxşayırsan! Sadəcə olaraq mən heç nə anlaya bilmirəm, bu necə ola bilər!? Anlaya bilmirəm!

Ş u r a . Burada anlamalı nə var axı! Neyləmək olar ki, oxşayıram!

V o v a . Sizi burada dəyişik salmırlar ki?

Ş u r a . Mən bu kostyumda olacağam, o isə hamı kimi geyinəcək. Baxan kimi kimin kim olduğu bilinəcək. Məncə dəyişik salmazlar... Bəs o necə oğlandır? Pis deyil, hə?

V a v a . Pis deyil. Amma möhkəm inciyəndir, küsəyəndir. Məğrurdur o, – Tıçinkin!

Ş u r a . Məğrurdur? Nəse mən müşahidə eləməmişəm.

V o v a . Müşahidə eləyərsən. Gözlə, görərsən!

Ş u r a . Bəs o, kimdən inciyib-küsür? Həm də nəyə görə?

V o v a . Ona, ümumiyyətlə, söz demək mümkün deyil. Xüsusilə də indi.

Ş u r a . Niyə xüsusilə?

V o v a . Bu gün belə bir iş baş vermişdir: dəhşətli, vallah. Hər şey istənilən kimi yox, tam əksinə olmuşdu.

Ş u r a . Nə olmuşdu ki? Danışsana, Vovka!

V o v a . Sən məni yaxşısı budur, Pestik deyə çağır. Mən daha çox Pestik çağırılmağa öyrənmişəm.

Ş u r a . Necə deyirsən, elə də edək; Pestik deyirsən Pestik çağır. De görək, nə iş baş verib mənim bibim oğluyla?

V o v a . Danışsam, məni ona satmazsan ki? Bəlkə, o, heç istəmir ki, sən bu məsələni biləsən. Sonra başıma oyun açar...

Ş u r a . Sən qorxma! Birincisi mən ağzıboş deyiləm. Bilirsənmi, Meksikada çərənçiləri sevmirlər... İkincisi, o, mənə özü hər şeyi danışacaq. Mən onun əziz qonağyam!

V o v a . Yaxşı. Danışaram.

Ş u r a . Başla!

V o v a (*xısın-xısın pıçıldayaraq*). Başa düşürsən, burada bizim bağ uşaqları təşkilatsızdılar. Onlar pioner düşərgələrinə getməyərək, özbaşına tamaşa hazırlayıb, onu araqlükor zavodunun nəzdindəki yay istirahəti düşərgəsində göstərməyi qərara aldılar. Bu pioner düşərgəsi buraya yaxın yerdədir. Çayın o tayında, meşəni keçəndən sonra, dərəni adlayırsan...

Ş u r a (*onun sözünü kəsir*). Sən kəsə danış! Qısa!

V o v a . Bizim uşaqlar, qərara aldılar ki, “Üç müşketyor” əsərini oynasınlar. Ata-Düma! Bir də var Oğul-Düma. Bu əsəri o yox, onun atası yazıb.

Ş u r a (*səbirsizliklə*). Yaxşı, qərara aldınız, bəs sonra?

V o v a (*söhbətdən yayınaraq*). Dəhşətli, vallah, sən necə də Şuraya oxşayırsan. Bunların hamısını sənə danışırım, özüm isə fikirləşirəm: niyə mən bunları danışırım axı, sən ki, hamısını özün bilirsən!

Ş u r a . Mən heç nə bilmirəm.

V o v a . Sözü düz, sən möcüzəsən! Mən sənə baxdıqca fikirləşirəm: gör sən nə qədər Tıçinkinə oxşayırsan! İki damla su kimi! Hə təəccüblənirsən? Güzgüyə baxsaydın, özün heyrlənərdin!

Ş u r a . Sonrasını danış!

V o v a . Yanaşı dursaydınız, sizə baxmaq maraqlı olardı.

Ş u r a . Biz bir yerdə olanda biri-birimizlə elə də oxşamırıq. O dəqiqə hiss olunur ki, o – odur, mənə – mənəm. Ancaq ayrı-ayrılıqda, doğrudan da, çoxları dəyişik salır... Sən səhnə əsərinin sonrakı taleyi barədə söhbətinə davam elə!

V o v a . Mən söhbətimi harada kəsmişdim?

Ş u r a . “Üç müşketyor”un müəllifi olmayan Oğul-Dümada qalmışdın.

V o v a (*yadına salır*). Deməli, belə... Sənin qohumuna d’Artanyan rolunu oynamağı vermişdilər. O, əlbəttə, bu rolu əzbərləmiş, yad sözlərə vərdiş etmək üçün məşqlərə başlamışdı. Bu məqamda akademiklər başına Adrian gəlib çıxdı. Və bu Adrian d’Artanyan rolunu özü oynamaq istədi. Elə buna görə də sənin bibin oğlunu istefaya göndərdilər.

Ş u r a . Nədən ötrü? Niyə belə oldu axı?

V o v a . Ona görə ki, həmin Adrian Vadimin yanına gələrək demişdi: əgər d’Artanyan rolunu ona versələr o, dörd ədəd həqiqi

rapira tapıb gətirəcəkdir! Vadim, əlbəttə, əvvəl ona inanmadı və dedi ki, Tıçinkinin prinsiplə qəlbinə dəyməyə razı deyildir. Adrian haradansa dörd ədəd həqiqi rapira tapıb gətirdikdən sonra Vadim onunla razılaşdı. Və dedi ki, Şura prinsipçə d'Artanyan roluna yaramır, bəzi göstəricilərinə görə uyğun gəlmir. O isə həmin rola prinsipial olaraq Adriani təyin edir.

Şura (*qəzəbini güclə gizləyərək*). "Prinsipial olaraq", "prinsipial olaraq"... Bəs sizin uşaqlar hara baxırdılar? Öz yoldaşını satmaq ədalətli deyil axı. Məgər rapira əhəmiyyətli bir şeydirmi? Nədir o axı?

Vova (*gülümsəyərək*). Bizim uşaqları sən tanıyırsan. Məsələn, Alka... O, bu əsərdə məşhur bir qadın rolunu oynayır. Yadımdan çıxıb familiyası nədir. Monpasyedir, deyəsən. Alka Vadimin əlaltısıdır. Qulluğunda it kimi dayanır! Slavikə baxırsan ki, yapışıqlı oğlandır. Amma onun heç bir xarakteri-filanı yoxdur. Qalanları da hamısı bir nəfər kimi Vadimin ağzına baxır. Çünki o, hamıdan böyükdür və bir dəfə də kinoya çəkilməmişdir. Mənimlə isə heç kim hesablaşmır. Mən boyda hamıdan balacayam. Rollar paylananda heç mənə rol da çatmırdı. Əvvəlcə mənə sözsüz bir mülkədar rol təklif etdilər, mən razılaşmadım. Neynirəm o rolu! Onu öldürəndə də susur! Axmaqlıqdı! Sonrası da mənim yaddaşım pisdir. Bütün ömrüm boyu bircə şeir əzbərləmişəm, qalanı hamısı yadımdan çıxıb. Sən bu şeri bilirən. (*Avazla oxuyur.*)

Əti yeməyə nə var?
Ət inəyin canıdır.
Aramız çox yaxşıdır
Qızardılmış ötlə.
Biz onu yeyirik cəsarətlə.
Südü içməyə nə var?
O inək məhsuludur.
Sevirəm onu mən də
Yaxşı bişiriləndə.

Başa düşdün? Söhbət süddən gedir. Gülməli şeirdir, elə deyilmi?

Şura (*ayağa duraraq bağçanın cığırında var-gəl edir və qəzəblə*). Mən onlardan intiqam alacam! İntiqam alacam!

Vova. Bibin oğlundan ötrümü? Bu, qan qohumluğunun intiqamıdır, eləmi?

Şura. Mən onlardan intiqam alacam! İntiqam alacağam!

Vova. Sən onlara neyləyəcəksən ki?

Şura. Mən bilirəm onlara neyləyəcəyəm! Bilirəm!

Vova. Görünür, sən yaxşı oğlansan. Sən öz qohumundan ötrü ciddi həyəcan keçirirsən!

Şura (*özünə gələrək*). Bizim Meksikada bilirənmi...

Tıçinkinin və Çaplinin səsləri gəlir.

Vova. Mən gedim, yoxsa qalım?

Şura. Bilirsən, sən yaxşısı budur, get. Sabah gələrsən. Mən indi məşğul olacam.

Vova. Bəs Tıçinkin də məşğul olacaq?

Şura. Tıçinkin? Hə-hə, o da. Biz ikimiz də məşğul olacağıq.

Vova. O məni dəvət etmişdi. Bircə ikinizi yanaşı görə bilseydim...

Şura. Yeri, Pestik, yeri! Sabah görürsən! Yeri, əzizim!

Vova. Sən bizim uşaqlarla tanış olacaqsan?

Şura. Olacam! Olacam! Sabah danışarıq!

Vova. Onlar sizi birlikdə görsələr bir gülüş qopacaq ki!.. Yaxşı, xudahafiz, a meksikalı. Mən səni meksikalı deyər çağıracağam. Olarmı? Sən isə məni – Pestik!

Şura. Xudahafiz!

Vova qaçır. Tıçinkina və Çaplin görünür.

Tıçinkina (*oğluna*). Nahaq bizimlə çay kənarına getmədin. Bu sənin tərəfindən nəzakətsizlikdir. Sənin yanına qohumun gəlib, necə hədiyyələr gətirib, sən isə bizim yerləri belə ona göstərməyə ərindin.

Şura (*özünə haq qazandıraraq*). Mən yuxulamışdım. Sonra da Vovka gəlmişdi.

Çaplin. Olya xala, eybi yoxdur. Ondan incimə! Biz çox yaxşıca gəzmişik və söhbətlər etmişik!

Tıçinkina. Mən böyük məmnuniyyətlə sənin söhbətlərinə qulaq asdım, böyük məmnuniyyətlə... Öküzlərin döyüşü! Yəqin ki, bu, dəhşətli bir tamaşadır. Necə vəhşilikdir! Sən mənə Meksika çiçəkləri olan okazinin toxumunu göndər. Nəyin bahasına olursa olsun, o çiçəklərdən məndə də olmalıdır!

Çaplin. Mən söz vermişəm. Onlar sənin olacaq, Olya xala!

Tıçinkina. Sağ ol. (Oğluna.) Bəlkə, sən artıq bu festival geyimini dəyişəsən?

Çaplin (gülür). Amma bu paltar ona çox yaraşır.

Tıçinkina. O, indi uzun müddət bu paltardan ayrılmayacaq. Çətini bir şeyə həvəs göstərdi... Hə, belə... Yoldaşlar, indi ananas yeyəcəyik. (Evə girir.)

Şura (Çaplinə). Şurik! Səninlə məsləhətləşmək olarmı? Amma gizlincə.

Çaplin. Sözsüz!

Şura Çaplini kənara çəkərək nəsə qızğın-qızğın söyləyir. Hərdən səslər gəlir: "Nöhəng!", "Parlaq!", "Dahiyanə!" İkisi də gülümsəyir.

Şura. Sən bilirsən, mən nə fikirləşirəm?

Çaplin. Maraqlıdır. Amma gözlə yanılma! Burada gərəkdir ki, hər şeyi incə düşünüb-daşınasan.

Şura. Plan qurmaq gərəkdir.

Çaplin (bu işdə marağı varmış kimi). Düzdür. Əsil strateji hərəkət planı.

Şura. Mənə kömək edərsənmi? Sən ki diplomatsan! Sən hər şeyi bilirsən!

Çaplin. Bir ağ vərəq gətir mənə. Gəl hər şeyi qeyd edək...

Şura. Oldu! (Qaçır evə.)

Çaplin artırmada qalır. Bağçanın qapısı çırpılır.
Adrian görünür. Boğazı sarıqlıdır.

Adrian (qışqırır). Ey! Bəri çıx!

Çaplin (Adriana). Salam, cavan oğlan!

Adrian (salamlaşmadan). Mənə Şura lazımdır. Olarmı?

Çaplin. Şura Tıçinkinmi?

Adrian. O, evdədir?

Çaplin. Evdədir. Bəs onu soruşan kimdir?

Adrian. Mən.

Çaplin. Səni tanımaq şərəfinə nail deyiləm. Kiminlə danışıram?

Adrian. Deyin onu Adrian soruşur.

Çaplin. Akademiklər bağındanmı?

Adrian. Adriandır, vəssalam.

Çaplin. Belə də çatdırarıq! (Evə girir.)

Adrian otluqda sınımış şpaqanı görür. Qırıq hissələri qaldırır, onları biri-birinə tutuşdurur, kinayəli gülümsəyərək kollağa atır. Çaplin qayıdır. Onun əlində şagird dəftəri vardır. O, dəftəri Adriana uzadır.

Adrian (dəftəri alır). Bu nədir?

Çaplin. Mən biləni bu, köçürülmüş roldur.

Adrian. D'Artanyanın rolu?

Çaplin. Görünür ki.

Adrian (dəftəri vərəqləyir). Burada hər şey düz köçürülüb? Səhv yoxdur ki?

Çaplin (ciddi). Akademiklər bağından olan Adrian, qulaq as! Sənə hazır, köçürülmüş rol verirlər, sən isə burada səhv olub-olmadığını soruşursan! Sən özün onu köçürə bilərdin!

Adrian. Bircə köçürməyim çatmırdı elə!

Çaplin. Bilirsən, sənə bir xeyirxah məsləhət vermək istəyirəm.

Adrian. Nədi?

Çaplin. Nə zaman ki, d'Artanyan rolunu əzbərləyib qurtardın, kimdənsə nəzakət dərsi öyrən. Yadıma gəlir ki, d'Artanyan və onun dostları – Atos, Portos və Aramis çox nəzakətli, yer-yurd bilən adamlar idi. Bunsuz sən xoşməramlı müşketyorun ədalətli obrazını yarada bilməzsən.

Adrian (dəftəri cibində gizlədərək özünü itirmiş halda). Yaxşı. Hələlik. (Çıxıb gedir.)

Şura görünür. O, adi kostyumunu geyinmişdir. Əlində bir vərəq və karandaş tutmuşdur.

Şura. Getdi?

Çaplin. Getdi.

Şura. Abırsızdır! Düz demirəm?

Çaplin. Tərbiyəsiz oğlandır. Vəhşidir!

Şura. Atası isə əsil akademikdir. Elə yaxşı, elə nəzakətli dayıdır ki!.. Həmişə adama salamı birinci verir. Hətta uşaqlarla da elədir...

Çaplin. Belə də olur... Neyləyək, hərəkət planı hazırlayaqımı?

Şura. Hə. Bu kağız, bu da karandaşlar. Biri göy, biri qırmızı. Hər ehtimala qarşı.

Çaplin və Şura stol arxasına keçir.

Çaplin. Strateji planın şərti adı olmalıdır. Gəl onu "Sombrero" adlandırmaq.

Şura. "Sombrero"? Əla! Yazım?

Çaplin. Yaz!

Şura (yazır). "Plan "Sombrero". Dırnaq içində. Hə, yazdım. (Başını qaldırır.) Sən bizdən nə vaxt gedəcəksən? Sabah?

Çaplin. Yox, bu gün. Axşam saat onda.

Şura. Yaxşı ki, sən bu gün gedirsən. Səni bir bu qızdırmalıdan başqa, bizim uşaqlardan heç kim burda görməyib! (*Gözlənilmədən.*) Bəri bax, Şurik, sən hansısa bir Meksika mahnısı bilirsen?

Çaplin. Bilirəm. Nədir ki?

Şura. Onlardan birini mənimçün oxu.

Çaplin. Sənə hansı mahnını oxuyum ki? (*Fikrə gedir, sonra ispan dilində, ahəstə bir Meksika xalq mahnısı oxuyur.*)

Tiçinkina əlində ananas artırmaya çıxır. Çaplin mahnı oxumaqda davam edir. Şura diqqətlə qulaq asır.

Pərdə aram-aram enir.

İKİNCİ PƏRDƏ

ÜÇÜNCÜ ŞƏKİL

Bağ sahəsi. Bağçada taxtadan bir stol və torpağa basdırılmış iki skamya. Vadim və Slava qızgın bir şəkildə rapira oynadırlar. Onlar yerdən skamyanın üstünə sıçrayırlar, oradansa stolun üstünə. Sonra yenidən yerə atırırlar. Əlində rapira tutmuş Adrian torpağın üstündə yarızanmış halda, əlində kitab tutmuş Alla isə ağacın altında oturduğu yerdənsə rapiraçıların döyüşünü izləyirlər.

Vadim (*Slavaya hücum edərək ona rapira ilə zərbələr endirir*). “Bundan başqa bizim şpaqalarımız da vardır. Mən sizi əmin edirəm ki, biz bu silahla da pis hərəkət etmirik!” (*Sıçrayır.*) Özünü qoru! Atosa görə! Portosa görə! Bu da Aramisə görə! Al! Tut! (*Şpaqa ilə Slavanın ayağına vurur*).

Slava (*çığırır*). Ah! Deməli, sən mənim ayağıma vurursan?! (*Hücum edir.*)

Vadim (*özünə haqq qazandırır*). Bu, xain fədidir.

Slava (*hücum edir*). Ah, xain!?

Vadim. Dayan! Qayda pozuldu! İlkən vəziyyətə qayıt, ilkin vəziyyətə! Çıxış vəziyyətinə! Müdafiə olun! (*Adriana*) Adik, bax! Yıxıl! İndi şah zərbə!

Slava sinəsini zərbə altına verir.

“Gəbər, mənfur!” (*Slavanı “öldürür”*) İndi ayaqlarını çapalat!

Adrian. Hazırım!

Vadim. Yaxşı!

Slava yerdən qalxır. Alla alqışlayır. Adrian darıxdırıcı bir görkəmdə dayanaraq Vadimin üzünə baxır.

Slava (*Vadimə*). Bəri bax, sən çox bərk sancma! Hər halda bu dəmirdəndir! (*Rapiraya işarə edir.*) Yoxsa sən elə bil ki, doğrudan-doğruya döyüşürsən! (*Çiyinini ovxalayır.*) Necə olsa ağrıdır.

Vadim. Xahiş edirəm, bağışla, bağışla, Slavik! Bağışla! Bil-mədən etdim! Başa düşürsən, aludə oldum... (*Adriana*) Hə, gördün?

Adrian (*mızıldayaraq*). Gördüm.

Vadim. Hücum etmək lazımdır! Sən isə ancaq müdafiə olursan və mənasız yerə qılıncını yellədirsən. Başa düşdün?

Adrian. Başa düşdüm!

Vadim. Gəl, hər şeyi yenidən başlayaq!

Slava. Mən daha bacarmıram. Mən yorulmuşam. (*Yerə çökür, torpaqda oturur.*)

Vadim. Gəl sonuncu dəfə məşq edək! Mən də yorulmuşam. Amma, bir dəfə də döyüşək!

Adrian (*qalxır*). Qolum göynəyir.

Slava (*qalxır*). Amma qoy o, mənim burnumun ucunda qılıncını oynatmasın. O, öz rapirası ilə mənim gözümü çıxaracaq!

Vadim (*Adriana*). Unutma ki, sən d’Artanyansan!

Adrian və Slava qılınclaşırlar. Adrian qorxaqcasına rapirasını yellədir. Slava qolay zərbələrlə onu karıxdırır və sonda rapirasını vurub əlindən salır.

Adrian (*qışqırır*). Bəri bax! Sənin ixtiyarın yoxdur!

Vadim (*əlini əlinə vurur*). Dayan! Dayan! Prinsipə görə təzədən başlamaq lazımdır!

Adrian (*rapirani yerdən qaldırır*). Mən belə razı deyiləm. Bu, nə deməkdir? Rapirani vurub yerə salır...

Vadim (*Slavaya*). Niyə sən onun şpaqasını vurub yerə salırsan? O axı d’Artanyandır?!

Slava (*deyinir*). Nəyə görə o, şpaqanı islaq toyuq kimi saxlayır? d’Artanyan kimi olsaydı, belə tutmazdı...

Adrian. Bu sənin işin deyil, mən qılıncı necə saxlayıram! Sən mənim üstümə hücum etməli deyil, əksinə, geri çəkilməlisən! Hücumu mən etməliyəm! Onsuz da mən səni döyüş zamanı qılınclayacağam!

Slava (öz-özünə). Ona hələ biz baxarıq!

Vadim (əlini əlinə vurur). Başladıq! Başladıq! Bir də! Hər şeyi təzədən başlamaq lazımdır! Adrian, hücum el! Slavik müdafiə olun! Belə... belə! İndi skamyanın üstünə atıl! İndisə, stolun!

Adrian skamyanın üstünə səriştəsiz atılır, oradan stolun üstünə çıxmaq istəyir, ayağı büdrəyir və yerə yıxılır. Alla qışqırır. Adrian yerdə oturaraq ayağını ovuşturur. O, ağrıdan üz-gözünü turşudur. Slava laqeyd bir görkəmdə kənara çökülərək ağacın altında oturur.

(Adriana). Əzilmisən?

Adrian. Oy! Dayan! Zərbə sümüyümə deyib. (Ayağını ovuşturur.)

Alla (Vadimə). Vadik! Sən bu gün mənimlə məşq edəcəksən.

Vadim. Səninlə?

Alla. Elədi ki var. Xanım Bonasye ilə.

Vadim. Bilirsən, gəl, sabah səhər tezdən başlayaq. İndi çox yorulmuşam, qüvvəm qalmayıbdır. Mən burada onlarla saat üçdən məşğulam. Sonrası da – onlar indi gələcəklər...

Alla. Kim?

Vadim. Unutmusanmı Adamayovuşmazdır, nədi? Meksikalı Pestik.

Alla. Bu meksikalı, mənə elə gəlir ki, çox lovğa adamdır. Bir həftədir burada yaşayır, Pestikdən başqa, bir kimsə ilə söhbət etməyib. Adamayovuşmazdır elə bil!

Vadim. Ola bilər ki, onun xarakteri belədir. Yəqin Vətəni üçün qəribəyibdir...

Alla. Mən dünən Tıçinkinlərin bağ evinin yanından keçirdim. Kiminsə gitara çaldığını eşitdim. Yəqin o idi. Qəribə bir musiqi idi, bizim motivə oxşatmırdı...

Slava. Pestik onun yanına hər gün gedir.

Vadim. Bəs Tıçinkin? Prinsipcə bizdən küsüb və çıxıb gedibdi, nədi?

Slava. Pestik dedi ki, valideynləri onun üçün hansısa pioner düşərgəsində dincəlməyə sənəd düzəldiblər. Məncə iki həftəliyə.

Alla. Nə deyəsən! Onun yanına bibisi oğlu Meskikadan qonaq gəlib, o isə qohumunu ataraq düşərgəyə qaçıb. Bu, qonağa hörmətsizlikdir.

Slava (Vadimə). Sən onun əlindən rolunu aldığın üçün o, çox möhkəm inciyibdir.

Vadim. Mən onun əlindən rolunu almamışam, sadəcə olaraq prinsipiallıqla başqasına ötürmüşəm. Burada nə var ki? Əsil teatrda və ya kinoda belə olur. Hansısa artist baş rolu məşq edir, məşq edir... və birdən-birə bu rolu daha çox uyğun gələn artistlərdən birinə ötürürlər! Vəssalam!

Slava (astadan). Başa düşürəm. Kim bu rola daha çox layiqdir. Bizim artist... saxtadır! (Başı ilə Adrian tərəfi göstərir. O isə yerdə oturmaqda və əzilmiş ayağını ovxalamaqda davam edir.)

Vadim (astadan). Bizim əsil rapiramız yox idi. İndisə var! Adik! Ayağın neçədi?

Adrian. Yaxşıdır.

Vadim (ona yaxınlaşır). Sən bu səhnəni bir neçə dəfə də məşq eləsən, lap Tanrı kimi oynayacaqsan! (Əlini onun çiyinə vurur.) Prinsipə görə, mən səndən elə bir d'Artanyan düzəldəcəyəm ki, hamının ağzı açıla qalacaq!

Meksika mahnısının sədaları yayılır. Vova və Şura görünür.

Şura meksikalı kostyumundadır, əlində də gitara vardır.

O oxuyur. Uşaqlar onu qarşılamağa qalxırlar.

Vova (coşğunluqla). Uşaqlar! Tanış olun! Bu oğlan Şura Tıçinkinibibisi oğlu Şurik Çaplindir! Meksikadandır! Oxşayır, eləmi? Şura (həyəcanlanmadan). Salyud! Buenos dias!

Hamı Şuranın əlini sıxır və onun qohumu ilə oxşarlığına heyrlənir. Böyük pauza.

Vova. Belə-ə-ə! Oxşayır! Heç nə demək olmaz!

Vadim. Mən nə deymişdim! Bu, ona görədir ki, bunun atası onun anasının doğma qardaşdır. Bunun anası isə onun atasının doğma bacısıdır. Başa düşdünüz mü?

Alla. Doğrudan?

Şura (gülümsəyərək). Si.

Vova (izah edir). "Si" – ispan dilində "hə" deməkdir.

Vadim (sakitcə Vovaya). O, rus dilində danışır?

Vova. Özü də necə! Bizdən də yaxşı!

Şura. Mən rus vətəndaşıyam. Bizim təbəmiz belədir.

Vadim. Bu, yaxşıdır. Deməli, sən rusca danışırısan?

Şura. Əlbəttə. Mən ancaq Meksikada yaşamışam. Ona görə bir az ispanca da bilirəm.

Slava. Bəs niyə sən bütün həftəni bizdən gizlənidin?

Şura (*əzgin-əzgin*). Boğazım ağrıyırdı. Burda sizin iqliminiz belədir... Meksikada iqlim tropik və subtropikdir, orada istidir... Buradasa sərindir. Ona görə də mən bir az soyuqlamışdım...

Alla. İqlimi dəyişdiyinə görə?

Şura. Hə. İqlimi dəyişdiyimə görə.

Slava. Biz də elə bilirdik ki, sən özünü dartırsan.

Vova. O, heç də özünü dartmır. O, əla yoldaşdır! Şuradan da yaxşıdır.

Vadim (*Şuraya*). Deməli, sən qohumun çıxıb gedib?

Şura. Hə. Mən gəldim və bir gün sonra o getdi.

Vadim. Heç yaxşı deyil. Onun yanına qonaq gəlib, o isə çıxıb gedib.

Şura. Eybi yoxdur. Mən incimirəm.

Vadim. Sən qohumunsa, əksinə, möhkəm küsəyəndir!

Şura. Mən bilmirəm. Ola bilər.

Slava. Sən indi onlarda qonaq qalacaqsan, eləmi?

Şura. Bir az qalacağam.

Alla. Bir az – yəni nə qədər?

Şura. İki həftə. Bibim oğlu qayıdanacan.

Adrian (*gözlənilmədən*). Sən Meksikada hansı şəhərdə yaşamısan?

Şura (*halını pozmadan*). Biz paytaxtda, Mexikoda yaşamışıq. Sonra da başqa şəhərlərdə. Məsələn, Aquaskalentesdə.

Alla. Meksika! Nəsə onun harada yerləşdiyini unutmuşam.

Şura (*sakit tərzdə*). O, şimalda ABŞ-la, sonub-şərqdə isə Qvatemala və Honduras ilə həmsərhəddir. Atlantik və Sakit okeanlarının suları onun ətəklərini yuyur.

Slava. Orada şir saxlayırlar, yoxsa, pələng?

Şura. Tropik meşələrdə bəbirlər və yaquarlar yaşayır. Savanalarda marallar, qarışqayeyənlər və digər vəhşilər yaşayır. Tısbağalar, kərtənkələlər, ilanlar hər yerdə doludurlar.

Vova. Lap qaynaşmadır!

Adrian (*kinayə ilə*). Təsadüfən sən tutuquşu deyilsən ki?

Uşaqlar Adriana çəpəki baxırlar.

Şura (*suala cavab verənədək*). Orda kürən meymunlar da lap çoxdur. Kürəndən də kürən! Lap onun kimi. (*Adrianı göstərir.*)

Hamı gülmür.

Vadim. Bizə Meksika haqda bir şey danış.

Şura. Nədən danışım. Necə ölkə olduğu haqda, yoxsa, orada necə yaşamağımız barədə?

Vova (*Şuraya*). Öküz döyüşündən danış. Bilirsiniz uşaqlar, çox maraqlıdır! O mənə danışib!

Adrian. Sən öküz döyüşünü görmüsən?

Vova. Özün görmüsən?

Şura (*gülümsəyərək*). *Eso ya se komprende!* Əlbəttə! Yüz dəfə görmüşəm!

Uşaqlar biri-birinə baxırlar.

Vova. Danış, qoy paxıllıqdan partlasınlar! Danış! Şəxsən özün öküzü necə öldürməyini danış.

Vadim (*Şuraya*). Sən öküz öldürmüşsən?

Şura. Elə bir şey olub.

Vova. O, öküz döyüşündə iştirak etmişdir!

Alla. Doğrudan?

Şura. Bir dəfə... təsadüfən...

Vadim. Xahiş edirəm danış, bu, çox maraqlıdır.

Vova. Uşaqlar! Bu əhvalatın əməlli-başlı yeri var!

Alla (*qürur dolu gözlərini Şuradan çəkmir*). Doğrudanmı, həqiqətdir? Söylə xahiş edirəm!

Şura. No es difisil! Zəhmət tələb eləmir? Danışa bilərəm...

Uşaqlar Şuranın başına yığışır, həndəvərində oturlar. Adrian qanı qara bir halda kənardə əyləşərək, rapirası ilə torpağı eşir.

Vova. Başla, ey meksikalı. Lap başdan başla! Hə!

Şura. No tenqo nada en kontra! Bu, o deməkdir ki: “Etiraz eləmirəm!” Bir dəfə mən korridaya baxmağa getmişdim – “öküz döyüşünə”...

Vadim. Bu, harada olmuşdu?

Şura. Aquaskalentes şəhərində. Bilet alaraq birinci cərgədə, – öz yerimdə oturdum.

Alla. Valideynlərsiz?

Şura. Atamla anam korridaya baxmağı sevmirlər. Mən tək getmişdim. Əlbəttə, yarım pesoya həsirdən toxumuş döşəkcə aldım və onun üstündə oturdum. Oturdum və gözləməyə başladım.

Slava. Döşəkçəni neyləyirdin?

Şura. Orada hamı döşəkcə üstündə oturur. Çünki skamyalar daşdandır.

Alla. Oy! Necə də maraqlıdır!

Slava. Alla, mane olma!

Şura. Hə, öküzü buraxdılar. Nəhəng bir öküz idi. Buynuzları nə boyda! Qırmızı rəngli plaşlarla onu neçə lazımdı qızışdırmağa başladılar. Öküz arena boyunca qaçmağa başladı. Fırlandıqca fırlandı. Tam qızışdıqdan sonra meydana atlı nizəçilər çıxdı.

Slava. Onlar kimdir elə?

Vova. Öküzləri nizə ilə qızışdırırlar. Onlar öküzləri nizə ilə sancır, belədə heyvanlar daha da acıqlanırlar.

Alla. Bəs sonra?

Şura. Sonra arenaya banderilyerlər çıxdılar...

Vadim. Onlar nə edirdilər?

Şura. Onların əlində uclarına saçaqlı lentlər bağlanmış uzun oxlar var idi. Bu oxlarla öküzün boynuna batıraraq onları daha da qızışdırdılar. Oturduğum yerdən açıq-aydın görürdüm ki, onun gözlərinə necə qan sızır. Elə bu dəmdə arenaya *de lya Torre de Kaykuburru de Larra los-Anqolarra* soyadlı toreronun özü yüyürüb çıxdı. O, tamaşaçılara baş əyərək al qırmızı rəngli plaşını yellədə-yellədə cəsarətlə öküzün üstünə sarı getdi.

Vadim. Sən hələ də öz yerində əyləşmişdin?

Adrian (*kinayə ilə*). Döşəkçənin üstündə?

Şura. Öz yerimdə – döşəkçənin üstündəcə oturaraq baxırdım ki, görüm sonrası necə olacaq.

Slava. Bəs sən nə görürdün?

Şura. Öküz qırmızı plaşa doğru atıldı, torero kənara sıçradı. Amma yenə öküzü hirsəndirməkdə davam etdi. Nəhayət, öküz onun üstünə üçüncü dəfə atıldıqda, torero şpaqasını sıyıraraq onun boynuna sancdı.

Alla. Oy!

Slava (*Allaya*). Sən “oy”uldama! Qulaq asmağa mane olursan!

Vadim. Şpaqanı boynuna sancdı. Sonra nə oldu?

Vova. Bu zaman öküz başını necə silkələyirsə və şpaqa necə onun boynundan kənara uçursa, düz düşür (*Şurani göstərir.*) bunun ayaqları altına.

Şura. Mən sıçradım ki, şpaqanı götürüb toreroya verəm, bu dəmdə o, özü mənə sarı atıldı.

Vadim. Öküzümü?

Vova. Torero! Torero atıldı! Başa düşürsünüz?

Şura. Öküz yox, torero. O, şpaqanın mənim ayaqlarım altına düşdüyünü və onu qaldırdığımı gördü. O, şpaqanın ardınca mənə sarı atılmışdı. Onun plaşı qırmızı olduğundan öküz də onun ardınca sıçradı. Bütün toplaşanlar ispanca çığıрмаğa başladı: “Şpaqanı ona sarı at! Tulla!” Mən isə atmıram.

Adrian. Bəs niyə atmırsan.

Şura. Fikirləşirdim ki, atsam, birdən qaldırmağa macal tapmaz! Deməli, torero mənə sarı atıldı, öküz onun ardınca. Mən əlimdə şpaqa dayanmışam. Öküz, bədbəxt toreronu az qaldı ki, buynuzlarına alsın. Elə bu an mən – al gəldi! – sancdım şpaqanı hara lazımdısa!

Alla. Toreroya sancdın?

Vova. Öküzə! Düz öküzün ürəyinə!

Böyük pauza.

Vadim. Hə, necə oldu? Öldürdün öküzü?

Vova. Bəs necə?!

Şura. Sonra bu hadisə barədə qəzetlərdə yazdılar.

Vova. Necə lazımdısa!

Slava. Bizim “Pionerskaya pravda” qəzetində, təsəvvür edin, məqalə yazılısaydı ki, pioner öküzü öldürüb! Gör nə olardı!

Vadim. Bu, böyük qəhrəmanlıq deyil. Ümumiyyətlə, bizdə belə şeylər boyənilmir. Azarkeşlik üçün tamaşadır! Axı bura Meksika deyil! Ancaq bütün bunlara baxmayaraq, sən qəhrəmansan! Özünü itirməmişən!

Şura. Məni çiçək yağışına tutmuşdular! Elə valideynlərim də təbrik etdilər. Sonralar mən daha öküz döyüşlərinə bir də getmədim.

Adrian. Daha döşəkçə üstündə oturmudun?

Slava. Validənlərin hamısı eynidir: hər şeydən qorxurlar.

Adrian. Sən bu dediklərini yalandan uydurmursan ki?

Şura. Niyə də uydurmaliyam. Bu barədə məqalə dərc edilmiş qəzeti göstərə bilərəm. Qəzetləri saxlamışam. Amma siz onsuz da heç nə başa düşməzsiz. Orada ispanca yazılıb.

Vadim. Heç nə təəccüblü deyil. Doğrudur, bu, adi hadisə deyil. Amma bir vaxtlar məktəblinin ayını öldürməsi barədə qəzetlər yazmışdı. Bəli, yazmışdılar! Öz aramızdır, ayı öküzdən də dəhşətlidir!

Vova (*Şuraya*). Sən bunlara xoruz döyüşü barədə söylə. Başla!

Şura. Yaxşı, bu barədə sonra.

Adrian. O, nə xoruz döyüşüdür elə?

Vova. Xoruzlar xüsusi olaraq biri-birilə döyüşdürülür! Olduqca qızğın bir döyüş! Dəhşət!

Slava (*Şuraya*). Sən də iştirak etmişən?

Vova. Onun özünün döyüşkən xoruzu olub!

Vadim. Doğrudan?

Şura (*gözlənilmədən*). Mən onu özümle gətirmişəm.

Vova. Deməli, belə! Bəs niyə mənə bu haqda deməmişən? Düz eləmişən?

Şura (*çiyinlərini çəkərək*). Vacib deyil ki, hər şey haqda birdəfəyə danışasan. Sadəcə olaraq yadımdan çıxıb.

Vova. O, nə xoruzdur elə?

Şura. Xüsusi cinsdən olan Hindistan xoruzudur. Çempiondur! İyirmi rəqibini ölüncəyə qədər döyüb. Otuz döyüşdən qalib çıxıb. On beş döyüşü heç-heçə başa vurub.

Slava. Deməli, sən onu özünle Meksikadan buraya gətirmişən?

Şura. Sözsüz. Burada xoruz döyüşü təşkil etmək olar. Burada sizin toyuqlarınız varmı?

Slava. Burada toyuq-cücə saxlayırlar. Amma sənin xoruzun əgər bağdakı xoruzları döyəsi olsa, buna görə heç kim bizə təşəkkür etməyəcək.

Şura. Mən bunu elə-belə dedim... Sadəcə, xoruzu orada qoyub gəlmədim. Yazığım gəldi. Ona yaman öyrəmişəm...

Adrian (*fərəhlə*). Bunlar hamısı əladır! Sənin dediklərini dinlədikcə elə bildim ki, bütöv bir kitab oxudum.

Şura. Bəs siz burada nə ilə məşğul olursunuz?

Vova. Biz indicə məşq edirdik. Ata-Dümanın “Üç müşketyor” əsərini səhnələşdirməyi qərara almışıq. Sən, əlbəttə, bu kitabı oxumusan...

Şura. Si muy interesante! Yəni: “Bu, çox maraqlıdır.”

Vadim. Mən rejissoram. Portosu özüm oynayıram, çünki hamıdan gombulam. Bu isə (*Allanı göstərir*) xanım Vonasyedir. Bu isə (*Adriana işarə edir*) d’Artanyan rolunu oynayır. Onu sənin qohumun oynamalıydı, amma bizimki onunla düz gəlmədi... Hə, artıq Atos da, Aramis də getdilər.

Slava. Mən isə mülkedar rolunu oynayıram. Sözsüz bir roldur. Hətta məni öldürəndə də susuram. (*Kinaya ilə gülür.*)

Vadim. Kostyumlarımız, əlbəttə, özfəaliyyət dərəcəsinə məxsusdur. Müşketyorlarımızın rapiraları isə həqiqidir! Adik, göstər!

Şura (*rapiralara baxaraq Vadimə qaytarır*). Adicə rapiradır.

Adrian. Sənin rapiradan nə anlayışın var ki?

Vova. Əlbəttə, bu rapiralar sənin öküzü öldürdüyün şpaqanın tayı ola bilməz, amma taxta qılıncdan ki, yaxşıdır. Tut, Adik! (*Rapiranı Adriana qaytarır.*) Sən qılınc oynada bilirsən?

Şura. Indudablemente! Yəni ki: “Şübhəsiz!”

Vova (*Vadimə*). Sən niyə gic-gic şeylər soruşursan. O ki öküz döyüşündə iştirak etmişdir!

Şura. İnanmırsınızsa göstərə bilərəm! Sea uste atento! Yəni: “Diqqətli olun!” (*Soyuqqanlıqla rapiranı götürür və döyüş mövqeyi tutur.*)

Vadim. Görək nə olur! (*O da başqa bir rapiranı əlinə alır.*)

Təkbətək döyüş başlayır. Şura qalib gəlir.

(*Şuranın çiyinə əlilə vuraraq.*) Afərin! Sənin yaxşı məktəbin vardır!

Vova (*narahatlıqla Allaya*). O, nə deyir? “Yaxşı məktəb!” Bu adam əlinə şpaqa alaraq öküzü öldürüb! “Yaxşı məktəb” nə deməkdir?!

Adrian (*narazı bir halda*). Hə, bitirdinizmi? Rapiraları bəri verin, mən evə gedirəm!

Vadim. Niyə sən hər dəfə rapiraları evə aparırsan? Nədi, biz onları yeyəcəyik, yoxsa?

Adrian (*rapiraları götürür*). Belə daha yaxşıdır. Salamət qalarlar. Yoxsa it-bata düşər, bundan ötrü mənim boğazımı üzərlər! Sağlıqla qalın!

Şura. Ados!

Adrian diksinir və rapiraları əlindən yerə salır.

Alla. Sən ona nə dedin?

Şura. Mən ona: “Əlvida!” dedim.

Vadim (*Adrianın dalınca*). Bu nə fors eləyir, bilmirəm!

Slava. Mən isə başa düşürəm. O, həmişə istəyir ki, birinci olsun. İndisə ikincidir. Birinci meksikalıdır. Aydınır?

Alla (*Şuraya*). Kostyumun orijinaldır. Burada heç kim belə gəzmir.

Şura. Mən isə gəzirəm. (*Vovaya*) Pestik, sən burda qalacaqsan, ya gedəcəksən? Artıq mənim evə getmək vaxtımdır. Bibim naharda gözləməlidir.

Alla. Sən dünən axşam gitarada çalırdınmı?

Şura. Hə. Bəkarçılıq idi. Gitara Meksikada milli alətdir.

Alla. İspan mahnılarının dəlisiyəm.

Şura (*soyuqcasına*). Mən də. (*Əlini Vadimə uzadır.*) Asta lueqo!

Vadim (*gülümsəyir*.) Yəni, bu, nə deməkdir?

Şura. Tezliklə görüşənə qədər! Asta manyana! Sabaha qədər!

Vadim. Oldu!

Şura növbəylə hamının əlini sıxır.

Slava. Sən öz xoruzunu bizə göstərərsən?

Şura. Olar. Ados, keridos amiqos! Yəni ki: “Sağlıqla qalın, əziz dostlar!”

Şura sombrerosunu yellədə-yellədə gedir. Böyük pauza.
Meksika mahnısı səslənir.

Vadim. İspanca yaxşı öyrənib!

Slava. O öz bibisi oğluna necə də oxşayır. Mən onun Tıçinkin olmamasına inanmadım! Mən elə bil yuxudayam!

Vadim. Bununla belə fərq bilinir. Şura Tıçinkin özünü belə apara bilməz. Çünki onun gözləri adidir. Bununsa baxışları itidir! Fikir verdinizmi? Elə bil adamı dəlib keçir!

Vova. Ay sizə nə deyim! O ki Meksikada yaşayıb! Əsil hindularla görüşüb! Öküz öldürüb! Ay sizi! *Kamarados! Amiqos!* (*Meksika mahnısı oxuya-oxuya qaçıb gedir.*)

Alla. Bax, xaricdə olmaq bu deməkdir!

Vadim (*gözlənilmədən öz-özünə*). Hər halda d'Artanyanın kürən olması heç də yaxşı deyildir. Bu ki, kloun yox, necə olmasa müşketyordur! Bizdə isə parik yoxdur...

Uşaqlar Vadimə təəccüblə baxırlar. Pauza.

Pərdə.

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

DÖRDÜNCÜ ŞƏKİL

Tıçinkinlərin bağı. Mesikalı kostyumu geymiş Şura bağçanın cığırında var-gəl eləyir. Hərdən balaca bir kitabçaya gözücu baxaraq ispan kəlmələrini təkrarlayır.

Şura (*öz-özünə*). *Qrasnas por la atencion*, deməli: “Diqqətinizə öərə təşəkkür edirəm”. *Aqa uste el favor de perdonarme* – “Xahiş edirəm, bağışlayın!” *Lo siento mucho, perno puedo aseptarlo* – “Çox heyif, amma, imtina etməyə məcburam”. (*Dayanır.*) Belə... (*Fikirləşir.*) Bəs sonra nə? (*Artırmaya qalxır, stolun üstündən Böyük Sovet Ensiklopediyasını götürür, pilləkəndə oturaraq oxumağa başlayır.* “*Meksikanın ən qədim, köklü sakinləri hindulardır. Bizim eramın birinci minilliyində, Meksikanın ərazisində çoxsaylı hindu qəbilələri məskunlaşmışdır...*”).

Bağçanın qapısı çırpılır. Şura tez kitabı örtür, bilmir ki, onu harada gizlətsin, oturur üstündə. Tıçinkina görünür.
Onun əlində ərzaq çantası vardır.

Tıçinkina. Pərvərdigara! Səni bu maskarad paltarında görmək məni lap cana yığıb! Bilsəydim Şurikə tapşırırdım bunları sənə bağışlamazdı heç! (*İstəyir ki, pilləkəndə əyləmiş Şuranın yanından keçsin.*) Xahiş edirəm, yol ver keçim!

Anasına yol verməkdən ötrü Şura ayağa durur. O, kitabı görür.

Ensiklopediyada nə axtarırsan? (*Oxuyur.*) “Meduza” – çoxayaqlı!” Hansı söz səni maraqlandırır?

Şura. Meksika.

Tıçinkina. Sən bu Meksikaya çox aludəsən, ha! Mən artıq sənəin sağlamlığın barədə narahat olmağa başlayıram.

Bağçanın qapısı çırpılır. Qonşu qadın görünür.

Qonşu qadın. Xoruz! Xoruz! (*Qayğılı.*) Bağışlayın, xahiş edirəm! Bizim xoruz təsadüfən sizin tərəflərə keçməyib ki?

Tıçinkina (*təəccüblə*). Yox... Hansı xoruz?

Qonşu qadın. Bizim xoruz yoxa çıxıb. İki gündür axtarıram. Qərara almışığı ki, bütün bağlara baxaq. Görək kimin həyətidədir...

Tıçinkina. Yox. Mən xoruz deyilən şey görməmişəm.

Şura. Tapılar.

Qonşu qadın. Bəs o hara yox olub? O, dəhşətli dərəcədə döyüşkəndir. Deyirəm, bəlkə haradasa döyüşüb yenə?

Tıçinkina. Yox, biz sizin xoruzu görməmişik. Biz tərəfə keçməyib.

Qonşu qadın (*başını yelləyir*). Bağışlayın, siz Allah! (*Çağırır.*) Xoruz! Xoruz! (*Keçib gedir.*)

Tıçinkina evə girir. Şura düşüncəlidir. Haradasa boğuc səsle xoruz banlayır. Şura cəld qaçıb gedir. Bağcanın qapısının səsi gəlir. Vadim, Alla, Vova görünür. Tıçinkina artırmaya çıxır. Uşaqlar onunla salamlşırlar.

Tıçinkina. Salam! Salam uşaqlar!

Vadim (*nəzakətlə*). Salam, Olqa Mixaylovna. Xahiş edirəm söyloyin, Şura evdəirmi?

Tıçinkina. Meksikalımı? Evdədir. İndicə buradaydı. (*Çağırır.*) Şu-ra-a! (*Uşaqlara.*) Ay uşaqlar, heç olmasa siz ona təsir edəydiniz!

Alla. Nə olub ki, Olqa Mixaylovna?

Tıçinkina. Niyə o, həmişə maskarad paltarında gəzir. Hər halda bura Meksika deyil, axı? Biz Moskva ətrafında yaşayırıq!

Alla (*ehtiyatla*). Olqa Mixaylovna, lap əladır. Cazibədar kostyumdur, ona da çox yaraşır.

Vadim. Vərmiş – adamın ikinci naturasıdır.

Tıçinkina. Sadəcə olaraq bişmiş toyuğun gülməyi gəlir, onun maskaradı qurtarmaq bilmir. (*Çağırır.*) Şura-a! Sənin yanına gələnlər var! (*Evə girir.*)

Alla. Vadik!

Vadim. Nə deyirsən?

Alla. Görürsənmi o, öz qohumuna necə münasibət göstərir.

Vadim (*çiyinlərini çəkərək*). Hə-ə... Yaxşı deyil... O, nədənsə narazıdır. Yəqin, Şuranın onlarda qonaq qalmasına darılır. Yəqin, bezib daha...

Alla. Şurka düşərgəyə gedib. Bu yandansa qonaq... Qayğı lazımdır axı, – yemək hazırlamaq, hətta ola bilər ki, paltarlarını da yumaq onun üzərinə düşür.

Vadim. Lazım idi Tıçinkin barədə soruşaq; görəsən, o, düşərgədə necə yaşayır, evə məktub yazır, ya yox... Layiqli diqqət yetirmək gərəkdir.

Vova (*tutqun*). Onsuz da sizin cəhdinizdən heç nə alınmayacaq. Mən qabaqcadan bilirəm. O, razı olmayacaq.

Şura görünür. Onun sağ əli yaralanmışdır. O, yaraya cib dəsmalını sıxmışdır.

Vadim. Salyut! Biz sənin yanına gəlmişik.

Şura. *Buenos dias! Muço me aleqre de verles!* Sizi görməyimə çox şadam!

Alla. Salyut! Sənə nə olmuşdur.

Şura. Elə-belə... heç nə! Əlimi xoruz dimdikləyib...

Vadim. Biz elə ona baxmağa gəlmişik... Sonrası da ki, sənə bir işimiz düşüb... (*Allaya.*) Onun barmağını necə lazımdısa sarı!

Alla (*sarıyır*). Belə yaxşıdırımı?

Şura. Qrasnas! Sağ ol!

Vova. Necə oldu ki, o, səni dimdiklədi?

Şura. Döyüşmək istəyir. Rəqiblə yoxdur. Buna görə də məcbur olub məni dimdiklədi.

Vadim. İndi o, haradadır?

Şura. Odunlar yığılan damdadır. Amma susun, sakit olun! Burada heç kim xoruz haqqında bilmir. Bu, sirdir! Mən onu qaçaqmalçılıq yolu ilə gətirmişəm!

Vova. Bəs sərhədçilər nə əcəb buraxdılar?

Şura. Buraxdılar. Mən onlardan xahiş etdim. Əvvəlcə istəmir-dilər. Sonrasa, nə işə, buraxdılar. Mayor, əlbəttə, etiraz etdi: “Bacarmam, – deyir, – qanun yol vermir!” Mən polkovnikə sarı! İzah edirəm, başa salıram. Polkovnik də icazə vermir. “Olmaz, – deyir, – kömək etmək xoş olardı, amma, təlimata görə icazə yoxdur. Xoruzu sərhəddən keçirmək qadağandır!” Onda mən deyirəm: İcazə verin, generala müraciət edim!” “Buyurun, müraciət edin!” Sənəsi ordenlərlə dolu olan bir general gəlir. “Nə olubdu, yoldaşlar? Kim məni çağırmışdır?” Sərhədçilər məni göstərirlər: “Budur, yoldaş general. Bu cavan oğlan Meksikadan xoruz gətirmişdir. Biz işə buraxmırıq. Mən deyirəm: “Yoldaş general! İcazə verin bildirim.” General məni dinlədi, susdu və sonra əmr elədi: “Buraxılısın! Müstəsna olaraq!” Və ... buraxdılar. Vəziyyəti qiymətləndirdilər. Bax, belə...

Alla. Sən indi onu bizə göstərsən?

Şura. *Se puede!* Olar! Getdik! Amma ehtiyatlı olun. Onun başqaları kimi olmadığını gördükdə təəccüblənsəniz, bərkənd səs eləməyin!

V o v a . Bəs o, nə cürdür?

Ş u r a . Görəcəksiniz! (*Uşaqlar evin arxasına aparır.*)

Bağçanın qapısı örtülür. Slava görünür. O ehtiyatla artırmaya qalxır.
Tıçinkina evdən çıxır.

Tıçinkina . Salam, Slava!

Slava . Salam!

Tıçinkina . Sən də Meksikalının yanına gəlmisənmi?

Slava . O evdədir? Bizim uşaqlar hələ sizə gəlməyiblərimi?

Tıçinkina . Onlar buradadır. Yəqin, bağçadadırlar. Görürəm, siz onlarla yenə dostluq edirsiniz.

Slava . Necə yeni ki, “yenə”. Biz heç küsülməmişdik də.

Tıçinkina . O, nədənsə sizdən bərk incimişdi.

Slava . Bilmirəm...

Tıçinkina . Eh, siz uşaqlar! Nəse hiyləgərlik edirsiniz!

Slava . Yox, əşi...

Uşaqlar qayıdırlar.

Tıçinkina . Budur onlar.

V o v a . Olqa Mixaylovna, doğrudan da, sizin qohumunuz Şuraya çox oxşayır. Lap iki damla su kimi!

Tıçinkina . Mənim qohumum? Şuramı? Hə, oxşayır. Mən də belə fikirləşirəm.

Alla . Sadəcə olaraq onlar biri-birinə çox oxşayırlar. (*Şuraya baxır.*)

Tıçinkina . Siz onları yanaşı görmüsünüz?

Vadim . Yox, macal tapmamışıq.

Tıçinkina . Hə, onda siz hələ heç nə görməmişsiniz. (*Şuraya.*)
Sən evdə olacaqsan, yoxsa harasa gedəcəksiniz?

Şura (*unudaraq*). Hələ bilmirəm, mama!..

Tıçinkina (*oğluna baxaraq*). İlahi! Bu meksikalı kostyumu necə də məni cana gətirmişdir! Onu görməyə gözüm yoxdur! (*Girir evə.*)

Vadim . Niyə sən onu “mama” – deyə çağırırsan?

Şura (*elə bil ayıldı*). Mən “mama” yox, “mem” dedim. Bu da xaricdə “madam” mənasını verir. Belə müraciət qadına hörmət əlamətidir. Xoruz necədir? Xoşunuza gəldimi?

Vadim . Yaxşı xoruzdur!

V o v a . Əla xoruzdu! Yeri var! Amma niyə o, yaşıldı?

Şura . Cinsi belədir. Xoruzlar axı cürbəcür olur. Sən qırmızı rəngdə xoruz görmüsənmi?

V o v a . Qırmızımı? Əlbəttə, görmüşəm.

Şura . Bu işə yaşıldır. Bitkilər rəngdə.

V o v a . Beləsini birinci dəfədir görürəm! Möcüzədir!

Alla . Mən də ilk dəfədir görürəm.

Vadim . Mən də. Deyirsən, onun hesabında neçə döyüş var?

Şura . Otuz qələbə! On beş heç-heçə! Hə... mətləbə keçək, mənə görə qulluğunuz?

Vadim . Meksikalı dost, bizə kömək elə! Kömək əlini uzat!

Şura . Nə olub axı? Nə kimi kömək edə bilərəm?

Vadim (*qətiyyətlə*). Biz istəyirik ki, sən bizdə d’Artanyan olasan!

Şura . d’Artanyan? Mən? Siz mənə təklif edirsiniz?

Vadim . Bəli. İstəyirik sən bizim tamaşada bu rolu oynayasan.

Şura . Axı sizin d’Artanyanız vardır.

Vadim . Biz ondan artıq imtina etmişik. Prinsipial olaraq!

Şura . Bəs rapiralar?

Vadim . O, rapiraları da apardı.

Şura . Bəs rapirasız necə olacaq?

Slava . Ağacdan düzəlmə ilə döyüşəcəyik.

Şura (*fikirləşərək*). Yox, bacarmaram. *No es posible*. Mümkün deyildir.

Vadim . Niyə?

Şura . Bu, yoldaşcasına olmayacaqdır. Siz axı bu rolu ona – xırıltı-kürəne vermişiniz...

Vadim (*əlini yelləyir*). Boş şeydir! Nə olsun ona vermişik? İndi mən fikrimi dəyişmişəm. Prinsipcə sən bu rola daha çox uyğunsan.

Slava . Kollektiv də xahiş edir.

Şura . Sonra kimsə daha çox uyğun gələ bilər!

Vadim . Ağlım kəsmir.

Şura . Siz mənim qohumumdan da xahiş etmişdiniz.

Vadim . Hə, xahiş etmişlik. Nə olsun ki? Düzünü desək, o, bu rolun öhdəsindən gələ bilməyəcəkdi. O, necə lazımdısa qılınc oynada bilmir. Sonra onun baxışları da düz gəlmir. Sən işə... Sən elə bil, bu roldan ötrü doğulmusan. Xüsusilə bu slyapanı – sombreronu geyəndə!

Alla . Sənin slyapana lələyi işə özüm öz əllərimlə tikəcəyəm!

Şura (*bir qədər də sonra*). Yaxşı! Qoy olsun! Mən razıyam!

Vova təəccüblə Şuraya baxır.

Vadim (*sevincək*). Qrasnas! Sağ ol! Dost əlini uzatdın! (*Çibindən dəftər çıxararaq Şuraya uzadır.*) Ala! Roldur!

Şura (*dəftəri vərəqləyərək*). Bu, kimin xəttidir?

Vadim. Sənin qohumunun. Bunu o, özü üçün köçürmüşdü.

Şura. Əgər o bilsə, mənimlə ölüncə barışmayacaq. (*Ah çəkir.*)

Bu, yoldaşcasına deyildir...

Vadim. Şura axı iki həftədən sonra gələcəkdir. Tamaşamız isə on gündən sonradır.

Alla. Sonrası isə onsuz da daha o, rolunun əlindən alınaraq başqasına verilməsilə barışıb. Bu rolun Adikdən alımb sənə verilməsini eşidəndə isə mənə o, razı qalacaq. Necə olmasa sən onun yaxın qohumusan.

Vadim. Yaddaşım yaxşıdır mı? Sən bu rolun sözlərini tez bir vaxtda əzbərləyə bilərsən?

Şura. Mənim əzbərləməyim üçün bircə dəfə oxumağım kifayət edir.

Slava. Ola bilməz...

Şura. Buyur! (*Dəftəri açır, öz-özünə oxuyur, sonra dəftəri örtərək rolun sözlərini əzbər söyləyir*). “Cənablar! Siz iyrenc bir məsələyə qurşanırsınız və güllələrlə dəlik-deşik ediləcəksiniz. Mən və mənim xidmətçilərim sizi üç atəşlə qarşılacağıq. Siz bir o qədər də zirzəmidən payınızı alacaqsınız. Bütün bunlardan əlavə sizi əmin edirəm ki, bizim şpaqalarımız var və biz heç də pis qılıncoynadan deyilik!

Vadim. Bəri bax, meksikalı, sən dahisən! Sözü düzünü demək gərəkdir. Sən incimə, qohumun sənə oxşasa da, onurf belə istedadı yoxdur! Olmayıb! Olmayacaq da!

Şura. Sən elə düşünürsən?

Vova (*Şuranı bir kənarə çəkərək*). Əvvəllər bibin oğlunun intiqamını necə almaq istəyirdin? Hə?

Şura. Sən qarışma, Pestik!

Vova. Deməli, sən fikrini dəyişmişən? İntiqam almayacaqsan?

Şura. Bu, artıq mənim işimdir! (*Aralanır.*)

Vova çiyinlərini çəkir. Vadim, Slava və Alla pıçıldayırlar.

Tıçinkina artırmaya çıxır.

Alla. Olqa Mixaylovna, siz bizim hazırladığımız “Üç müşketyor” tamaşamıza baxmağa gələcəksiniz mi?

Tıçinkina. d’Artanyanı kim oynayacaq?

Vadim (*Şuranı göstərir.*) Bax, bu! Şura!

Tıçinkina. Deməli, hər şeyi yoluna qoymusunuz?

Vadim. Mən ümid edirəm ki, sizin Şurik bizdən inciməyəcəkdir!

Tıçinkina. Mən çox məmnunam!

Xoruz banlamasının boğuş səsi eşidilir. Hamı dinləyir. Uşaqlar Şuraya baxırlar. Şura gözəlilmədən əllərini ağızına tutaraq banlayır, sanki xoruza cavab verir.

Şura. Bu bizdə şərti siqnaldir. Hinduların qədim çağırışıdır! Doğru deyirəm, uşaqlar! Si!

Vova (*məmnun halda Şuraya baxır*). Si!

Şura. Mersi!

BEŞİNCİ ŞƏKİL

Yenə həmin yer. Şura öz bibisi oğlu Çaplinlə qızgın söhbət edir. Şuranın əlində balaca bir kitabça vardır, onun əynində hələ də meksikalı kostyumudur.

Çaplin. Qardaş, sənin bu cür qabiliyyət sahibi olduğunu mən bilmirdim. Sən çox tərssən. İspan dilində “Bu çox yaxşıdır!” neçə olacaq?

Şura (*fikirləşərək*). Esto es muy bueno!

Çaplin. Afərin! Sözü düzü, afərin! Heç gözləmədim! Sən axı necə olub ki, bu biliklərə yiyələnmişən?

Şura. Sənin mənə əzbərləməyə verdiyin sözlərdən başqa bu kitabçadan hər gün beş deyim öyrənmişəm. (*İzah eləyir.*) Bu kitabçaları festival ərəfəsində bütün dillərdə buraxmışdılar. Bunu etmişdilər ki, insanlar biri-birilə ünsiyyət qura bilsinlər. Ancaq mən ən əsas deyimləri, gərəkliləri öyrənmişdim. “Kənd Təsərrüfatı sərgisinə necə getmək olar?” və ya “Məni sizin ölkənizdəki təhsil sistemi maraqlandırır”. – Bu cümlələri mən öyrənməmişəm!

Çaplin. Doğrudanmı, uşaqlar inandırlar?

Şura (*gülür*). Pah! Mən onları necə inandırmışamsa, onlar elə bilirlər ki, guya mən – sən sən. Heç onların ağına da gəlmir ki, mən – elə mənəm! Onlar əmindirlər ki, əsil mən pioner düşərgəsinə getmişəm, sən isə, – əslində elə mən bax bu şəkildə (*özünü göstərir*) burada qonaqdır. Onlar haradan bilsin ki, sən məndən düz on iki yaş böyüksən! Elə bilirlər yaşadığ.

Çaplin. Əla! Hər şey plan üzrə gedir.

Şura. Yaxşıdır ki, biz adaşlıq. Anam da bizim oxşar olduğumuzu söyləməyib. Uşaqlar anamdan sənin haqqında – əslində mənim haqqımda soruşurlar. O isə guya sənin haqqında danışır – əslində bu, mənəm. O, təəccüblənir ki, mən niyə həmişə bu paltarada gəzirəm və niyə şlyapramı başımdan çıxarmıram. Hətta buna görə inciyir də. Bu kovboy paltarını beş dəfə özüm yumuşam. İnanırsanmı? Axı anama bunun nəyə görə mənə lazım olduğunu izah edə bilmirəm.

Çaplin. Sən uşaqlara Meksika haqqında da danışmısan?

Şura. Özü də necə danışmışam! Həm öküzlərin, həm də xoruzların döyüşü barədə! Mən Meksika haqqında üç kitabı demək olar əzbər öyrənmişəm. Böyük Sovet Ensiklopediyasından bütöv bir hissəni əzbərləmişəm. İstəyirsən danışım? (*Sürətlə deyir.*) “Müasir Meksikanın əsas əhalisinin mənşəyi hindu və ispan millətlərinin qarışığından əmələ gəlmişdir. Əhalinin bu qrupu dövlət dili olan ispan dilində danışır. Eyni zamanda Meksikada qırx beşdən artıq hindu qəbiləsi mövcuddur. Onların arasında...”

Çaplin. İnanıram, inanıram! Bəsdir! (*Gülür.*) Qardaş, mən görürəm səndən nəinki artist, həm də düşmən arxasına keçmiş əla kəşfiyyatçı olar! Deyəsən, cildə girə bilməməyin haqda mənə söyləmişdin. Guya ciddi yerlərdə səni gülmək tutur. Düzdürmü?

Şura. Mən özümlə mübarizə apararaq qalib gəlmişəm. Qəsdən ən gülməli bir şey haqda danışırım və təbəssümü gizlətməyi bacarıram. Amma içimdə gülürəm... (*Gülür.*)

Çaplin (*özü də gülür*). Sən nə hırıldayırsan?

Şura (*gözü yaşarana qədər gülür.*) Yadıma düşdü! Ay! Özümlə bacara bilmirəm! (*Qarnını qucaqlayır.*)

Çaplin (*özünü gülməkdən saxlaya bilmir*). Sən nəyi xatırlamısan?

Şura (*gülməkdən uğunaraq*). Xoruzu...

Çaplin (*uğunaraq*). Hansı xoruzu?..

Şura (*gülməkdən yaşarmış gözlərini silir*). Özümlə guya Meksikadan gətirdiyim xoruzu! Ay! Özümlə bacara bilmirəm! Xoruzsa adicə xoruzdu. Mən onu küçədən tutaraq yaşıl rəngdə boyamışam və odun damında bağlamışam! Ay! Qorxuram bundan ötrü öz payımı alam! Axı qonşu qadın onu bir həftədir axtarır!

Çaplin (*gülməyini kəsərək*). Hə, bax bu, artıq hərəkətdir.

Şura. Mən onu bu gün açib buraxacağam. Onun gedəcəyi ev uzaq deyil.

Çaplin. Qonşu qadın yaşıl rəngli xoruzu çətin ki, tanısm.

Şura. Onu sulu boya ilə rəngləmişəm. Bircə dəfə yağışa düşsə yuyulub gedəcək. Əgər mən onu yağlı boya ilə rəngləsəydim, onda məsələ başqa cür olardı...

Çaplin. Görünür, mən vaxtında gəlmişəm. Sonrakı planların nədir?..

Şura (*ciddi*). Bu gün hər şeyin üstü açılacaq və onlar cəzalanacaq! Bu gün tamaşadır! Mən – d'Artanyanam. Mənsiz tamaşa baş tuta bilməz.

Çaplin. Başa düşürəm...

Şura. İndi (*Çaplinin qol saatına baxır.*) saat beşdir. Beş otuzda uşaqlar mənim arxamca gələcəklər ki, sonuncu dəfə hər şeyi bir də təkrarlayaq. Onlar mənim arxamca gələcəklər, amma, mən ... yoxam!

Çaplin. Bəs sən haradasan?

Şura (*hiyləgərcəsinə*). Mən burdayam, amma ... yoxam! Başa düşürsən?

Çaplin. Hələ ki, başa düşürəm.

Şura. Mən indicə bütün bu paltarları əynimdən çıxarıram və elə geyinirəm ki, guya dincəldiyim pioner düşərgəsindən yenicə qayıtmışam. Onlar gəlib əsil məni görürlər, sənin cildinə girmiş məni yox... Anladın indi?..

Çaplin (*ölçüb-biçilmiş kimi*). Anlamağa başlayıram.

Şura (*aludəçiliklə*). Onlar məndən məni soruşurlar – mən haradayam? Yəni – sən! Mən özümü elə aparıram ki, guya heç nə başa düşürəm. O saat sən – yəni mənim guya qəflətən Moskvaya getdiyini deyirəm. Mən ispanca heç nə bilmirəm, ümumiyyətlə, onlarla soyuq danışırım, çünki mən incimişəm. Onlar bu vaxt özlərini dəhşətli bir vəziyyətə saldıqlarını dərk edirlər. Onlardan d'Artanyanı hansı biri oynaya bilər? Adrian daha onlara yaxın gəlir. Tamaşa pozulur. Vadim cəzasını alır! Bu da son!

Çaplin (*ciddi*). Təkcə o, cəzalanmayacaq. Tamaşaya gələn bütün tamaşaçılar və uşaqlar da cəzalanacaq.

Şura. Qoy olsun! Olsun!

Çaplin. Bir dayan. Qızıışma. Uşaqları başa salmaq lazımdır, bunu mən başa düşürəm...

Şura. Özü də necə lazımdır!

Çaplin. Amma onlardan intiqam almaq gərək deyil!

Şura. Yox, gərəkdir!

Çaplin. Yox... Bütün bu əhvalatın sonu sən mənim üçün söylədiyini kimi bitməli deyil.

Şura. Niyə? Mən razı deyiləm.

Çaplin. Qulaq as, əziz dost. Əgər biz bu “Sombbrero” planını birlikdə düşünmüşüksə, onu birlikdə də sona çatdırmalıyıq.

Şura. Sən nə təklif edirsən?

Çaplin. Fikirləşmək lazımdır. Sən get əynini dəyiş, mən burada hələlik bir az götür-qoy edim.

Şura. Si! (*Evə girir.*)

Çaplin artırmadan bağçaya enir. Düşüncəli-düşüncəli gezişir. Tıçinkina gəlir. Əlində böyük bir səbət dolusu göbələk vardır.

Tıçinkina (*qohumunu görərək*). Şurik! Gəlmisən? Gəlmisən? Bax bu, sürpriz oldu!

Çaplin. Salam Olya xala! Gəl sənə kömək eləyim. (*Səbəti götürmək istəyir.*)

Tıçinkina. Gərək deyil! Gərək deyil! Üstünü bulaşdırarsan!

Çaplin. Gör nə qədər göbələkdir!

Tıçinkina. Bəs deyincə! Kor kor, gör gör! Mən bunları ikicə saat ərzində yığmışam (*Göstərir.*) Sən göbələk xoşlayırsan? Bunlar ağ göbələkdir.

Çaplin. Pərəstiş eləyirəm!

Tıçinkina. Qonaq edərəm. Xamada qızardaram. Vaxtın varmı?

Çaplin. Vidalaşmağa gəlmişəm.

Tıçinkina. Leninqradda oldunmu? Sizinkilər necədirlər?

Çaplin. Evdə hamı salamatdır. Sənə çoxlu salamlar var. Atamın yubileyini qeyd elədik.

Tıçinkina. Nə yubiley?

Çaplin. Limanda işləməyinin qırx illiyini.

Tıçinkina. Aman Allah! Mən heç teleqram da göndərməmişəm! Bu gün mütləq göndərəcəm!

Çaplin. Sənə məktub gətirmişəm. Anam yazıb (*Məktubu çıxararaq Tıçinkinaya uzadır.*)

Tıçinkina (*məktubu götürür*). Sağ ol. Ah, bu, mənim yaddaşından necə də çıxmışdır! Huşsuzluq, huşsuzluqdur bu, başqa şey deyil... Qoy gedim əynimi dəyişim. Mən yağışa düşmüşəm! Bütün-bütün islanmışam... Hə, bu gün xüsusi bir məsələ də nəzərdə tutulmuşdur, maraqlı bir hadisə baş verəcək.

Çaplin. O, nə hadisədir elə?

Tıçinkina. Uşaqlar öz qüvvələrilə “Üç müşketyor”u səhnələşdiriblər. Özfəaliyyətdir! Biz hamımız bu tamaşaya baxmağa hazır-

laşırıq. Tamaşa bir az buradan aralıda yerləşən likor-şərab zavodunun pioner düşərgəsində göstəriləcək. Sən bizimlə gedərsənmi?

Çaplin. Əlbəttə, Olya xala!

Tıçinkina. Hə, Şurik! Sən bilirsənmi, mən səndən incimişəm?!

Çaplin. Nəyə görə?

Tıçinkina. Sənin Şuraya etdiyən hədiyyəyə görə. O, bu meksikalı kostyumunu necə geymişse, əynindən çıxarmaq bilmir. Səhər açılan kimi o, sombreronu başına keçirir, kəmərinə vurur, kovboy geyimini əyninə geyir. Daha ona qəsəbədə hamı “meksikalı” deyir.

Şura gəlir. Onun əynində göy rəngli yarısalvar, ağ köynək və pioner qalstuku vardır.

Şura (*anasına*). Ana! Çoxmu göbələk yığmışan?

Tıçinkina (*geri döndür*). Oy! Mən kimi görürəm! Nəhayət ki! Tamam başqa cür görünürsən! Əynini dəyişmişən, nədir?

Şura. Hə.

Tıçinkina (*şadlıqla*). İndi mən öz oğlumu tanıyıram! Yoxsa bir damın altında hansısa meksikalıyla qalırdım! Şura! Tamaşanız nə vaxtdır?

Şura (*ehtiyatlanaraq*). Saat səkkizdə. Nədi ki?

Tıçinkina. Qəribə sualdı!.. Mən baxmaq istəyirəm ki, siz necə oynayacaqsınız. Məgər mənə bir qədər əylənmək olmaz?

Şura (*bibisi oğluna baxaraq*). Olar ... əlbəttə... amma... bəlkə, heç hələ tamaşa baş tutmadı...

Tıçinkina. Niyə?

Şura. Bəlkə... hava döndü...

Tıçinkina (*barometrə baxır*). Yağış olmayacaq. (*Göbələk dolu səbəti götürərək evə girir.*)

Şura (*bibisi oğluna*). Sən fikirləşərək nəşə bir qərara gəldinmi?

Çaplin. Məsləhətləşərik...

Hər ikisi bağçaya girir. Səhnə bir müddət boş qalır. Sonra uşaqların səsi eşidilir. Vadim, Alla, Slava və Vova görünür. Onların əlində plashlar, ağacdən rapiralar və əldəqayırma müşketyor şpaqaları vardır. Vova fit çalır – görünür, bu şərti işarədir. Uşaqlar dayanıb gözləyirlər.

Çaplin geri qayıdır.

Çaplin. Siz kimi istəyirsiniz, uşaqlar.

Uşaqlar biri-birinə baxırlar.

Vadim. Salam! Bizə Şura lazımdır.

Çaplin (*çağırır*). Şurik! Sənin yanına gələn var!

Şura tamamilə adi bir kostyumda görünür.

Şura (*quruca*). Niyə gəlmisiz? Nə lazımdı?

Vova (*özünü itirmiş halda*). Salam, Şurik! Məgər sən gəlmisən?

Alla (*süni bir tərzdə*). Sən pioner düşərgəsindəydin? Dincəldinmi? Çəkin artıb? Nə qəder?

Şura (*quruca*). Beş kilo...

Vova. Əla! Amma heç nəzərə çarpmır.

Vadim. Nə əcəb belə tez gəlmisən? Bezdinmi?

Şura. Belə istədim. Bəs siz niyə gəlmisiniz?

Vadim. Əgər biz sənə mane olduqsa, lütfən bağışla. Bizə sənin bibin oğlu gərəkdir. O, evdədir?

Çaplin gülməyini boğaraq artırmaya çıxır.

Şura. Kimi soruşursunuz?

Alla. Şura Çaplini.

Slava. Meksikalını.

Şura. O yoxdur. Çıxıb getmişdir.

Alla (*Gözlərin geniş açaraq*). Necə? Getmişdir?

Vadim. Getmişdir?

Slava. Ola bilməz!

Şura. Niyə ola bilməz?

Vadim. O, necə gedib axı?!

Şura. Məgər bilmirsən necə gedirlər? Kimsə qatarla, kimsə maşınla gedir. O, maşınla getdi. "Moskviç"lə. Maşına oturdu və çıxıb getdi...

Vadim. Hara getdi?

Alla. O, hara getdi? Sən bilirsən?

Şura. Bilirəm.

Slava. Əgər bilirsənsə, söylə.

Şura. O, Moskvaya getdi. Ordansa... Meksikaya.

Uşaqlar özlərini itirirlər.

Vadim. Axı bu, necə oldu? O, nə vaxt getdi?

Şura. Dünən axşam. Mən gələncən getmişdi. Onun arxasınca atası gəlibmiş. Onları təcili Meksikaya çağırıblar. Orada nəşə baş veribdir.

Alla. Bəs tamaşa necə olsun?

Şura. Nə tamaşa? Hansı tamaşa? Mən heç nə bilmirəm. Mən indi qayıtmışam.

Vadim (*yerə oturur*). Biz batdıq... Hər şey batdı...

Slava. Bu da səninçün tamaşa! Eh! (*Əlini yelləyir*.)

Alla (*üzüntü içində*). Aldatdı... Hamını aldatdı...

Vova (*Şuraya*). Sən bizi dolamırsan ki? Bəlkə o, buradadır? Hə?

Şura. Mənimçün nə mənası? Yoxsa biz uşağıq, nəyik? (*Aram-aram artırmaya qalxır. Dirsəyilə Çaplinə toxunaraq ona göz vurur və bağda gözdən itir.*)

Vadim (*qaşqabaqlı*). Bizi pis vəziyyətə salıb – cəhənnəmə! Doğrudanmı, o, bizə xəbərdarlıq edə bilməzdi? Bu ki lap donuzcasına iş tutmaqdır!

Vova. Heç olmasa sən bu işin donuzcasına olub-olmamasını dilinə gətirmə, Vadim. Sən özün də Tıçinkinə qarşı eynilə belə – donuzcasına rəftar etmişdin.

Slava. Əgər sən lap əvvəldən rapira dalınca qaçmasaydın və Şuranın rolunu əlindən almasaydın, indi bizim d'Artanyanımız var idi! Bəs indi? (*Əlini yelləyir*.)

Alla. Adıkdən xahiş edəkmə?

Vadim. O, atası ilə balıq tutmağa gedibdir. Sonrası da o, bu rol üçün tamamilə yararsızdır. O, bir kəlmə də olsun söz əzbərləməyib.

Vova. Bəlkə, Tıçinkindən xahiş edək? Onun ki yoldaşlığına söz ola bilməz! Bəlkə, mən onu dilə tutum, yola gətirim?

Vadim. O, prinsipial olaraq razılıq verməyəcək.

Geyinib-keçinmiş halda Tıçinkinə görünür.

Tıçinkinə. Salam, ey "muşketyorlar!" Hazırlaşırsınız? Həyəcanlanırımsınız?

Alla (*kədərli*). Olqa Mixaylovna, tamaşa baş tutmayacaq.

Slava. Əsas ifaçımız yoxdur.

Tıçinkinə (*təəccüblə*). Bəs o haradadır?

Vova. Meksikaya getmişdir.

Tıçinkinə (*kinayəli*). Bəs belə! Doğrudan? Meksikaya gedib? Ay sizi! Zarafatçılar!

Vadim (*ümidlə*). Nədir? Yoxsa heç kim heç yana getməyib?

Tıçinkinə. Hər halda bizim evdən heç kim!

Alla. Bəs sizin qohumunuz?

Tıçinkina. Mənim qohumumu deyirsiniz? O heç yana getməyibdir. Hamı evdədir və hamı “Üç musketyor”a baxmağa gedəcək. (Evdə girir.)

Vova. Heç nə başa düşürəm! Deməli, o, evdədir?

Slava. “Hamı evdədir. Heç kim heç yana getməyib”. Bunlar nə deməkdir?

Alla. Şura sadəcə olaraq bizi dolayıdır. Gör özü də necə!

Vadim. Sizsə axmaq kimi qulaqlarınızı sallayıb inanırdınız.

Evdən Şuranın səsi gəlir: “Mən d’Artanyanı oynayacağam!”

Cavabında elə həmin səs: “Yox sən oynamayacaqsan!” – deyir.

Uşaqlar biri-birinə baxırlar.

Bu, Meksikalıdır!

Slava. Tıçinkindir!

Alla. Eşidirsinizmi? Höcətləşirlər!

Vova. Səsləri biri-birinə necə də oxşayır!

Şura meksikalı kostyumunda artırmaya çıxır, sombrerosunu yelləyir.

Şura. *Buenos dias! Muço me alegro de vejles. Sizi görməyimə çox şadam.*

Uşaqlar (*sevincək*). Salyut! *Buenos dias! Salyut!*

Şura. Nə baş vermişdir? Mənim bibim oğluyula niyə dəyişirdiniz?

Vadim. O deyirdi ki, sən Meksikaya getmişən.

Alla. Biz elə qorxduq ki!..

Şura. Bunu o, sizə qəsdən demişdir. Sadəcə olaraq o, istəmir ki, mən sizin quruluş verdiyiniz tamaşada oynayım. Amma mən sizi pis vəziyyətdə qoya bilmərəm. Bu, – yoldaşlıq olmaz! (*Vadimə baxaraq.*) Bu, prinsipial olmaz!

Slava. O, sənə qibtə edir. Mən onu başa düşürəm.

Çaplin (*evdən*) Şura! Bir dəqiqəliyə bura gəl! Səni anan çağırır!

Vadim. O kimdir?

Şura. Mənim dayımdır. Anamın qardaşı. Gəlirəm! (*Gedir.*)

Slava (*Şuranın ardayca*). Yaxşı oğlandır!

Alla. Çox yaxşı oğlandır!

Vova. Yaxşıdır, özü də necə lazımdır!

Vadim. Adı böyük hərflə yazılmağa layiq insandır. Gəlin, əsas səhnələri təkrar edək. Pestik, sən müvəqqəti olaraq d’Artanyan ol! (*Allaya.*) Xanım Bonasye, çıxın ortaya!

Alla Pestikə yaxınlaşır.

Alla. “Mən sizin inadkarlığınız önündə geri çəkilirəm və sizə etibar edirəm. And içirəm, əgər siz mənə xəyanət etmiş olsanız, əgər düşmənlərim mənə rəhm etsə, özümü öldürəcəyəm və sizi öz ölümümdə günahkar sayacağam”.

Vadim. Ölüm səhnəsi! Slava başla!

Slava və Pestik sözsüz mülkədarın ölümü səhnəsini oynayırlar. Artırmada əynini dəyişmiş Şura görünür. İndi o, yenə də Şura Tıçinkindir. O, qaşqabaqlı və acıqlı-acıqlı bağçaya enir. Özünü elə aparır ki, guya uşaqları görmür və onların yanından etinasız adlayır.

(*tənə ilə.*) Sən bizi aldatmaq istəyirdin? Dolamaq istəyirdin? Hə?

Şura cavab vermədən evin arxasında gözədən itir.

Xarakterini göstərir!

Alla. Meksikalı hanı?

Evin arxasından xoruzun həyəcanlı səsi eşidilir.

Uşaqlar çaşqınlıq içindədir.

Xoruz?

Vova. Deyəsən, o, xoruzu tapdı.

Şura əlində yaşıl rəngli bir xoruz gəlir.

Şura (*incik*). Bizim odun damında kiminsə xoruzunu gizlədiblər.

Vadim. Sən ona nə etmişən?

Şura. Bu bizim xoruz deyil! (*Xoruzu çəpərdən o yana atır.*)

Alla. Sən neylədin? Oy! Sən neylədin?

Şura. Mən neylədim ki?..

Çaplin (*evin içindən*). Mən səni gözləyirəm, Şura!

Şura. Bu saat! Bu saat! (*Gedir evə.*)

Vadim. Xoruzu buraxdı! İndi necə olacaq? Nə olacaq indi?!

Alla. O, bağlardakı bütün xoruzları döyəcək! Dava düşəcək!

Vova. Onu tutmaq lazımdır! Tez olun, uşaqlar!

Şura peyda olur. Artıq o meksikalı qiyafəsindədir.

Şura. Nəyi tutursunuz? Nə baş verib?

Alla. Şurka sənə xoruzunu çölə buraxdı.

Vova. Lap indicə! İndicə!

Şura (*dəhşət içində*). Kapamba! Mənim xoruzumu buraxdı? Mənim xoruzumu? Onun ki dəyəri beş yüz pesodur! Hamı mənim xoruzum?

S l a v a . Bilmirəm. Biz onu görməmişik! O, xoruzu evin o üzündə buraxdı. (*Evin arxasını göstərir.*)

Şura (*qışqırır*). Ardımca! *Kay lio!* Bu, nə dilxorçuluqdur!

Uşaqlar qaçırlar. Çaplin və Tıçinkina artırmaya çıxırlar.
Çaplinin əlində gitara vardır.

Tıçinkina (*həyəcanla*). Niyə o tez-tez əynini dəyişir? Nə olub axı? Mən heç nə başa düşmürəm. Bütün bunlar nə deməkdir axı? Bəlkə, sən mənə izah edəsən?

Çaplin (*gülümsəyir*). Olya xala! İndi hər şeyi özün başa düşəcəksən!

Tıçinkina. Özüm başa düşəcəyəm? Sözü düz, bizim ev lap dəlixanaya oxşayır!

Çaplin Tıçinkini zorla evə cəlb eləyir. Uşaqlar qayıdırlar.
Onların çox acıqlı görkəmləri vardır. Hamısı pörtmüş haldadır.

Vadim. Məgər indi onu tutmaq mı olar? İzi də yoxdu!

Alla. Qaçıb gedib!

Vova. O, yenidən Meksikaya uçub gedə bilər. Nədi? Elə xoruzlar var ki, belə uçuşlar etmişlər. Bu haqda özüm oxumuşam.

Şura (*dilxorçuluqla*). Belə bir xoruzun dəyəri beş yüz pesodur! Bu, axı valyutadır. İndisə onu tutub şorba bişirə bilərlər.

Vadim (*saatına baxır*). Şura! Əlbəttə, heyif o xoruzdan! Amma bizim də getmək vaxtımızdır. Sən öz kostyumunda gedəcəksən, yoxsa, əynini dəyişəcəksən?

Şura. Düşünürəm ki, dəyişsəm yaxşıdır.

Alla. Doğru qərardır. Nəsə sadə bir şey geyin. Onsuz da indi əynini dəyişib müşketyor paltarını geyinəcəksən.

Şura. Si! (*Evə girir.*)

Vova. Sən bir az tələs! Hə! Özünlə sombreronu da götür! Səhnədə gərayin olacaq! Onu geyinəsi olacaqsan!

Alla. Sənin sombreronu lələyi özün tikəcəyəm!

Vadim (*Şuraya*). Sənin bibin oğlunu tamaşaya çağıra, yoxsa yox?

Şura (*evin içindən*). Necə istəyirsiniz, elə də edin. Dəvət edə bilərsiniz. Ancaq yənin ki, o, gəlməyəcək.

Vova. Əgər Tıçinkin inciyibse, bir tərəfdən də özgenin xoruzunu açıb buraxıbsa... gəlməz! Qəti gəlməz!

Çaplin (*artırmadan, qəflətən*). Bütün bunlara baxmayaraq, onu dəvət etmək lazımdır.

Vadim. Nə?

Çaplin. Mən deyirəm ki, Şura Tıçinkini dəvət etməyiniz məsləhətdir.

Alla. Sizcə dəyərmə? O, bizdən bərk inciyib axı.

Çaplin. Siz özünüzü ona yoldaş hesab edirsiniz. Siz ona qarşı nə müşketyorcasına, nə də pionercəsinə hərəkət etmisiniz. Siz onu dörd rapiraya satıb dəyişmişiniz.

Vova (*gülür*). Ququ quşunu şahinə!

Çaplin. Sən bunu kobud söylədin. Ağılsız sözdür. İndiki halda bu məsəl heç yerinə düşür.

Evdən Şuranın səsi gəlir: "Mənim xoruzumu niyə açıb buraxdın? Kim sənə dedi ki, belə et!" Elə həmin səs özünə haqq qazandıрмаğa başladı: "Mən bilmədim! Niyə mənə başa düşmürsünüz? Bilmədən oldu bu iş!" Uşaqlar biri-birinə baxırlar. Şura görünür. Onun əynində qısa pioner şalvarı, ağ köynək vardır. Boynunda qalstuku yoxdur. Əlində sombrero tutmuşdur.

Şura. Mən hazırım! Getdik!

Uşaqlar sustalmış kimi dayanırlar. Uzun sürən pauza.

(*Təəccüblə*.) Nə durub mənə baxırsınız? Getdik!

Vadim (*kəkələyir*). Bəs sən... şey... sən kimsən?

Şura (*gülür*). Sən məgər görmürsən? Nə olub sənə?

Vadim. Sən hansı... Şurasan? Hansı Şurasan sən?

Şura. Fikirləşin tapın!

Vova. E-ey! Bədsir daha rola girdin! Mən səni tanıdım, meksikalı!

Şura (*çağırır*). Şurik! Meksikalı! Orada neyləyirsən, nə eşləyirsən?!

Alla (*Vovaya*). Bu, Tıçinkindir?

Vova. Mən heç özüm də baş açmıram! (*Şuraya baxır.*)

Vadim. Sən Şura Tıçinkinsən! Mən dərhal bildim. Belədir, Şura! Biz sənin önündə gunahkarıq. Biz səndən indi xahiş edirik, bizi bağışla! O vaxt biz sənin qəlbinə nahaq toxunmuşuq. Gedək bizimlə tamaşaya!

Şura. Bunu siz o biri Şuraya deyin. O indi evdən çıxacaq. Siz çaşmısınız! *Key lastima!* Yəni: “Təəssüf olsun!”

Vova. E-ey! Sən Şura Tıçinkin deyilsən! Mənə dərhal aydın oldu!

Çaplin (*Şuraya*). Şuranı çağır! O, içəridə niyə bu qədər eşələnir?

Şura. O ki, içəridə əynini dəyişir. Bu dəqiqə çıxacaq.

Vova. E-ey! Meksikalı, sən cildə girmə! Səni onsuz da tanımışam!

Şura (*çevrilərək çıxır*). Şurik! Meksikalı! Tezmi çıxacaqsan? (*Vadimə*) Elə bilirsiniz sizdən incimişəm? Elə deyil! Mən heç bu d’Artanyanı oynamaq belə istəməirdim! Mən indi sizinlə birgə gedəcəyəm, görüm tamaşanı necə təqdim edəcəksiniz?

Alla (*ehtiyatla*). Şura, bu sənsən!?

Şura. Bəs kiməm? Allasan! Zavallı qızcıqaz! Doğrudanmı, mən bu iki həftədə bu qədər dəyişmişəm? Ona görə də sən məni artıq tanıya bilmirsən?

Slava. Tıçinkin! Bu, sənsən! Şurik! Yetər cildə girdin!

Şura (*gözlənilmədən*). *Sea uste atento!* Diqqətli olun! (*Vadimə*.) Tıçinkinin istedadı yoxdur, o, belə oynaya bilməz!

Vova. E-ey! Bu, sən deyilsən! Meksikalı, bu – sən, sən!

Şura (*coşğunluqla*). Yox, mən deyiləm!

Alla (*Slavadan yapışır*). Mən dəli oluram!

Şura (*çağırır*). Şurka! Çıx da eşiyə! Nə orada gizlənirsən? Çıx, yoxsa biz burada bir qərara gələ bilmirik!

Vadim (*gözlənilmədən qışqırır*). Uşaqlar! Tutun məni! Mən yığılıram!

Vadimi tuturlar.

Bu... bu... (*Barmağıyla, Şuranı göstərir*.) Eyni adamdır! Eynidir! Ah, mən havalanıram! (*Gözlərini qapayır*.)

Slava və Vova qolları arasında huşunu itirmiş yoldaşlarını saxlayırlar. Alla gözlərini qırpmadan Şuraya baxır. Şura isə başında sombrero, Çaplinin çaldığı gitaranın ritmləri altında Meksika mahnısı oxuya-oxuya, ispan rəqsi ifa edir. Tıçinkina artırmaya çıxır. Onun əlində çetir vardır. O, tamaşaya getməyə hazır vəziyyətdədir. Tıçinkina bütün bu səhnəni görür və təəccüblə bağ evinin kandarında dayanır.

Tıçinkina (*əlini-əlinə vuraraq*). Rio de-Janeyro!

Pərdə

MÜNDƏRİCAT

Tərcümeyi-halım 4

HEKAYƏLƏR

Sakit dəniz havası 9
Uzunqanad yuvası 16
Nədən başlamalı 18
Tərs çəpiş 20
Hər şeyə inanan Titrəkquyruq 25
Ayı qəlyanı necə tapdı 33
Bir Rublun sərgüzəştləri 40
İtaətsizlik Bayramı 52

TƏMSİLLƏR

Cücü 83
Portret 85
Buynuzlaşmaq istəyirəm 86
Pişik özü barədə nə təsəvvür edirdi 87
Cavab 87
Qutan tərbiyəsi 88
Şerti refleks 89
Ulaq və Qunduz 89
Küçük və İlan 90

MƏNZUM NAĞILLAR

Tacir və avam kəndli haqqında 93
İneyini satan qoca 98
Sənət 100

PYES

Sombrero 105

Buraxılışa məsul: *Əziz Güləliyev*
Texniki redaktor: *Rövşən Ağayev*
Tərtibatçı-rəssam: *Nərgiz Əliyeva*
Kompüter səhifələyicisi: *Rəvan Mürsəlov*
Korrektorlar: *Leyla Hüseynova*
Hüseyn Şahbəndəyev

Yığılmağa verilmişdir 05.07.2007. Çapa imzalanmışdır 17.08.2007.
Formatı 60×90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap vərəqi 9,5. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 140.

Kitab “Şərq-Qərb” mətbəəsində çap olunmuşdur.
Bakı, Aşıq Ələsgər küçəsi, 17.